

TC.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

GELENEKSEL DOĞRULUK ANLAYIŞININ
HEIDEGGERCİ SÖKÜMÜ: DOĞRULUĞUN
UYGUNLUK TEORİSİ VE ALETHEİA

Yüksek Lisans Tezi

FİLİZ SARI

İZMİR-2018

TC.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

**GELENEKSEL DOĞRULUK ANLAYIŞININ
HEİDEGGERCİ SÖKÜMÜ: DOĞRULUĞUN
UYGUNLUK TEORİSİ VE ALETHEİA**

Yüksek Lisans Tezi

FİLİZ SARI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZGÜR AKTOK

İZMİR-2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Geleneksel Doğruluk Anlayışının Heideggerci Sökümü: Doğruluğun Uygunluk Teorisi ve Aletheia**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.07.2018

Filiz SARI

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Felsefe Anabilim Dalı Başkanlığı

GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans öğrencisi FİLİZ SARI ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: 05.07.2018

Felsefe Anabilim Dalı Başkanı

Sayı :

İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen "Geleneksel Doğruluk Anlayışının Heideggerci Sökümü: Doğruluğun Uygunluk Teorisi ve Aletheia" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 05.07.2018 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında **EYÇOKLUĞU/ÖYBİRLİĞİ** ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

✓
✓
✓
✓

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	
Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ	ÖZGÜR AKTOK
Üye	DOÇ. DR.	AYDIN IŞIK
Üye	DR. ÖĞR. ÜYESİ	AYSUN GÜR
Üye		
Üye		

Eki: Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek lisans tezi

Geleneksel Doğruluk Anlayışının Heideggerci Sökümü: Doğruluğun Uygunluk

Teorisi ve Aletheia

Filiz SARI

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal bilimler Enstitüsü

Felsefe Anabilim Dalı

Bu tez, ilk olarak Heidegger'in felsefesinde geleneksel "doğruluk" anlayışını nasıl söküme uğrattığını (Destruktion) göstermeyi, ikinci olarak ise Heidegger'in Greklerin "doğruluk" kavramı için kullandığı "Aletheia" kelimesinin anlamına odaklanarak geliştirdiği kendi ontolojik doğruluk anlayışını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Heidegger *Varlık ve Zaman*'da, doğruluğun bu geleneksel uygunluk (Übereinstimmung) anlayışını reddetmez, ancak onun olanaklılık koşulunu oluşturan daha kaynaklı (ursprünglich), daha temelde yatan bir doğruluk biçiminden bunun nasıl türediğini göstererek bir yandan da bu geleneksel doğruluk anlayışını söküme uğratmış olur. Tezin de göstermeyi amaçladığı gibi, Heidegger'in "gizinden-sıyrılmışlık" (Unverborgenheit) olarak çevirdiği "Aletheia"yı çarpıtmadan, ontik ve epistemolojik olarak yanlış biçimde anlamaktan kaçınmamızda Heidegger'in Platon'un mağara alegorisi yorumu can alıcı bir rol oynamaktadır. Bu kavramı doğru biçimde Heideggerci anlamda ontolojik olarak anlamamız için, Platon'un mağara alegorisi ile birlikte Aletheia'nın salt bir değilme (Negation) değil, varolanlara "pozisyon" (Position) sağlayan bir "değillemenin değilmesi" olduğunun altının özenle çizilmesi gerekir. "Aletheia"nın ne anlama geldiğini açmamız açısından kaçınılmaz olan bu son vurguyu yaptıktan sonra bu temel kavramı daha da anlaşılır kılmak için bir sonraki adımda Heidegger'in Aletheia ile teknik ve özgürlük konuları arasında kurduğu yakın ilişki ele alınmaktadır. Üçüncü ve son adımda, Heidegger'in Aletheia yorumuna yöneltilen eleştiriler ele alınarak bu eleştirilerin değerlendirilmesi, kavramın daha iyi anlaşılması yolunda tezin son uğrağını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Doğruluk, Doğruluğun Uygunluk Teorisi, Aletheia, Heidegger

ABSTRACT

Master's Thesis

A Heideggerian De-struction of the Traditional Conception of Truth:

The Correspondence Theory of Truth and Aletheia

Filiz SARI

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Philosophy Program

This thesis aims at an exposition of how Heidegger de-structs the traditional conception of truth and at presentation of his own ontological conception of truth based on his focus on “Aletheia”, which is the Ancient Greek Word referring to the concept of truth. In *Being and Time*, Heidegger does not reject the traditional conception of truth as correspondence (Übereinstimmung), but shows how this traditional conception is derived from a more primordial and basic kind of truth, which functions also as a de-struction of the traditional conception of truth. As the thesis shows, Heidegger’s interpretation of the allegory of the cave plays a crucial role in our avoiding an ontical and epistemological misunderstanding of Aletheia which Heidegger translates as “unconcealment” (Unverborgenheit) into German. In order to understand the concept truly, in a Heideggerian, ontological way, it needs to be stressed clearly that Aletheia is not a mere negation, but it is a “negation of a negation” which provides a position for beings in Heidegger’s interpretation of Plato’s allegory of the cave. After underlining this point which is crucial to a true understanding of “Aletheia”, in the next step, the thesis also examines the close relation between Aletheia, technology and freedom in order to clarify this basic concept further. Finally, in the third and last step, some crucial critiques directed at Heidegger’s interpretation of Aletheia are taken into consideration and evaluated, which presents the last moment of this thesis on the way towards a better understanding of this concept.

Key Words: Being, Truth, Correspondence Theory of Truth, Aletheia, Heidegger

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
TEZSINAV TUTANAĞI.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
Heidegger'in Varlık Felsefesinde "Doğruluk" Kavramının Bağlamı: Varlık, Dasein ve Doğruluk.....	6
İKİNCİ BÖLÜM	
Heidegger'in Geleneksel Doğruluk Anlayışını Söküme Uğratması.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Varlık ve Zaman'da Aletheia olarak Doğruluk.....	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Platon Dersi'nde Aletheia olarak Doğruluk.....	39
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Özgürlük ve Teknikte Aletheia olarak Doğruluk.....	52
ALTINCI BÖLÜM	
Heidegger'in Doğruluk Anlayışına Yöneltilen Eleştiriler: Tugendhat ve Friedländer.....	65
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	73

ÖNSÖZ

*“Bizden kendini geri çeken geri çekişle, hemen ardından farkında olalım veya her ne şekilde olursa olsun, bizi peşi sıra sürükler. Bir kez bu geri çekilmeye kapıldığımızda her ne kadar göçmen kuşlarınkinden oldukça farklı bir şekilde de olsa kendini geri çekmesiyle bizi çekenin çekimine yakalanırız.”**

Heidegger, çok uzun bir zamandır varlık unutkanlığı (Seinsvergessenheit) içinde olduğumuzu bize hatırlatarak giz içinde kalmış olan varlığa dair soruyu, günümüz felsefesinde tekrar hakkıyla sormaya girişir. Varlığın yazgısı (Seinsgeschick) onun unutulmuşluğuna dönüşmüştür. Bu unutulmuşluk ancak varlığa dair bir farkındalığı olan biricik varolanın, yani Dasein’in mücadelesi ile giderilebilir. Çünkü varlık, kendisini ne gökyüzüne, ne yeryüzüne; ne hayvana, ne bitkiye açar; o kendini ancak Dasein’a açar ve gizinden sıyrılır. Gökyüzü de, yeryüzü de, hayvan da, bitki de, varlığın Dasein’a olan açılmışlığının içinde belirir, kendilerini onun anlama ufkunda görünüşe getirir, yani “var eder”. Heidegger’in düşündüğü anlamıyla varlık, varolanların Dasein için bu görünüşe gelişinin ötesinde bir şey değildir. Bu yüzden, bu açılmışlık olmadan, Dasein’in karşılaştığı hiçbir varolan “var”dır diyemeyiz; varolanların hepsi de Dasein’in varlık anlayışından sıçrayıp onun dünyasında görünür hale gelir, diğer bir deyişle, “var olur”. O halde Dasein varlık unutkanlığından silkinip onu tekrar anımsayabilmek için “varlığın anlamına” yönelik soruyu sorabilecek biricik varolandır ve varlığın gizinden-sıyrılması onun mücadelesiyle başlamak durumundadır. Varlığın anlamına dair soru, ister istemez, onun Dasein’a görünür hale gelmesi, doğrulması, yani “varlığın doğrusu”na (die Wahrheit des Seins) dair sorunun ta kendisidir. Ancak bu soruyu yanıtlamak şöyle dursun, hakkıyla sormak, bu soruyu doğru biçimde formüle etmek bile çok zordur, çünkü Dasein hem doğrudan, hem de yanlıştta ikamet eden, varlığı gizinden çıkarttığı ölçüde farkında olmadan aynı zamanda onun üzerini örtüp gizleyen, yanılmaya yazgılı varolandır.

Varlığın doğrusunu anlamaya yönelik bu zor soruyu sormaya girişirken tez yazma süreci boyunca benden yol göstericiliğini esirgemeyen, sorduğum hiçbir

* Martin Heidegger, “Düşünmek Ne Demektir?”, (çev. Ahmet Aydoğan), *Heidegger*, 2008, s.313.

soruyu yanıtıız bırakmayan, benimle birlikte böyle bir serüvene atılan değerli hocam Özgür Aktok'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Batı felsefesinde ilk defa Antik Yunan'da dillenmeye başlamış olan varlık sorusu, ister açıkça, ister örtükçe olsun, ister istemez felsefenin en temel sorusu olarak süregelmiştir. Heidegger'e göre bu soru, uzun zaman boyunca sorulmasına rağmen, doğru şekilde dile getirilememiş ve yanıtlanmamış olarak kalmayı sürdürmektedir. Yirminci yüzyılda bile, varlık dendiğinde neyin kastedildiğinin belirsizliği ve varlık üzerine düşüncelerimizin yetersiz olması, Heidegger açısından ciddi bir probleme işaret eder. Bu nedenle Heidegger, başta *Varlık ve Zaman* olmak üzere çoğu metninde varlığın gizini ve giz içinde oluşundan dolayı, gizinden sıyrılmayı beklediğini vurgular. Bu gizinden sıyrmanın gerçekleşmesi için, ilk olarak varlık sorusunun ne biçimde sorulması gerektiğinin altı çizilmelidir.

Geleneksel ontoloji, varlığı bir varolan gibi düşündüğü için varlığın anlamının unutulmasına ve varlığa dayalı kimi dogmatik ön kabullerin oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle Heidegger, varlık sorusunu varlığın anlamı sorusuna çevirecektir. Varlığın anlamı sorusu, varlığı anlayabilen ve ona dair soru sorabilen Dasein tarafından sorulmalıdır. Varlık, Dasein'in ontolojik yapısından ötürü, yani diğer varolanlar arasında varlığı anlayan biricik varolan olduğu için sadece ona görünür hale gelmekte, ona kendisini açmaktadır. Heidegger, fenomenolojik gelenekten geldiği için, varlığı, ancak onun kendisini Dasein'a açtığı ölçüde ele alınabilecek bir fenomen olarak ele almayı ve onunla ilgili metafiziksel varsayımları ayrıca almayı amaçlamıştır. Dasein'in ontolojik yapısı, ona dünyada-varlık karakterini kazandırır. Dünyada Dasein'in karşısına çıkan fakat Dasein olmayan türden bir varlığa sahip olmayan varolanlar, elde-bulunurluk (Vorhandenheit) ve el-verirlik (Zuhandenheit) ontolojik kiplerine sahiptirler. Bu varolanlar ile Dasein'in ilişkisi, yargı ile dile gelmektedir.

Heidegger'in felsefesinde varlığın anlamı, varlığın doğruluğu üzerinden kendini Dasein'a açmaktadır. Bu nedenle Heidegger, doğruluk üzerine en az varlık üzerine olduğu kadar çok odaklanır ve geleneksel doğruluk anlayışını sorgular. Geleneksel anlamda doğruluk, dile getirilmiş olan yargının zihin dışı dünyada karşılık bulması ve zihin dışı dünyaya uygunluğu üzerinde temellenir. Fakat bu uygunluk ilişkisi, reel nesnel söz konusu olduğunda geçerli olabilir. Ayrıca yargı

içerikleri de değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle Heidegger, doğruluğu epistemolojik anlamdan ziyade ontolojik bir anlamda açığa çıkartmak adına, daha kaynakasal (ursprünglich) olana yani Aletheia'ya dayandırır. Aletheia, varolanların doğruluğundan çok varlığın doğruluğunu imler.

Greklere bir kavramı olarak karşımıza çıkan Aletheia, gizinden sıyrılmışlık, örtüsüzleşmişlik, açığa çıkmışlık gibi anlamlara gelmektedir. Varlık; giz içinde, üstü örtülmüş ve saklı halde bulunur; Aletheia yani gizinden sıyrılmışlığın gerçekleşmesi ile meydana çıkar. Dasein, varlığı üstü örtülmüş olan katmanlarından çaba ile çekip çıkartmalıdır. Dasein'in, gizinden sıyrılmaya yönelik bir karakteri vardır. Dasein ontolojik yapısı gereği, varlığın doğruluğu ile ilişkilidir; aynı zamanda varolanlar da gizlerinden onun için sıyrılırlar.

Aletheia, hem ontik hem de ontolojik anlaşılmaya müsait bir kavramdır. Dasein'in gündelik yaşamındaki sahici olmayan varolma biçimi olan das Man'ın dili açısından bakarsak, Aletheia salt bir değilme (Negation) olarak anlaşılma riskini barındırır. Böyle salt bir değilme olarak Aletheia, varolanları ontik ilişkiler ağı içinde değerlendirmeye neden olur. Aletheia'yı salt bir değilme olarak değil de, Heidegger'in düşündüğü anlamda ontolojik ve pozitif anlamda düşünebilmek için, Heidegger'in Platon üzerine yapmış olduğu dersin ele alınması, Platon'un mağara alegorisi üzerinden bu kavramın ayrıntılı olarak değerlendirilmesi şarttır. Bu sayede Aletheia kendine has anlamıyla, değilmenin değilmesi ve varolanların ilk kez varlığa gelmelerini sağlayan, yani onlara bir pozisyon (Position) sağlayan bir değilme olarak kavranacaktır: Böylece salt bir değilme olmayıp pozitif bir anlamda karşımıza çıkan Aletheia varlığın gizinden sıyrılmış olan varolanı, ön-oluşturma ile dünyada bir pozisyon kazandıran karakteristiği ile ön plana çıkar. Ön-oluşturma, dünyada olmayan bir varolanın bir olanak olarak gizinden sıyrılmışlığını ifade eder.¹

Aletheia bu tür anlamlara sahip ise, Heidegger'in doğruluk söz konusu olduğunda metinlerinde kullandığı ve Aletheia ile ilişkilendirdiği Wahrheit

¹ Aletheia'nın ontik değil de ontolojik olarak anlaşılmasına dair bir öneri olarak, Heidegger'in Platon dersi yorumu bağlamında, onu varolanları varlığa getirerek onlara bir pozisyon sağlayan "değilmenin değilmesi" ve onun ön-oluşturma (Vor-bilden) rolüne sahip olması bakımından anlaşılması gerektiği fikri için bkz. Özgür Aktok, "Platon'un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017.

kelimesini, doğruluk olarak Türkçeleştirmenin Aletheia'nın anlamında herhangi bir daralmaya neden olup olmadığına bakmak amacıyla, doğruluk kelimesinin etimolojik kökenine inmek, Aletheia'nın Türkçe karşılığını daha iyi kavramamızı sağlayacaktır.²

Heidegger doğruluğun özüne ait soruşturmasını yani varlığın doğruluğuna ait soruşturmasını, geleneksel doğruluk anlayışı içerisinde doğru ve yanlış kavramlarına değinerek sürdürmektedir. Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da başlattığı geleneksel doğruluk anlayışını söküme uğratma girişimi *Doğruluğun Özü Üzerine* adlı yazısında devam eder; yargı ve zihin dışı dünyanın uygunluk ilişkisini, vermiş olduğu altın örneği üzerinden tekrar ele alır.³ Fakat doğruluğun özünü, bu uygunluk ilişkisinden daha ötede Aletheia'da temellendirmeye devam eder. Bunun yanı sıra ve daha da önemlisi, Heidegger, doğruluğun özünü özgürlükte görür. Bu nedenle özgürlük, günümüze kadar yapılan tanımlarından daha başka biçimde özüne dair bir soruşturmanın konusu yapılmalıdır. Özgürlüğün özü, Aletheia'nın alanıdır; Aletheia, özgürlüğün alanında açığa çıkar.

Heidegger, Aletheia'nın kendine has anlamına daha da yaklaşmak amacıyla, özgürlüğün özünü sorgularken, onun alanında gizinden sıyrılarak açığa çıkan tekniği de soruşturması içine alır. Tekniğin en bilindik anlamı olan araç anlamı ve tekniğin bir insan etkinliği olarak düşünülmesi, bizi tekniğin özüne ne kadar yaklaştırmaktadır? Tekniğin özünün açığa çıkartılması, herhangi bir varolanın meydana gelmesinin nedeni olan ve uzun zaman önce öne sürülmüş dört neden ilkesinin sorgulanması üzerinden yapılmalıdır. Heidegger, tekniğin amaç anlamını da; dört nedenin yani maddi, şekli, amaçsal ve etki eden nedenin birlikteliğinden çok sorumluluk kavramı üzerinden yorumlamaktadır. Heidegger'in altını çizdiği üzere teknik, Aletheia'dan bağımsız olarak düşünülemez. Fakat modern tekniğin, çerçeveleme (Ge-stell) üzerinde temellenişi, insanın daha kaynakasal varlık deneyimlerine olan erişimini önlemektedir. Bu nedenle Aletheia'nın ortaya çıkma

² Özgür Aktok, *Heidegger*, (ed. Özgür Aktok & Metin Bal), Ankara, Doğu-Batı Yayınevi, 2010, s. 18-20.

³ Martin Heidegger, "On the Essence of Truth", *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s.111-118.

alanı da daralmakta ve Aletheia kaynaklı anlamıyla erişilebilir olmaktan çıkmaktadır.

Heidegger'in Aletheia kavramını anlama yolunda bize yardımcı olabilecek bir başka şey de, ona yöneltilen iki önemli eleştiriyi gündeme getirmektir. Bu eleştirilerden biri Ernst Tugendhat, diğeri ise Paul Friedländer tarafından yapılmıştır. Heidegger Aletheia'yı merkeze alan felsefesiyle, doğruluk üzerine oldukça yoğunlaşmaktadır. Bu durum Heidegger'in doğru ile yanlış arasındaki normatif ayrımı ihmal ettiğine dair bir izlenim oluşturur. Tugendhat tarafından Heidegger'e yöneltilen eleştiri, tam da bu ayrımın Heidegger'de göz ardı edildiğine dair bir eleştiri olarak ortaya çıkar. Geleneksel anlayış içinde yargının zihin dışı dünyada karşılık bulması doğruyu verirken böyle bir karşılığın olmaması yanlış meydana getirmektedir; böylece doğru ve yanlış arasında kritik bir ayrım söz konusu olmaktadır. Fakat Heidegger'in, doğruyu gizinden sıyrılmadan kaynaklı bir fenomen olarak görmesi ve tüm varolanların da varlık açısından gizinden sıyrılmış olduklarını öne sürüyor olması, bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında da göstereceğimiz gibi, doğruluğun normatiflik problemi olarak adlandıracağımız bir probleme neden oluyor gibi gözükmektedir. Heidegger felsefesinde böyle bir normatiflik probleminin aslında var olmadığını ve doğru ile yanlış arasındaki ayrımın korunduğunu göstermek için, varlığın gizinden sıyrıldığı kadar eş zamanlı olarak geri çekilen, kendini gizleyen, örten bir karakteri olduğunu ve bu kendini kapatma durumunda bu normatifliğin aranması gerektiğinin altının çizilmesi gerekir.⁴ Dasein'in sahici olmayan (uneigentlich) das Man halinde bulunurluğu ve das Man'ın gündelik varoluşunun varlığın üzerini örten bir normlar sistemi, bir normatiflik ürettiği noktası burada kuşkusuz üzerinde durulması gereken noktadır. Heidegger, ontik bir doğruluk anlayışı temelinde varlığı aramamaktadır. Heidegger'de yanlış, varlığın gizinden sıyrılmamasının uygun şekilde gerçekleşmediği nedeniyle açığa çıkmaktadır; fakat yanlış, varlığın giz içinde bulunuşunun da bir göstergesidir. Bu giz, sıyrılabilmek olanağını taşıyan, ama ille sıyrılmak zorunda olmayan bir gizdir. Diğer yandan, Friedländer ise Heidegger'in Aletheia kavramını yanlış anladığını öne sürer. Aletheia'nın, Antik Yunan metinlerinde söze sadık olma ve dürüstlük gibi

⁴ Özgür Aktok, "Platon'un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 47-79.

anlamlarda kullanıldığını ve bu anlamıyla Aletheia'nın, zaten tam da geleneksel doğruluk anlayışı içindeki anlamı karşılayabileceğini düşünmektedir. Fakat bu eleştiri, Aletheia'nın tarihsel anlamından vazgeçilse bile, felsefi anlamının hala gizinden sıyrılmaya olduğu ve varlığın doğruluğunun bu anlam üzerinden temellenebileceğini savunularak ötelenmektedir.⁵ Bu her iki eleştiri de, Heidegger'in Aletheia kavramını daha iyi anlamamız açısından bu tezde önemli bir son uğrak noktasını oluşturmaktadır.

⁵ Özgür Aktok, *Ontoparadigms: A De-Struction Of Social Constructionism In The Context Of Heidegger's Conception Of Truth*, Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2012, s. 62-112.

HEIDEGGER'İN VARLIK FELSEFESİNDE "DOĞRULUK" KAVRAMININ BAĞLAMI: VARLIK, DASEİN VE DOĞRULUK

Ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri felsefenin varlığı kendine konu edinmemesi gibi bir lüksü olmamıştır, çünkü felsefe yapan kişi ister epistemoloji yapsın, ister etik, isterse başka bir felsefi konu alanına yönelsin, öncelikle soru sorulan şeyin varlığıyla ilgili bir takım varsayımlarda bulunmak zorundadır. Örneğin bilgi felsefesi yapabilmek için öncelikle onun var olduğunu varsaymak zorundadır, çünkü olmayan şeyin üzerine felsefe yapılamaz. Dolayısıyla, varlıkla ilgili bir soru sormak ve bu soruya bir yanıt vermiş olma, filozof için kaçınılmazdır. Hangi filozof olursa olsun, ister açık biçimde, ister örtük biçimde olsun, bilgi, ahlak, sanat ya da siyaset felsefesini oluşturmak için varlık üzerine varsayımlarda bulunmak zorunda kalmıştır. Platon ve Aristoteles gibi felsefenin kurucu isimlerinin bu yüzden varlık sorusunu felsefelerinin merkezine koymuş olmaları şaşırtıcı değildir.

Yirminci yüzyılın en önemli ve etkili filozoflarından biri olan Martin Heidegger⁶, varlığın felsefenin merkezinde olan bir soru olmasına rağmen, kendisinden önceki felsefi geleneğin bu soruyu hakkıyla formüle etmediğini ve yanıtlamadığını öne sürerek varlığı anlamaya ilişkin soruyu ilk kez ciddiyetle sorduğunu öne sürer. *Varlık ve Zaman* adlı eserini, varlık sorusunun sorulmasının gerekliliği ve bu sorunun cevabının bulunmasında izlenecek yöntem üzerine kaleme almıştır. Heidegger'in yapmak istediği, varlıkla ilgili sorunun, günümüzde, tekrar sorulmasıdır. Peki, varlıkla ilgili sorunun tekrar gündeme gelmesi neden bu kadar

* Tez boyunca Martin Heidegger'in *Varlık ve Zaman* adlı eserinden yapılacak olan alıntıların çoğu, Kaan H. Ökten'in Türkçe çevirisi kaynak alınarak yapılacaktır. Fakat Heidegger'in düşüncelerini daha anlaşılır bir şekilde ifade etmek amacıyla Kaan H. Ökten'in çevirisi üzerinden yapılacak alıntılarda, bir kısım değişiklikler yapılacaktır. Alıntılardan bazı Osmanlıca kelimeler çıkartılıp, bağlam gerektiği ölçüde, Türkçe anlamı daha iyi karşılayabilecek olan kelimeler kullanılacaktır. Bunun yanı sıra Heidegger'e ait çoğu özel kavram, en uygun şekilde, Türkçeye çevrilecektir. Çevirisinde değişikliğe gidilen bu kavramların; Almanca karşılıkları, bu kavramların nasıl Türkçeye çevrildiği ve Türkçeye nasıl çevrilmesinin daha uygun olacağı bilgisi dipnotlarda verilecektir. Almanca kavramların Türkçeye çevrilmesinde kullanılacak olan kavram önerileri, tez danışmanım Özgür Aktok'a aittir.

⁶ 1889-1976 yılları arasında yaşamış olan Heidegger, felsefesini Edmund Husserl'den devr aldığı fenomenolojik yöntem ışığında kurmuştur. Onun felsefesi; fenomenoloji, varoluşçuluk ve hermeneutik akımların bir sentezidir. Heidegger kendine has felsefesiyle, felsefenin birçok alanını etkilemesinin yanı sıra, özellikle; varoluşçuluk, dil felsefesi ve postmodernizm alanlarını etkilemiştir. Ayrıca Heidegger'in felsefesinin; Hannah Arendt, Hans-Georg Gadamer ve Jean-Paul Sartre gibi ünlü düşünürlerin de felsefelerinin oluşmasında etkili olduğu bilinmektedir.

önemlidir? Çünkü Heidegger'e göre, varlık her ne kadar felsefe için kaçınılmaz ve merkezi bir yere sahip olsa da, felsefenin başlangıcından itibaren, felsefe Platon ve Aristoteles'in temellerini atmış olduğu geleneksel ontolojinin belirlenimi altına girdiği için varlıkla ilgili soru sormaktan gitgide uzaklaşmış, varlık hakkında bir takım dogmatik ön kabuller oluşmuş ve bu kavram daha da bulanıklaşmıştır. Heidegger'e göre, bu durum, geleneksel felsefenin oluşturduğu üç ana kabulle ilişkilidir. Bu kabuller şöyledir:

A) “‘Varlık’, kavramların ‘en tümeli’dir.”⁷ Varolan olarak kavradıklarımızın hepsi, varlığın kapsamındadır. Varlık en tümeldir ve her şeyi kapsamıştır. Örnek olarak “ağaç”ı düşünelim. Ağaç, bir kavrama karşılık gelir fakat “meyve ağacı” tikelidir. Ağaç tümel kavramı, tikel olan meyve ağacını içinde barındırır. Fakat ağaç ve meyve ağacı örneğinde olduğu gibi varlığı tümel, varolanı tikel olarak düşünmek doğru mudur? Şu unutulmamalıdır ki tikel bir varolanın özellikleri üzerinden tümel olana ulaşım uygun olmayabilir. Meyve ağacının yapraklara sahip olması, bu yaprakların, ağaç tümelinin içinde olduğu sonucuna vardırılmaz. Bu nedenle, yukarıdaki ön kabul varolanlar ve varlık söz konusu olduğunda uygun değildir, çünkü varolanların varlığa ait olması, varlık sayesinde var oluyor olmaları, varlık kavramının içinde “var olan” kavramının bir tikel olarak içerildiği; varlık ile varolan kavramları arasında tümel-tikel ilişkisine dayalı bir geçişkenlik olduğu anlamına gelmez. Yine de varlığı en üstteki kavram olarak kabul ettiğimizi söyleyip, onu en tümel kavram olarak sayıp, yolumuza devam edeceksek; bu tümelin içine aldığı her varolanın araştırılması gereklidir. Bu da oldukça zordur.

B) “‘Varlık’ kavramı tanımlanamaz.”⁸ Bu ikinci kabul, varlığın en tümel kavram olarak anlaşılmasıyla ilişkilidir. Bir şeyin tanımını yapmak demek: o şeyle ilgili olanların o tanımın içine girmesini, o şeyle ilgisiz olanların da dışarıda bırakılmasını sağlamak olmalıdır. Şöyle ki: Meyve ağacı, toprakta yetişen ve üzerinde meyveler olan bir ağaçtır. Bu tanımla meyve ağacını, ağaç tümeli altına koyabiliriz. Bunun yanı sıra meyve ağacı toprakta yetiştiği için o, toprakta yetişen türlerin altında sayılır. Onun, suda yetişmesi mümkün olmadığından; o, suda yetişen türler altında sayılamaz. Fakat konu varlık olduğunda, ondan daha aşağı ya da ondan

⁷ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 2.

⁸ Heidegger, *a.g.e.*, s. 3.

daha yukarı, herhangi bir varolan ile ilişkili tanım yapılamaz. Çünkü “*Varlık, varolan gibisinden bir şey değildir.*”⁹ O halde, varlığın bu tanımlanamaz oluşu, onun tekrar araştırılmasını gerektirmektedir.

C) “*Varlık, kavramların en kendiliğinden anlaşılmalıdır.*”¹⁰ Varlık hakkında herkes bir şeyler söyler. Gündelik yaşam¹¹ içinde, varlıkla ilgili konuşulduğunda, neyin kastedildiği bilinir. Varlık kavramı, herkes tarafından kolaylıkla anlaşılıyor gibidir. Fakat bu noktada, Heidegger’in düşüncesini biraz daha açmak yararlı olabilir: Gerçekten de, günlük yaşamda varlık fiilini ne kadar sıklıkla kullandığımızı düşünürsek, “varlığın ne olduğunu anlamadığımız” iddiası ilk bakışta yanlış bir iddia gibi karşımıza çıkar, çünkü dilin içinde sürekli dolaşımda olan bir kavramın, insanlar tarafından dilin içinde kullanılıyorsa, anlaşılmadan kullanılıyor olması imkânsız gibi gelir. Bu noktada, bir kavramın dilin içindeki “kullanımı” yani bir işlerliğe sahip olmasından yola çıkarak, o kavramın anlamını onun kullanımına indirgemek gibi bir pragmatik argüman arka planda bulunmaktadır, oysaki anlamı, kullanılabilirliğe indirgemek oldukça sorunlu ve dil felsefesi açısından pek çok eleştiriye maruz kalacak bir tutumdur. Bu sorunlu pragmatik argümana göre, varlık kavramının irdelenmesine, üzerinde düşünülmesine, gerek yoktur, çünkü kullanılıyorsa, anlaşılıyor olmak zorundadır. Ama anlamı kullanıma indirgeyen bu yaklaşım, varlıktan neyin anlaşıldığı sorusu açıkça formüle edildiğinde, onun, herkesin üzerine başka bir şey söylediği ama kimsenin üzerinde bir uzlaşım varamadığı bir kavram olduğu olgusu karşısında tökezler ve başarısız olmaya mahkûm kalır. Bu olgu varlığın anlaşılmadığının belirtisidir ve bir şey anlaşılmamışsa, onun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu yüzden varlık hakkında tekrar düşünülmelidir.¹²

Heidegger, *Varlık ve Zaman*’a Platon’un *Sofist* diyalogundan bir alıntıyla başlar:

“*Böylece biz şaşkına döndüğümüzden, ‘varolan’ deyimini kullandığımızda bununla başlıca neyi kastettiğiniz konusunda bizi yeterince aydınlatmanız*

⁹ Heidegger, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁰ Heidegger, *a.g.e.*, s. 3.

¹¹ Aslı “Allaglichkeit” olan Almanca kelime Kaan H. Ökten’in *Varlık ve Zaman* çevirisinde, Türkçeye “hergünlük” olarak çevirmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime, “gündelik yaşam” olarak Türkçeleştirilip kullanılacaktır.

¹² Burada, bir kavramın anlamının onun kullanımına indirgenmesi argümanının ne olduğu ve bu argümanın pragmatik bir argüman olduğu; bu argümanın karşılaştığı sorunların ne olduğu konusundaki fikirler, Özgür Aktok’a aittir.

*gerekir. Çünkü bu konuda sizin çoktan aydınlanmış olduğumuz apaçıktır. Buna karşın biz daha önce kuşkusuz onun varlığına inanıyorduk, ama şimdi o bizim için bir bilmece oldu.*¹³

Varlık, Platon'dan bu yana, hala bilinmezliğini korumaktadır. Kaldı ki az önce bahsettiğimiz üç ana kabul, varlığı anlamaya yönelmemizin önünü kesmektedir ve yapılacak olan her türlü varlık yorumunun eksik ya da hatalı olmasına sebep olmaktadır.

*“Heidegger'e göre, Batı metafiziği ve felsefesi, hala, 'Varlık' hakkında bir bilgiye sahip olduğuna inanıyordu. Kabaca formüle edildiğinde, Batı metafiziği ve felsefesi, hala, bu tavrından ötürü, 'Varlık' üzerine bir konuşmanın 'bilmeceye' dönüştüğü Platoncu konumunu koruyordu. Bildiğine inandığı 'Varlık', hep elinin altından kayıp gidiyordu çünkü.”*¹⁴

Fakat yapılması gereken, böyle bir atmosferde zor görünse bile, varlıkla ilgili soru tekrar gündeme getirilmeli ve sorulmalıdır. Peki, varlıkla ilgili sorulacak olan sorunun biçimi nasıl olmalıdır?

Bir soru; sorulan, sorgulanan ve soruşturulup bulunmak istenen ile oluşur. “Sen, kaçta işe başlıyorsun?” diye bir soru, sorulduğunu, düşünelim. Sorulan, işe başlama saatidir; sorgulanan kişi, benim dışımda biridir ve bulunmak istenen, kaçta işe başlandığıdır. Soruya ve sorulana dikkat ettiğimizde; sorulananın, sorudan bağımsız olmadığı görülecektir. Soru, içinde sorulana barındırır. Sorulan, işe başlama saati, “Sen, kaçta işe başlıyorsun?” sorusunun içinde bulunmaktadır. Bir soru sorulduğunda, bulunmaya çalışılanın hangi sınırlar içinde aranacağını bilgisi, sorunun içinde verilir. Bu durum, soruyu soranı önceden yönlendirir. Sorduğumuz soruda, saattin sorulduğu ve günün yirmi dört saat olduğu bilindiğinden, işin bu yirmi dört saatin herhangi bir saatinde başlayacağı bellidir. Soruşturulup bulunmak istenen, günün içindeki yirmi dört saatten herhangi bir saattir. Soru, bize saatle ilgili bir şey sorduğundan, günün saatlerine yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra herhangi bir soru sormak inceleme yapmayı da beraberinde getirir; yapılan bu inceleme de hep bir amaca yönelik olur. Fakat “*Anlaşılması gereken şey, bir şey hakkında yapılan inceleme ile bir şeyin anlamı hakkında yapılan incelemenin aynı şey olmadığıdır.*”¹⁵ Anlam üzerine yapılan bir inceleme, herhangi bir şeyi bilimsel olarak incelemekten farklıdır. Eğer söz konusu varlık ise, bilimsel incelemeden daha farklı bir incelemeye konu olmalıdır. Böyle bir inceleme yapabilmek için de sormamız gereken soru:

¹³ Platon, *Sofist ya da Varlık: Dil Üstüne*, (çev. Ömer Naci Soykan), İstanbul, Remzi, 2011, s. 586.

¹⁴ Paul Hühnerfeld, *heidegger bir filozof, bir alman*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul, İnkılâp, 2006, s. 74.

¹⁵ A. Kadir Çüçen, *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*, İstanbul, Sentez, 2012, s. 41.

“Varlığın anlamı nedir?” sorusudur. O halde, bu soruda sorulan varlıktır. Soruşturulup bulunacak olan, varlığın anlamıdır. Peki, sorgulanacak olan kimlerdir?

Varlık sorusuyla muhatap olunabilecek yegâne varolan, insandır. Fakat Heidegger, bu varolanın varlığı için farklı bir kavram kullanır. Bu kavram “Dasein”¹⁶ dir. Dasein, varlığın anlamına dair soruyu soracak ve bu sorunun muhatabı olacak varolan olarak, oldukça önemlidir. “*Varlığın anlamına ilişkin sorunun belirtik ve şeffaf olarak formüle edilmesi, bizden evvela bir varolanın (Dasein’in) kendi varlığı bakımından uygun biçimde açığa kavuşturulmasını istemektedir.*”¹⁷

Peki, Dasein ne demektir? Bu ifade, “Da” ve “Sein” kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

*“Mark Twain bir takım Almanca sözcüklerin her şey anlamına geliyor gördükleri konusunda şikâyetçi oluyordu. Bu sözcüklerden biri de da’dır. ‘Ora’ (‘Oraya gidiyorlar’) ve ‘bura’ (‘Buraya geliyorlar’) anlamı yanında ‘o halde/ öyleyse’, ‘o zamandan beri’, vb. anlamlara da gelir. Sein ‘var olmak’ sözcüğüne ön ek olarak konulunca ‘orada-, mevcut-, erişilir olmak’ anlamlarına gelen dasein’i oluşturur.”*¹⁸

Görüldüğü üzere, kelimenin ikiye ayrılmış hali, Dasein’in anlamı hakkında ipucu vermektedir. Dasein’i “orada varlık” olarak Türkçeleştirmek uygundur. Fakat ihtiyacımız olan, Dasein denilen varolanın diğer varolanlardan ayrılan hallerini bulmaktır. Dasein demekle bir varolandan bahsedilir; bu varolanın varlığı da yine, onun, varlığından hareketle anlaşılır. Çünkü Dasein, kendi varlığına aittir; başka herhangi bir şey, onun varlığına sahip değildir. O’nu belirleyen de değildir ve varoluşu¹⁹ olmayan bir varolan, Dasein da olamaz. Örneğin, bir varolan düşünelim. Bu varolanın ismi “Ayşe” olsun. Ayşe, ona Dasein diyeceksek, kendi varlığının sadece ona ait olduğunun farkında olmalıdır. Kendi varlığını, kendinden daha başka bir kaynağa dayandırmamalıdır. Ayşe’nin varlığı hep kendine aittir. O, önce varlığa gelmeli sonra kendini belirlemelidir. O, kendi, çalışkan olmak istiyorsa çalışkan olabilir. Çalışkanlık, ona varoluşundan önce verilen bir özellik olamaz. Bu özelliğini varoluşuyla kazanır. O halde, “*Dasein’in ‘özü’ kendi varoluşunda yatar. Bu*

¹⁶ Tez boyunca Heidegger’in felsefesinin merkez kavramlarından biri olan ‘Dasein’ kavramı, aslı gibi yani Almanca olarak kullanılacaktır.

¹⁷ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 7.

¹⁸ Michael Inwood, “Heidegger Düşüncesinin Temel Kavramları”, (çev. Metin Bal), *Özne*, Sayı 16, 2012, s. 259.

¹⁹ Tez boyunca Almanca “Existenz” olan kelime, Türkçeye “varoluş” olarak çevrilecektir.

varolanda meydana çıkartılabilen karakterler, şöyle ve böyle bir 'görünüme' sahip mevcut bir varolanın mevcut özellikleri olmayıp, hep kendisine ait olan var olma olanaklarıdır, başka bir şey değil.”²⁰dir.

Dasein, olanaklarından oluşan bir varolandır. O; kendine varlığı konu eder, onu anlamaya dair soru sorar. İşte bu yaptığı, onun olanağıdır. Aslında bu durum, onun kendisiyle ilgili bir olanağıdır. Dasein, kendi olanağı içinde var olandır. Kendi olanağı içinde var olması, onu sahici²¹ yapar. Dasein'in sahiciliği, onun kendini bilmesiyle ilişkilidir. Delphi'de Apollon Tapınağı'nda yazan “Kendini bil!”²² özdeyişi, aslında Dasein'in sahiciliğine uygun bir özdeyiştir. Şöyle ki: Dasein hep kendi olmalıdır. Kendini bilmelidir. Kendini bilmesi, kendi olanaklarını da bilmesini sağlar. Kendi olanaklarını kendisiyle bilen bir varolan olması, onu Dasein yapar. Fakat Dasein'in, sahici olma olanağı dışında, başka olanakları da vardır. Bir olanak olarak, sahici olmamak da mümkündür. Sahici olmamaktan, Dasein sahici olmadığı için, sadece dünyayı anlıyor anlamı da çıkmamalıdır. Evet, Dasein sahici olmama halinde, dünya işleriyle oyalanır. Fakat sahici olma veya sahici olmama hali, dünyada-varlığın²³ bir halidir. Dasein, dünyada-varlıktır ve gündelik yaşamın içindedir. Gündelik yaşam, onu yönlendirir. Bu yönlendirme çoğu zaman, sahici olma olanağından uzaklaşmak demektir. Sahici olma olanağından uzaklaşan kişi, das Man²⁴ yani herkes tarafından belirlenir. Ağzından çıkan cümleleri bile onun değil, herkesin cümleleridir. Peki, herkes demekle kimden bahsediyoruz; kime, işaret ediyoruz? Aslında herkes demekle, hiç kimse demektedir. Bunu şöyle açıklayabiliriz: “Herkes akıllı telefon kullanmalıdır.” diye bir cümle işitmiş olalım.

²⁰ Almancası “Möglichkeit” olan kelime, Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde “imkân” ya da “olanaklılık” olarak çevrilmiştir fakat tez boyunca bu kelime, “olanak” olarak çevrilecektir. Bu alıntıda da “imkân” kelimesi “olanak” kelimesiyle yer değiştirilerek kullanılmıştır. Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 44.

²¹ Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde, aslı “Eigentlichkeit” olan Almanca kelime Türkçeye “sahihlik” olarak çevirmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime, “sahicilik” ya da “sahici olma” olarak kullanılacaktır. Aynı biçimde, “Uneigentlichkeit” kelimesinin çevirisi de “gayri sahih-olmaklık” olarak değil “sahici olmama” olarak kullanılacaktır.

²² Apollon Tapınağı'na Spartalı Khilon tarafından Latince olarak yazılmıştır. Yunancası “Gnothi seauton” olan bu ifadeyi, Greklerde kullanan kişi Sokrates'tir.

²³ Almancası “In der Welt Sein” olan kelime, Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde “dünyada-varolma” olarak çevrilmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime, “dünyada-varlık” olarak çevrilecektir.

²⁴ Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde, Almancası “das Man” olan kelime, Türkçeye “herkes” olarak çevrilebilir. Bu yüzden bu kelime tez boyunca, bağlam gerektirdiği ölçüde, bazen “das Man” bazen de “herkes” olarak kullanılacaktır.

“Bunu kim söylüyor?” diye sorduğumuzda, alacağımız cevap “herkes” olacaktır. “Peki, herkes kimdir?” diye tekrar bir soru sorduğumuzda, sorunun cevabını alamayız. Heidegger’e göre, “*Gündelik Dasein kim diye sorulduğunda cevap herkes’tir.*”²⁵ Dasein, sahici olmama haliyle, gündelik yaşam içinde “das Man” halindedir. Das Man, herkes demektir.

Heidegger için, Dasein’in varlık olanakları çözümlenmelidir. Bu olanakların çözümlenmesi, ilk olarak Dasein’in daha sonra da varlığın anlaşılması için önemlidir. “*Fakat Dasein’in söz konusu varlık belirlemeleri ‘a priori’ olarak varlık yapılandırılmasının zemini üzerinde görülmeli ve anlaşılmalıdır ki; buna ‘dünyada-varlık’ diyoruz. Dasein analitiğinin doğru hareket noktası söz konusu yapılanmanın yorumundan ibarettir.*”²⁶ Dünyada-varlık olarak Dasein, varolanlar ile birlikte yaşar; onlarla ilgilenir ve onlarla bağ kurar. Şöyle ki: Çoğu kişinin “kol saati” vardır. Bunu, gündüz ya da gece, hangi saate olduğunu öğrenmek için kullanır. “Saat kaç?” diye sorulduğunda cevap vermek için kullanır. Hatta sadece rengini sevdiği için bile kullanabilir. Saatini hep bir amaca yönelik kullanır. İşte, bu kullanım sırasında, saati Dasein için “el verirlik”²⁷ varlık biçimine sahiptir. Saati bozulursa onu tamire götürür, onun eski haline dönmesini ister. Görüleceği üzere, saatine bir ilgi söz konusudur ve bu saat, o kişinin belli amaçlara erişmesini sağlar, diğer bir deyişle, saat, Dasein’in zamanı tanımaya el-veren bir varolandır. Dasein’in dünya içinde karşılaştığı bu varolanlara, “el-verir” diyoruz. Peki, saatimiz bozuldu ve tamiri mümkün değilse ona karşı ilgimiz nasıl olur? Onu eskiden olduğu gibi, bir amaca yönelik kullanamıyoruz ve onu, kolumuzda görmek istemiyoruz hatta bir yenisini almayı düşünüyoruz. Öyleyse bizim için, artık önemini kaybetmiştir. Sadece öylesine, karşımızda duran bir nesne haline gelmiştir. İşte onlar, Dasein için “elde-bulunan”dır.

²⁵ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; “hergünkü” kelimesi yerine “gündelik” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 135.

²⁶ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; “konstitüsyon” kelimesi yerine “yapılandırma”, “dünya-içinde-varolma” kelime öbeği yerine “dünyada-varlık” ve “tefsir” kelimesi yerine de “yorum” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 55.

²⁷ Kaan H. Ökten’in *Varlık ve Zaman* çevirisinde, Almancası “Zuhandenheit” olan kelime “el-altında- olmaklık”; “zuhandenes” kelimesi de “el-altında-olan” olarak kullanılmıştır. Fakat tez boyunca “Zuhandenheit” kelimesi “el-verirlik”, “zuhandenes” kelimesi de “el-verir” olarak kullanılacaktır. Aynı biçimde “Vorhandenheit” kelimesinin çevirisi “mevcut-oluş”, “vorhandenes” kelimesi de “mevcut-olan” olarak çevrilmiştir. Bunların yerine “Vorhandenheit” kelimesi “elde-bulunurluk”, “vorhandenes” kelimesi de “elde-bulunan” olarak kullanılacaktır.

Dasein, dünya içinde, el-verir ve elde-bulunanlarla birlikte yaşamaktadır. O'nun varolanlar ile ilişkisi, el-verir ve elde- bulunurlar ile birlikte şekillenir. Fakat unutulmamalıdır ki Dasein, onlardan farklıdır.

“Dasein analizinden yararlanılarak açığa çıkarılan her şey, Dasein'in varoluşsal yapısı perspektifinden hareketle elde edilmiş olur. Onlar varoluşsallıktan hareketle belirlendikleri için Dasein'in söz konusu varlık karakterlerine varoluşsal diyoruz. Bunlar, Dasein olarak varolmayan varolanlara özgü varlık belirlenimlerinden (onlara kategoriler diyoruz) kesin biçimde ayırt edilmelidir.”²⁸

Varoluş, Dasein'a aittir ve onun varlık halidir. Bu haliyle o, el-verir ve elde-bulunanlardan ayrılmaktadır. Fakat dünyada-varlık olan Dasein'ın çözümlenmesi, varolanlardan kopuk gerçekleştirilemez. Bu yüzden Dasein olmayan varolanların, dünya içindeki hallerine de bakılmalıdır. Peki, bu varolanlar kendilerini Dasein'a nasıl gösterir?

“‘Fenomen’ kavramının dayandığı Yunanca'daki ‘phainomenon’ ifadesi, ‘kendini gösterme’ anlamına gelen ‘phainesthai’ fiilinden türetilmiştir. Dolayısıyla ‘phainomenon’ şu demektir: kendini gösteren, tezahür eden, ayan olan. Öte yandan ‘phainesthai’ sözcüğü, ‘phaino’nun (gün yüzüne çıkarma, ışığa getirme) orta-sesli hali olup, ‘pha’- köküne aittir (‘phos’ sözcüğündeki gibi: ışık, aydınlık; yani içinde bir şeyin kendini belli edeceği, kendinde görünür kılacağı şey). O halde ‘fenomen’ ifadesinin anlamına bakıldığında şunu tespit edebiliriz: kendini-kendinde-gösteren, ayan olan.”²⁹

Yukarıda belirtildiği üzere, bir varolan kendini kendinde gösterendir. Fakat başka hallerde de gösterme ihtimali mevcuttur. Hatta kendinden başka bir varolan olarak da kendini gösterebilmektedir. Ayağımıza, taş benzer, bir cismin takıldığını varsayalım. Öncelikle, onu bir taş zannederiz. Elimize alıp, incelediğimizde; o bir taşsa, varolan, bize, kendini olması gerektiği gibi göstermiştir. Fakat elimize aldığımız cisim, bir kömür parçası da olabilir. Öyleyse, kendisini olduğundan başka bir halde göstermiştir. Kömür, tam manasıyla, taş değildir ama kömür ve taş arasında da bir bağlantının olduğu söylenebilir. Peki, ayağımıza takılan cismin, bir ağacın parçası olduğunu fark edersek ne olur? Taş ile ağaç parçasının şekli ve rengi çok benzer de olsa; ağaç parçası, bir taş değildir. *“Bu gibi durumlarda varolanlar*

²⁸ Almancası “Existenzial” olan kelime Kaan H. Ökten'in *Varlık ve Zaman* çevirisinde, “eksistensiyal” olarak Türkçeye çevrilmiştir. Fakat kelime tez boyunca, bu alıntıda da yapıldığı gibi “varoluşsal” olarak Türkçeleştirilip kullanılacaktır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 47.

²⁹ Heidegger, *a.g.e.*, s. 29.

kendilerini 'başka bir şey gibi' gösterirler ki, bu tür kendini göstermelere 'görünüm' denir."³⁰

Bir şey kendini, yukarıda ifade ettiğimiz hangi şekilde gösterirse göstere, fenomeni üzerinden gösterecektir. Bu yüzden fenomen, sadece kendini kendinde gösteren demek değildir. Fenomen, bir şeyin başka bir hali olarak da ortaya çıkabilir. Bir şey kendisini fenomen sayesinde anlatır, ileri sürer ve duyurur. Taş zannettiğimiz kömür parçası, taş gibi görünür. Böylelikle taşın renginde olduğunu ve taş gibi sert olduğunu bildirir.

Fenomen kavramı "logos" ile ilişkilidir. "Logos'un temel anlamının 'söz' olduğunu söylediğimizde ve onun birebir çevirisini tam olarak geçerli kılabilmemiz için, bizatihi sözün ne demek olduğunu belirlememiz gerekir."³¹ Söz, bazen kelime bazen de kelime dizisidir. Onula sözün içinde olanı, belirgin kılmaya çalışırız; onu, sözün dışında kalanlardan, ayırırız. Böylece söz, sözü edileni ortaya çıkarır. Söz, dilden dışarı aktarılandır. Bu aktarma sesli olarak gerçekleşir. Söz söyleme sırasında, sözü edileni dışarı verendir. Söz sayesinde sözü edileni, bir şey olarak belli ederiz. Belli ettiğimiz şey, görünür olandır. O halde, logos bir şeyi görünür hale getirendir. Onu görülmeyen halinden çıkarandır. Bu yüzden Heidegger, logos ile Aletheia arasında ilişki kurar.

"Logos'tan açık biçimde bahseden en eski öğretici felsefi fragmanlar olan Herakleitos'un bir fragmanında, açığa çıkarılan doğruluk fenomeninin örtüsüzleşmişlik (saklı olmayışlık) olarak kendini göstermesi bir tesadüf müdür? Burada 'logos'la ve onu ifade edip idrak edenler ile idrak etmeyenler karşı karşıya getirilmiştir. Buna göre 'logos', 'phrazon hokos ekhei'dir, yani varolanın nasıl davrandığını tayin ve ifade edendir. Oysa idraksizlikler, yapıp ettikleri bakımından 'lanthanei', gizlenmişlik içindedirler; onlar 'epilanthanontai'dir, yani unutmaya ile hastadır, başka bir deyişle, tekrar gizlenmişlik içinde gömülmüş olanlardır. Demek ki 'logos'a gizli olmayış, yani 'a-letheia' aittir."³²

³⁰ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak, "zehavir" kelimesi yerine "görünüm" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 29.

³¹ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak, "nutkun" kelimesi yerine "sözün" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 33.

³² Tez boyunca "hakikat" kelimesi yerine, onun eş anlamlısı olan, "doğruluk" kelimesi kullanılacaktır. Bu kelimelerin, "doğruluk" ya da "hakikat"ın, Almanca karşılığı "Wahrheit"dir. Bu alıntıda da, alıntının aslında geçen "hakikat" kelimesi yerine, "doğruluk" kelimesi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Almancası "Entdecktheit" olan kelime, Kaan H. Ökten'in *Varlık ve Zaman* çevirisinde "keşfedilmişlik" olarak çevrilmiştir. Fakat bu kelimenin "örtüsüzleşmişlik" olarak çevirisi daha uygun olmaktadır ve tez boyunca böyle ifade bulacaktır. Yukarıdaki alıntıda da "keşfedilmişlik" yerine "örtüsüzleşmişlik" kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca Almancası "Unverborgenheit" olan kelime de bazen Yunanca karşılığı olan "Aletheia" bezen de Türkçe karşılığı olan "gizinden-

Kısacası logos: varolanların örtüsüzleşmiş hallerini dile getirendir. Onlar, gizlendikleri yerden, örtünün altından, açığa çıkmıştır³³. Dolayısıyla, “doğruluk” varolanlarla ilişkili olmaktadır. Varlık kendini, ne şekilde gösterirse göstere, varolanlar üzerinden açmaktadır. O halde doğruluk, “varlığın doğruluğu”dur³⁴. Varlığın doğruluğundan söz etmek için fenomenler başlangıç noktası olmalıdır. Hatta fenomenoloji, şeylerin varlığını Dasein’a açan bir yöntem olarak seçilmeli ve uygulanmalıdır.³⁵

Bu bölümde, öncelikle varlık sorusunun felsefe için neden merkezi ve vazgeçilmez bir soru olduğunu ve Heidegger’in yirminci yüzyılın en önemli filozoflarından birisi olarak genel olarak geleneksel ontolojinin varlık sorusunu göz ardı etmiş olduğunu tespit etmiş olduğunun altını çizdik. Varlık sorusunun göz ardı edilmiş olmasının, bu kavramla ilgili gerek felsefe tarihinde, gerekse gündelik yaşamda hüküm süren üç ön kabulden kaynaklandığını tespit ettikten sonra varlık sorusunun, ancak onu anlayan ve ona dair bir anlam sorusunu sorabilen biricik varolan olan Dasein tarafından sorulabileceği için, “Varlık nedir?” sorusunun, “Dasein nedir?” sorusunu sormayı gerektirdiği ve içerdiğini ortaya koyduk. Dasein kavramının analizinden, bu istisnai varolanın ontolojik yapılanmasını oluşturan, dünyada-varlık kavramına geçiş yaptıktan sonra, dünyada-varlık yapısını da, dünyada Dasein’ın karşısına çıkan, ama kendisi Dasein olmayan ve varoluş türünden bir varlığa sahip olmayan varolanların elde-bulunurluk, el-verirlik ontolojik kiplerinin taşıyıcısı olan varolanlar olarak açığa kavuşturduk. Son olarak, bu iki varlık biçiminin kendilerini nasıl insana gösterdiği sorusunu sorarak, Heidegger’in fenomen ve logos kavramlarından ne anladığına odaklanmak yoluyla, Heidegger’in

sıyrılmışlık” kelimesiyle ifade edilecektir. Bu alıntıda ise, alıntının aslında olduğu gibi, Yunanca karşılığı olan “Aletheia” olarak ifade edilmiştir. Alıntının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla alıntının aslında geçen ve değişmesi uygun görülen bazı kelimeler de bulunmaktadır. Bu kelimeler ve onların yerine kullanılanlar ise şöyledir: “nisyan” kelimesi yerine “unutma”, “malul” kelimesi yerine “hasta”, “mahfuz” kelimesi yerine “gizlenmiş” ya da “gizli”, “gark olmak” kelimesi yerine “gömülmek”. Heidegger, *a.g.e.*, s. 231-232.

³³ Almancası “erschliessen” olan kelime, Türkçeye “açığa çıkarmak” olarak çevrilecektir. “Erschlossenheit” kelimesi ise, “açığa çıkmışlık” olarak ifade edilecektir. “Açığa çıkmışlık”, Yunancada, “Aletheia”; Almancada, “Unverborgenheit” kelimesine karşılık olarak kullanılabilir. Fakat en genel anlamıyla, “gizinden sıyrılmışlık” demektir.

³⁴ “Varlığın doğruluğu ya da hakikati”, Almanca “die Wahrheit des Seins” kelime öbeğine karşılık gelmektedir.

³⁵ Heidegger, *a.g.e.*, s. 35-40.

fenomenolojik yöntemini, bu kavramları anlamak için nasıl kullandığına dair bir fikir vermiş olduk. Bu bölümdeki tartışmamızda henüz doğruluk kavramına odaklanmamış olmakla birlikte, bu kavramın anlaşılması için gereken girişı yaparak bu tezin temel problematiğine giden yol böylelikle hazırlanmış oldu.

HEIDEGGER'İN GELENEKSEL DOĞRULUK ANLAYIŞINI SÖKÜME UĞRATMASI

Heidegger'e göre, varlık gibi doğruluk da çözümlenmesi gereken bir kavramdır. Varlığın anlamına ilişkin sorunun sorulması ve varlığın çözümlenmesi, doğruluk kavramıyla ilişkili gerçekleşmelidir. Kockelmans'a göre, Heidegger'in felsefesi iki soruya odaklanmıştır. Bunlardan biri "varlık" bir diğeri de "doğruluk"tur.³⁶ Bu nedenle, *Varlık ve Zaman*'ın bir bölümü de doğruluk kavramı üzerine kaleme alınmış ve geleneksel felsefenin doğruluktan ne anladığı üzerine yoğunlaşmıştır.

Bizler, gündelik yaşamın içinde, dış dünyaya yönelik oluşturduğumuz yargılarla birlikte yaşarız. Yargı demekle, bir şeyin ifadesi de anlaşılmalıdır. Örneğin "Az önce bir trafik kazası oldu." veya "O elbise kırmızıdır." gibi yargılar; bir durum, bir olay ya da bir eşya hakkında yargıda bulunmaktadır. Bizler, her gün, bunlara benzer yüzlerce yargıda bulunuruz. Bu sayede, dış dünya ile etkileşiriz. Peki, doğruluk söz konusu olduğunda, yargılar ve doğruluk arasında nasıl bir ilişkiden söz edilebilir?

*"Doğruluğun özü hakkında geleneksel anlayış ile onun ilk kez tanımlanılışına ilişkin görüşler şu üç tez çevresinde karakterize edilegelmiştir: 1. 'Doğruluk' yerini ifadede (yargıda) bulur. 2. Doğruluğun özü; yargı ile onun nesnesi arasındaki 'uzlaşım' yatar. 3. Mantıkbilimin atası Aristoteles, hem doğruluğun birincil yeri olarak yargıyı hem de doğruluğun 'uzlaşım' olarak tanımlanmasını yola koymuştur."*³⁷

O halde doğruluk, geleneksel anlayışın ilk kabulü dikkate alındığında, yargının yani ifadenin içinde aranmalıdır. Gündelik yaşamda oluşturduğumuz yargılar, doğruluğu arama yerlerimizdir. Doğruluk, yargıların içinde bulunmaktadır. Bu kabulü bağlantılı olarak ikinci kabule geçildiğinde de doğruluk, yargı ile onun nesnesi arasındaki uzlaşım oraya çıkmaktadır. Şöyle ki: "Az önce bir trafik kazası oldu" yargısını ele alalım. Böyle bir durumda doğruluk, zihin dışı dünyada, yargı ile uzlaşım içinde bulunan nesnelere ve haller üzerinden sağlanacaktır. Fren sesini

³⁶ Joseph J. Kockelmans, *On the Truth and Being*, Bloomington, Indiana University Press, 1984, s. 1.

³⁷ Yapılan alıntıda alıntının aşlında geçen; "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk", "mutabakat" kelimesi yerine "uzlaşım", "asli" kelimesi yerine "birincil" ve "telakki" kelimesi yerine de "anlayış" kelimesi kullanılmış ve alıntı daha anlaşılır bir hale getirilmiştir. Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 226.

duymamız, yolda tekerlek izi görmemiz ve en önemlisi birbirine çarpmış iki arabanın olması bir trafik kazası olduğunda yaşanan durumlarla uzlaşmaktadır. Ayrıca bu durumlar, yargının dış dünyada bir şeylere karşılık düştüğünün kanıtıdır. Birbirine çarpmış iki arabanın olması trafik kazasının zihin dışı dünyadaki karşılığı olabilir. Kısacası, birbirine çarpmış iki arabanın olması, trafik kazası olduğunda görülmesi gereken bir nesneye ve bir duruma karşılık gelir; bu durum ve nesnelere, yargısıyla uzlaşım halindedir. Bu yüzden yargı, doğru olmalıdır.

Üçüncü kabulde ise, doğruluk söz konusu olduğunda, Aristoteles'in yargıyı ve uzlaşımı birlikte gözettiğinin bilgisi verilmiştir. "*Aristoteles diyor ki: 'pathemata tes psukhes ton pragmaton homoiamata, ruhun 'başa gelen bir durum veya olayı', yani 'noemat' ('tasarımları'), nesnelere karşılık olmalıdır.*"³⁸ O halde, düşünce de nesnelere ile ilişki içindedir. Bir trafik kazası olduğunu düşündüğümüzde; bu düşünce kendini nesnede, iki arabanın birbirine çarpmış olmasında, bulmalıdır. Düşüncenin nesneye karşılık gelmesi de geleneksel doğruluk anlayışını, doğruluğun yargı ile onun nesnesi arasındaki uzlaşımında aranmasını, etkileyen bir görüşür. Bunun yanı sıra geleneksel doğruluk anlayışı içinde, nesne de düşünceye karşılık olmalıdır. Birbirine çarpmış iki araba gördüğümüzde trafik kazası olduğunu düşünürüz. İki arabanın birbirine çarpmış olması trafik kazasının olduğu düşüncesine uygundur. O halde "*Doğru, düşüncenin şeylere ve şeylerin de düşünce ile uygun olmasıdır.*"³⁹

Görüleceği üzere geleneksel doğruluk anlayışı, düşünce ve nesne arası ayrıma neden olur. Düşünce öznedeyken, nesne ise özne dışında bulunur. O halde, iki farklı şey olan, düşünce ve nesne, nasıl uzlaşım içinde bulunabilir? Birbirine çarpmış iki araba görmemiz ve trafik kazası olduğunu düşünmemiz ya da trafik kazası olduğunu düşünüp birbirine çarpmış iki araba görmemiz, özne ve nesne arası uzlaşımı mümkün kılar mı? Oysa uzlaşım söz konusu olduğunda, nesnelere uzlaşım halinden söz edilmesi daha akla yatkın olabilir. "Orada, iki kitap yan yana duruyor." dediğimizde; orada, yan yana bulunan iki nesne uzlaşım içindedir. O iki nesne, kitap olma özelliğini taşır; bir yazarı, sayfaları, içinde yazılı cümleleri vb... bulunur. Bu

³⁸ Buradaki alıntıda, alıntıyı daha anlaşılır hale getirmek amacıyla, alıntının aslında bulunan; "serencam" kelimesi yerine "başa gelen bir durum veya olay" kelimesi, "tasavvur" kelimesi yerine "tasarım" kelimesi ve "tekabül etmek" kelimesi yerine de "karşılık olma" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 227.

³⁹ Yapılan alıntıda "şey" ile kastedilen "nesne"dir. A. Kadir Çüçen, *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*, İstanbul, Sentez, 2012, s. 155.

nesnelere, yan yana durduklarından ve ikisi de kitap olma özelliğine sahip olduklarından dolayı uzlaşım içindedirler. Anlaşılacağı üzere uzlaşımın, geleneksel doğruluk anlayışının ön gördüğü gibi, özne ve nesne arasında aranacak olması bu anlayışın sorunlu bir tarafını teşkil eder.

Geleneksel doğruluk anlayışının bir diğer sorunlu tarafı da yargı içerikleriyle ilişkilidir. Bizlerin her gün yüzlerce yargıda bulunduğunu daha önce belirtmiştik. Peki, gündelik yaşamda sürekli olarak kullandığımız, bu yargıların içerikleri nasıldır?

“Yargı söz konusu olduğunda iki şey birbirinden ayırt edilmelidir: ‘reel’ bir psikik süreç olarak yargıda bulunma ile ‘ideal’ içerik olarak hakkında yargıda bulunulan. ‘Doğrudur’ dendiğinde bir şey hakkında ifadede bulunmuş olunur. Oysa reel psikik süreç ya mevcuttur ya da değil. Demek ki, uzlaşım ilişkisini kuran unsur, ideal yargı içeriğidir. Buna göre uzlaşım ilişkisi, ideal yargı içeriği ile hakkında yargıda bulunulan reel nesne arasındaki ilişkiye dairdir.”⁴⁰

O halde uzlaşım ilişkisi, ideal yargı içeriği ve reel nesne arasındaki ilişkide ortaya çıkacaktır. Fakat bu durum, bir soruna neden olmaktadır. Şöyle ki: ideal yargı ile reel yargı arasındaki ayırım nasıl belirlenecektir?

Görüleceği üzere geleneksel doğruluk anlayışının, sorunlu kısımları bulunmaktadır. Bu sorunlu kısımlarına rağmen, bu anlayış, terk edilebilecek bir anlayış gibi de görülmemektedir. *“Yüzyıllardır süren doğruluk tartışmaları, doğruluktan farklı şeyler anlamış olsalar da, sonuçta onun hep bir uygunluk, uygun düşme ilişkisi olduğunu varsaymışlardır.”⁴¹* Doğruluğun ağızımızdan çıkan yargılarda ve bu yargıların zihin dışı dünyadaki nesne ve durumlara karşılık gelmesinde aranması, zor bir işmiş gibi kendini göstermemektedir; hatta kolaydır. Bu sayede, rahatlıkla, yargılara doğru denebilmektedir. Fakat Heidegger, geleneksel doğruluk anlayışının gücünün farkında olarak, bu anlayışı olabildiğince irdeleyip hatta onu parçalayıp daha farklı bir anlayış geliştirmeye girişmiştir.

Yargıda bulunma, hep bir şeylere yani varolanlara yönelik gerçekleşir. Varolanları algılar ve onlar hakkında bilgiye sahip oluruz. Doğruluk söz konusu olduğundaysa varolanlar ve onların bilgisi birbiriyle uzlaşmış olmalıdır. Arkadaşımızın, bize bir kutu verdiğini düşünelim. Kutunun, küçük oluşundan dolayı,

⁴⁰ Buradaki alıntıda alıntının aslından farklı olarak; “hakikidir” kelimesi yerine “doğrudur”, “mutabakat” kelimesi yerine “uzlaşım” ve “rabıta” kelimesi yerine “ilişki” kelimesi kullanılmıştır. Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 228.

⁴¹ Harun Tepe, *Platon’dan Habermas’a Felsefede Doğruluk Ya Da Hakikat*, Ankara, BilgeSu, 2016, s. 99.

içinden bir çift küpe çıkacağını tahmin edelim. “Kutunun içinde bir çift küpe vardır.” dediğimizde; kutuyu açıp, içine bakıp eğer küpeleri görüyorsak, yargı ile kutunun içindekiler uzlaşım halinde olur. O halde uzlaşım, küpeleri kutunun içinde algılamakla ilgilidir. Yargının doğruluğu, yargının içindeki bilgi ile bilinenin yani küpelerin kutunun içinde olmasıyla mümkün olmaktadır. Görüleceği üzere uzlaşımın olabilmesi için; yargının, varolanın yargının içindeki bilgisi ile çelişmeden algılanmış olması gerekir. Heidegger’e göre, “*Yargıda bulunmak, varolan nesnenin bizatihi kendisine yönelik varlık demektir.*”⁴² Bu yüzden yargı, içinde bahsettiği varolanı tam da o varolan olarak vermek istemektedir. Yargı, bahsettiği varolana yöneliktir ve onu görünür kılmaktadır; onu, göstermektedir. Aslında yargının gösterdiği, “*Yani burada gösterilen, yargının örtüsüzleştirici varlığından başka bir şey değildir.*”⁴³ Peki, yargının, örtüsüzleştirici varlığı ne demektir?

Yargının gösterdiği varolan, kendini olduğu gibi göstermektedir. Yani arkadaşımız bize bir kutu verdiğinde kutu, kendini kutu olarak göstermektedir. Kutu kendini, kendinden başka bir şey olarak göstermemektedir. Öyleyse “Arkadaşım, bana bir kutu verdi.” dediğimizde; bu yargı kutuyu, diğer varolanların içinden çekip çıkarmıştır. Onu, başka varolanlar arasında karanlıkta kalmış halinden kurtarıp, kutu olarak göstermiştir. Yargı kutunun, kutu olarak kendini göstermesine neden olmuştur. O halde yargı, içindeki bilgi ve varolanın uzlaşmasından öte, yani arkadaşımın bana bir kutu verip vermemesiyle ilgili olmayıp, varolanı örtüsüzleştirir. Yargı, varolanın örtüsüzleşmiş halini bize gösterir. Örtüsüzleşmiş halde olan varolan da kendini kendinde gösterir.

“Yargı için ‘doğrudur’, dendiğinde bu şu anlama gelir: varolanı onun kendinde örtüsüzleştirir. O, varolanı örtüsüzleşmişliği içinde yargıda bulur, onu gösterir, onu ‘görünür kılar’ (apophansis). Yargının ‘doğru-olması (doğruluğu)’, daima ‘örtüsüzleştirici varlık olmak’ olarak anlaşılması lazımdır. Demek ki doğruluğun; bir varolanın (öznenin) başka bir varolana (nesneye)

⁴² Yapılan alıntıda, alıntının aslında bulunan “ifade” kelimesi yerine “yargı” kelimesi kullanılmıştır. Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 230.

⁴³ Yapılan alıntıda, alıntının aslında bulunan “keşfedici” kelimesi yerine “örtüsüzleştirici” kelimesi kullanılmıştır. Almancası “Entdecktheit” olan kelime, Kaan H. Ökten’in *Varlık ve Zaman* çevirisinde “keşfedilmişlik” olarak çevrilmiştir. Fakat bu kelimenin “örtüsüzleşmişlik” olarak Türkçeye çevrilmesi daha uygun olacaktır. Ayrıca alıntının aslından farklı olarak, “ifade” kelimesi yerine de “yargı” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 230.

karşılık olması diye tarif edilegelen bilme ve obje arasındaki uzlaşım yapısıyla herhangi bir alakası yoktur.”⁴⁴

Görüleceği üzere Heidegger, yargının varolanı örtüsüzleştirdiğini ve varolanı olması gibi gösterdiğini savunarak, doğruluğu yargı ile nesnenin uzlaşımından farklı bir yerde bulmaktadır. Yargının varolanı olması gerektiği gibi göstermesi, varolanı doğru göstermesi demektir. O halde yargı, geleneksel doğruluk anlayışındaki gibi doğrulukla ilişkilidir. Fakat Heidegger, yargının örtüsüzleştirici özelliğiyle ilgili olarak, yargının varolanın doğruluğunu bize verdiğini söyler; böylelikle yargı ve varolanın uzlaşım ilişkisini ortadan kaldırır. Doğruluk, yargı ve nesnenin uzlaşımında değil yargının varolanı örtüsüzleştirici gücündedir.

“Logos’un ‘apophansis’ olarak doğru-oluşu, ‘apophainesthai’ biçimi içindeki ‘aletheuein’dir: varolanı kendi gizlenmişliği içinden çekip çıkarmak ve onu gizli olmayışlığı (örtüsüzleşmişliği) içinde görünür kılmak.”⁴⁵ Ayrıca, “Logos’tan açık biçimde bahseden en eski felsefi fragmanlar olan Herakleitos’un bir fragmanında, açığa çıkarılan doğruluk fenomeninin örtüsüzleşmişlik (gizli olmayışlık) olarak kendini göstermesi bir tesadüf müdür?”⁴⁶ Anlaşılacağı üzere logos yani yargıyı oluşturan söz, varolanın örtüsünü kaldırandır; onu, görünür hale getirendir.

Grekler ilk felsefi metinlerinde doğruluğu; gizinden sıyrılmışlık, açığa çıkmışlık olarak anlatmışlardır. Fakat zamanla bu anlayışın üstü örtülmüş ve geleneksel anlayış içinde doğruluk fenomeni üzerine yeni anlayışlar getirilmiştir.

⁴⁴ Yapılan alıntıda, onu daha anlaşılır kılabilmek amacıyla, alıntının aslında bulunan; “ifade” kelimesi yerine “yargı” kelimesi, “keşfetme” kelimesi yerine “örtüsüzleşme” kelimesi, “keşfedilmişlik” kelimesi yerine “örtüsüzleşmişlik” kelimesi, “hakiki” kelimesi yerine “doğru” kelimesi, “hakikati” kelimesi yerine “doğruluğu” kelimesi ve “mutabakat” kelimesi yerine de “uzlaşım” kelimesi kullanılmıştır. Bunların yanı sıra; “ifade eder” kelime öbeği yerine “yargıda bulunur” kelime öbeği, “keşfedici varlık olmak” kelime öbeği yerine “örtüsüzleştirici varlık” kelime öbeği ve “tekabül etmek” kelime öbeği yerine de “karşılık olma” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 231.

⁴⁵ Yapılan alıntıda alıntının aslında bulunan; “hakiki-oluş” kelime öbeği yerine “doğru-oluş” kelime öbeği, “minval” kelimesi yerine “biçim” kelimesi, “mahfuz” kelimesi yerine “gizlenmiş” ya da “gizli” kelimesi, “keşfedilmişlik” kelimesi yerine de “örtüsüzleşmişlik” kelimesi kullanılmıştır. “Gizlenmişlik” kelimesi de Almancası “Verborgenheit” Grekçesi de “Lethe” ya da “Lethein” olan kelimenin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu alıntıda anlatılan “gizinden sıyrılmışlık” durumu; Almanca “Unverborgenheit” kelimesine ve Grekçe “Aletheia” kelimesine karşılık gelmektedir. Heidegger, *a.g.e.*, s. 231.

⁴⁶ Yapılan alıntıda alıntının aslında bulunan; “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi, “keşfedilmişlik” kelimesi yerine de “örtüsüzleşmişlik” kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca “mahfuz olmayışlık” kelime öbeği yerine “gizli olmayışlık”, yani Almancası “Unverborgenheit” Grekçesi de “Aletheia” olan “gizinden sıyrılmışlık” anlamına gelen, kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 231-232.

Heidegger'in amacı ise, tıpkı varlık fenomeni için yaptığı gibi, doğruluk fenomenini daha kaynağına uygun olarak gün yüzüne çıkarabilmektir. Bu amaçla Heidegger, Greklerin kaynak sayılabilecek doğruluk anlayışını ve Aletheia kavramı, gündeme getirmiştir. Peki, Heidegger doğruluktan, sadece, varolanın örtüsüzleşmiş halini mi anlamaktadır?

Bir önceki bölümde, Dasein'in olanaklara sahip bir varolan olduğundan bahsetmiştik. O, aynı zamanda, olanaklarının toplamından da ibarettir. Olanaklarının toplamı olan Dasein, olanaklara sahip olması sayesinde diğer varolanlardan ayrılır. Şöyle ki: soru sormak, anlamak, yargılamak vb... gibi birçok olanağa sahip olan tek varolan, Dasein'dir. Fakat doğruluk söz konusu olduğunda Dasein'in gizinden sıyrabilme⁴⁷ olanağı vardır. Bu nedenle Dasein, varlığın üzerindeki örtüyü kaldıran bir varolan olarak karşımıza çıkar. Örtüsüzleştirmek, Dasein'in bir olanağıdır.

*"Doğruluğun örtüsüzleşmişlik ve örtüsüzleştiren diye 'tanımlanması' sadece bir kelime açıklaması da değildir; aksine bu tanım, Dasein'in öncelikle 'doğru' diye ifade ettiğimiz tutumlarının analizinden doğmaktadır. Örtüsüzleştiren varlık olarak doğru-oluş, Dasein'in bir varlık biçimidir."*⁴⁸

Bu yüzden Heidegger için, Dasein'in varlık halleri oldukça önemlidir. O, örtüsüzleştiren varlık olarak doğru olmalıdır. Dasein, dünyada-varlık olarak, dünya içindeki varolanları örtüsüzleştirendir. O halde, öncelikle, örtüsüzleştiren varlık olarak Dasein doğrudur, diğer varolanlar ise, Dasein sayesinde, örtüsüzleşerek doğrudurlar. Bu durum bize iki tane doğruluk alanı sağlar. Peki, doğruluk, bu iki alandan, daha başka alanlarda da bulunamaz mı?

*"Dünyada-varlığın örtüsüzleşmişliği, dünyanın açığa çıkmışlığı üzerine 'temellenir'. Açığa çıkmışlık ise Dasein'in temel türü olup, kendi şuradalığını ona göre 'var' eder."*⁴⁹ O halde Dasein ve dünya örtüsüzleşen varlıklardır. Örtüsüzleşen

⁴⁷ Tez boyunca, Almancası "Entbergen" olan kelime "gizinden sıyırma" olarak Türkçeleştirilip kullanılacaktır.

⁴⁸ Bu alıntıda; "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk" kelimesi, "keşfedilmişlik" kelimesi yerine "örtüsüzleşmişlik" kelimesi, "hakiki" kelimesi yerine "doğru" kelimesi, "neşet etmek" kelime öbeği yerine "doğmak" kelimesi ve "izahat" kelimesi yerine de "açıklama" kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca; "keşfedici varlık" kelime öbeği yerine "örtüsüzleştiren varlık" kelime öbeği, "hakiki-oluş" kelime öbeği yerine "doğru-oluş" kelime öbeği ve "minval" kelimesi yerine de "biçim" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 232.

⁴⁹ Almancası "Erschlossenheit" olan kelime, Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde "açımlanmışlık" olarak çevrilmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime "açığa çıkmışlık" olarak çevrilip kullanılacaktır. "Erschlossenheit" yani "açığa çıkmışlık" en genel anlamıyla "gizinden sıyrılma/sıyrılmışlık" ("Aletheia" ya da "Unverborgenheit") demek iken, "Erschlossenheit" kelimesi daha özel anlamıyla, Dasein için dünyanın ve kendisinin "gizinden sıyrılmışlığı"

yani açığa çıkan dünya içinde bulunan Dasein, kendini bu şekilde var eder. Fakat Dasen'in, dünyada-varlık olarak, kendinden başka diğer varolanlara birlikte varolduğu da unutulmamalıdır. Dasein, onlarla birlikte-varlıktır⁵⁰.

Örnek olarak, doğuştan gözleri görmeyen bir insan düşünelim. Bu kişi ameliyat olup gözlerini ilk kez dünyaya açtığı anda, dünya onun için açığa çıkmıştır. Dünya ile arasındaki örtü yani kapalı olan göz kapakları artık açılmıştır. Dünyanın açığa çıkmasıyla birlikte, dünyada birlikte olduğu, diğer varolanlar da açığa çıkmış olurlar. Bu varolanlar el-verirlik ya da elde-bulunurluk ilişkisi içinde bulunulduğundan daha önce söz etmiştik. Bunların yanı sıra göz kapaklarını ilk kez dünyaya açan insan, ilk olarak, kendini umursamaktadır⁵¹. Fakat diğer varolanlar da onun umrunda dırlar. Böylece Dasein, kendini ve varolanları umursayarak ve diğer varolanlarla birlikte-varlık olarak kendini açığa çıkartır. Kendini açığa çıkartan ve örtüsüzleşen bir varolan olarak Dasein, doğrunun içindedir.

*“Dasein özü gereği kendi açığa çıkmışlığı olarak var olduğu, açığa çıkmış olan olarak açığa çıkartıp örtüsüzleştirdiği müddetçe, özü gereği ‘doğru’ olarak var oluyor demektir. Dasein ‘doğruluk içinde’ vardır.”*⁵² Aslında Dasein'in doğruluk içinde var olması, onun varoluşsal yapısıyla ilgilidir. Şöyle ki: Dasein, kendisinin açığa çıkmışlığına sahiptir. Dasein'in açığa çıkmışlığı da kendini umursayarak, kendini önceleyerek gerçekleşir. Fakat Dasein'in umursaması, sadece kendi üzerine değildir; birlikte-varlıklar, yani el-verir ve elde-bulunur ilişkisi kurulanlar, üzerine de olmaktadır. Bu yüzden Dasein'in açığa çıkmışlığı, dünyada onunla birlikte varolan diğer varlıkların örtüsüzleşmişlikleri kadar önemlidir. Bu bahsedilen durum, Dasein'in varoluşsal yapılanması içinde gerçekleşir.

anlamına gelmektedir. Bu alıntıda; “dünya-içinde varolan” kelime öbeği yerine “dünyada- varlık” kelime öbeği, “keşfedilmişlik” kelimesi yerine “örtüsüzleşmişlik” kelimesi ve “açımlanmışlık” kelimesi yerine de “açığa çıkmışlık” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 233.

⁵⁰ Almancası “Mitsein” olan kelime, Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde “birlikte olma” olarak çevrilmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime “birlikte-varlık” olarak Türkçeleştirilip kullanılacaktır.

⁵¹ Almancası “Sorge” olan kelime, Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde “ihtimam göstermeklik” olarak çevrilmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime, “umur” ya da “umursamak” olarak Türkçeleştirilip kullanılacaktır.

⁵² Bu alıntıda alıntıyı daha anlaşılır kılmak amacıyla; “açımlanmışlık” kelimesi yerine “açığa çıkmışlık” kelime öbeği, “açımlanmış olan” kelime öbeği yerine “açığa çıkmış” kelime öbeği, “açımlayıp” kelimesi yerine “açığa çıkartılıp” kelime öbeği, “keşfettiği” kelimesi yerine “örtüsüzleştirdiği” kelimesi, “hakiki” kelimesi yerine “doğru” kelimesi ve “hakikat içinde” kelime öbeği yerine de “doğru içinde” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 233.

Heidegger'e göre, Dasein doğruluk içinde var olduğu gibi, "*Aslında Dasein, özsel olarak düşmüşlük içinde olduğu için, kendi varlık yapılanması bakımından 'doğru olmama' içinde vardır.*"⁵³ Düşmüşlük içinde olan Dasein, gündelik yaşamında, birçok yargı işitir. Genellikle işitilen bu yargılar, herkes tarafından söylendiği söylenen, boş sözlerdir. Burada, daha önce verdiğimiz, "Herkes, cep telefonu kullanmalıdır." örneğini hatırlamamız faydalı olabilir. Bu tür bir yargıyı kimin söylediğini sorduğumuzda, cevap herkes olacaktır. Belki de başka bir varolanın üzeri, bu yargı ile örtülmüştür. Deyim yerindeyse yargılar, hem varolanı örtüsüzleştirdiği gibi hem de üzerini örtmektedir. O halde, söyleyeni herkes olan, bu tür yargılar; aslında, açığa çıkmış olabilecek varlığın üstünü örtüp, onların yanlış görünmesine sebep olur. Bu nedenle, böyle yargıların kurulduğu dünyada, Dasein, doğru olma dışında da yaşamaktadır.

Dasein'in olanaklarının toplamı olduğundan, daha önce bahsetmiştik. Dasein hem kendini hem de onunla birlikte bulunan varlıkları, açığa çıkarma olanağına sahiptir. Heidegger'e göre, "*Dasein en kendine özgü varlık olanağı içinde ve en kendine özgü varlık olanağı olarak kendini kendine açığa çıkartır. Özellikle bu 'sahici' açığa çıkmışlık, en birincil doğruluk fenomenini sahicilik hali içinde gösterir.*"⁵⁴ O halde doğruluk fenomeni, Dasein'in sahicilik olma olanağını içinde bulunur. Fakat Dasein'in, sahicilik olma olanağına sahip olduğu gibi sahicilik olmama olanağına da sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu da bizi, Dasein'in doğruluk içinde bulunduğu kadar doğruluk dışında da bulunabileceğinin sonucuna, bir kez daha, vardırır.

Şimdiye kadar Dasein ve doğruluk ilişkisi üzerine yaptığımız anlatımlarda; örtüsüzleşmişlik ve açığa çıkmışlığın öneminden bahsettik. Fakat varlığın, varolanın

⁵³ Almancası "Verfallenheit" olan kelime, Kaan H. Ökten'nin *Varlık ve Zaman* çevirisinde "düşkünlük" olarak çevrilmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime "düşmüşlük" olarak Türkçeleştirilip kullanılacaktır. Bu alıntıda da, alıntının aslından farklı olarak, alıntıyı daha anlaşılır hale getirmek amacıyla; "düşkün" kelimesi yerine "düşmüşlük" kelimesi, "konstitüsyon" kelimesi yerine "yapılanma" kelimesi, "hakikatsizlik" kelimesi yerine de "doğru olmama" kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 234.

⁵⁴ Yapılan alıntıda, alıntının aslından farklı olarak, alıntıyı daha anlaşılır hale getirmek amacıyla; "zati" kelimesi yerine "kendine has" kelime öbeği, "imkân" kelimesi yerine "olanak" kelimesi, "açımlar" kelimesi yerine "açığa çıkartır" kelime öbeği, "işbu" kelimesi yerine "özellikle bu" kelime öbeği, "sahih" kelimesi yerine "Eigentlichkeit" yani "sahicilik" kavramıyla ilgili "sahici" kelimesi, "açımlanmışlık" kelimesi yerine "açığa çıkmışlık" kelime öbeği, "asli" kelimesi yerine "birincil" kelimesi, "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk" kelimesi ve "sahihlik" kelimesi yerine de "sahicilik" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 233.

ya da Dasein'in açığa çıkmışlığı veya örtüsüzleşmişliği; gizli kalmış olanın gizinden çıkmasıyla ilişkilidir. Başka bir deyişle, gizinden açığa çıkma gizli olanı gerektirmektedir. Heidegger'in yorumuna göre, "*Parmenides'e rehberlik eden doğruluk tanrıçasının onu iki farklı yolla, birincisi, örtüsüzleşmişlik, ikincisi gizlilik yolu ile karşı karşıya bırakması, olsa olsa şu anlama gelecektir: Dasein hep doğruluk ve doğru olmama içinde vardır.*"⁵⁵

Doğruluğun içinde olduğu kadar dışında da olabilen Dasein için varolan, tecrübe edilebilecek, gözlenebilecek bir şeydir. Varolanın gözlemlenmesi, algılanması, onunla alakalı olunması sonucunda; varolanlar hakkında yargıda bulunulur. Yargı; Dasein tarafından, söyleyen şahsı belli olarak, oluşur ya da herkes tarafından, söyleneni belli olmayan, olarak oluşmuştur. Herkes tarafından oluşturulan yargının da Dasein'in gündelik yaşamının içinde oluştuğuna daha önce değinmiştik. Fakat yargı, ne şekilde oluşmuşsa oluşsun varolanın örtüsüzleşmişliği içermektedir. O halde varolanın örtüsüzleşmesinde bu kadar önemli bir yeri olan yargının, Dasein için önemli bir yeri bulunmaktadır. Dasein ve yargı arasında el-verirlik ilişkisi bulunur. Yargı, Dasein'in bir amaç olarak kullandığı bir şeydir. "*Yargı bir el-verir olandır. Onun örtüsüzleştirirci olarak bağlantı sağladığı varolanı, dünyada bir el-verir olan veya el-altında olandır.*"⁵⁶ O halde yargı, Dasein'in varolanlarla kurduğu ilişkiyi dile getirendir.

Yargının varolanla bağlantısı, varolan üzerinden sağlanır ve varolan hakkındadır. Bağlantı varolanlar arasındadır ve yargının içinde bulunan bağlantı varolanların bağlantısına dönüşür. Yargının içinde bulundurduğu varolanlar, birbirine bağlantılı olmalı ve yargı bu şekilde örtüsüzleştiren olmalıdır. Görüleceği üzere bağlantı, iki varolan arasındaki bir ilişkiye dönüşmektedir. Örneğin "Bu bardak camdan yapılmıştır." yargısını ele alalım. Yargı, bardağın camdan yapılmış olması bağlantısı üzerinden camdan yapılan bardağı örtüsüzleştirmektedir. Fakat cam ve

⁵⁵ Yapılan alıntıda, alıntının aslından farklı olarak, alıntıyı daha anlaşılır hale getirmek amacıyla; "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk" kelimesi, "keşfetme" kelimesi yerine "örtüsüzleşmişlik" kelimesi, "mahfuzluk" kelimesi yerine "gizlilik" kelimesi, "hakikatsizlik" kelimesi yerine de "doğru olmama" kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 235.

⁵⁶ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; "ifade" kelimesi yerine "yargı" kelimesi, "el-altında" kelime öbeği yerine "el-verir" kelime öbeği, "irtibat" kelimesi yerine "bağlantı" kelimesi, "dünya-içindeki" kelime öbeği yerine "dünyada" kelimesi, "el-altında olan" kelime öbeği yerine "el-verir" kelime öbeği ve "mevcut-olan" kelime öbeği yerine de "elde-bulunur" kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 237.

bardak, iki varolandır ve bu yargıda bu varolanların uzlaşımı söz konusudur. Ayrıca buradaki doğruluk anlayışı da ontik bir karakterdedir. Ontik doğruluk anlayışı demekle, varolanların bilimsel bilgisinin doğruluğu anlaşılmalıdır.

“Açığa çıkmışlık olarak doğruluk ve örtüsüzleştirilen varlık ile örtüsüzleştirilen varolan arasındaki ilişki böylece, dünyadaki iki elde-bulunanın uzlaşımı halindeki doğruluğa dönüşüverir. Ve böylelikle, geleneksel doğruluk kavramının ontolojik bakımdan nasıl türetilmiş olduğunu göstermiş oluruz.”⁵⁷

Kendini ontolojik olarak gösteren aslında ontik bir karaktere sahip olan geleneksel doğruluk anlayışı, Dasein’in tüm varolanlara ilişkisini elde-bulunurluk olarak değerlendirmektedir ve doğruluğu bilimsel anlayış içinde ele almaktadır. Bu yüzden, *“Öncelikle hâkim olan ve bugün bile halen aşılammış olan Dasein’in varlık anlayışı, doğruluğun birincil fenomenini bizzat perdelemektedir.”⁵⁸*

Geleneksel doğruluk anlayışının oluşmasında, Aristoteles’in yargıyı doğruluğun birincil yeri olarak gördüğüne dair bir kabulün etkili olduğunu daha önce vurgulamıştık. Fakat Heidegger, Aristoteles’in iyi anlaşılmadığını öne sürer.

“Aristoteles doğruluğun birincil ‘yerinin’ yargı olduğu tezini asla savunmamıştır. Onun daha ziyade söylediği şey şudur: Söz, Dasein’in bir varlık biçimi olup, örtüsüzleştirici ‘yahut’ örtbas edici olabilir. İşte bu ikili olasılık, ‘söz’ün doğru-oluşunun ayırt edici özelliğidir. Yani, o ‘örtbas edici de olabilen’ bir tutumdur.”⁵⁹

Aslında yargı, dünyada-varlığın yani Dasein’in açığa çıkmışlığı üzerine kurulmaktadır. Doğruluğun ilk yeri yargı olmamalıdır; çünkü yargı, açığa çıkarıcı olduğu gibi üstünü örtendir de. Bu nedenle, doğruluk hakkında konuşabilmek için, yargıyı biraz öteye ittiğimizde Dasein’in önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Dasein’in varlığı, doğruluğun varlığının garantisidir; O olmadan doğruluktan bahsedilemez. Dasein olmazsa açığa çıkarıcı, örtüsüzleştirilen ya da gizinden sıyrılan

⁵⁷ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; “açımlanmışlık” kelimesi yerine “açığa çıkmışlık” kelime öbeği, “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi, “keşfeden” kelimesi yerine “örtüsüzleştirilen” kelimesi, “keşfedilen” kelimesi yerine “örtüsüzleştirilen”, “dünya-içindeki” kelime öbeği yerine “dünyada” kelimesi, “mevcut-olan” kelime öbeği yerine “elde-bulunan” kelime öbeği ve “mutabakat” kelimesi yerine de “uzlaşım” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 237.

⁵⁸ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi, “asli” kelimesi yerine de “birincil” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 238.

⁵⁹ Yapılan alıntıda, alıntının aslından farklı olarak; alıntıyı daha anlaşılır hale getirmek amacıyla; “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi, “asli” kelimesi yerine “birincil” kelimesi, “logos” kelimesi yerine “söz” kelimesi, “minval” kelimesi yerine “biçim” kelimesi, “keşfedici” kelimesi yerine “örtüsüzleştirici” kelimesi ve “hakiki-oluş” kelime öbeği yerine de “doğru-oluş” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 238.

bir varlıkta olamaz. Fakat herhangi bir şey, Dasein tarafından örtüsüzleştirilmeden önce yanlış anlamı da çıkartılmamalıdır. Şöyle ki: Güneş sisteminde dünyadan başka gezegenlerinde olduğu doğrudur. Fakat ilk insanlar, dünyadan başka gezegenlerin olduğunu bilmiyorlardı. Bu yüzden, Dasein açığa çıkarmadan önce, güneş sisteminde dünyadan başka gezegenlerin de olduğu yanlış değildi. Aslında Dasein buradaki doğruyu gizinden sıyırmadan yani onu açığa çıkarmadan önce, onun ne doğruluğundan ne de yanlışlığından söz edilebilirdi. İşte bu yüzden doğru, Dasein sayesinde var olmaktadır.

Peki, doğru Dasein sayesinde var oluyorsa, bu bize göreceli bir doğruluk anlayışı sağlamaz mı? Doğru, her Dasein'a göre değişmekte midir? Doğru, Dasein sayesinde var olmasıyla alakalı olarak Dasein'ın kendine ait olan açığa çıkartma yani örtüsüzleştirme olanağını gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkar. Fakat şu unutulmamalıdır ki örtüsüzleştirme, varolanı olduğu gibi kendine özgü haliyle sunmaktadır.

“Çünkü örtüsüzleştirme, sahip olduğu en kendine özgü anlamı nedeniyle, yargılarda ‘öznel’ keyfiyeti bir kenara atar ve örtüsüzleştirici Dasein’ı varolanın bizatihi kendisiyle karşı karşıya getirir. Ve ‘doğruluk’ örtüsüzleştirme olarak ‘Dasein’ın bir varlık biçimi olduğu için, onun keyfiyetinden çekip çıkartılabilmesi olanaklı olmaktadır.”⁶⁰

Dasein'ın yani dünyada-varlığın, bir varlık biçimi olarak doğruluğun içinde olduğunun bir kez daha altı çizildiğinde karşımıza; Dasein'ın, doğruluğa olan zorunluluğu çıkmaktadır. Dasein açığa çıkmışlığı ve varolanı açığa çıkarmışlığı sayesinde doğruyla yüz yüzedir. Açığa çıkmışlık, örtüsüzleştirme daha başka bir ifadeyle gizinden sıyırma Dasein'ın en kendine özgü olanağı olduğu için Dasein'ın doğrudan uzak kalma gibi bir şansı yoktur. O halde, şöyle bir soru akla gelebilir: “Dasein böyle bir zorunluluğun içinde olmayı istemiş midir?” Aslında bu, “Dasein var olmayı istemiş midir?” sorusudur. Ve bu soru, Dasein'ın dünyaya fırlatılmış olmasıyla ilişkili tartışılıp cevaplanmaya çalışılabilecek bir sorudur. Fakat konudan uzaklaşmamak amacıyla, burada tartışılmayacaktır.

Bu bölümde; geleneksel doğruluk anlayışının üç kabul üzerinden nasıl şekillendiğinin, yargı ve onun nesnesini içeren uzlaşım ilişkisi ile ne kastedildiğinin,

⁶⁰ Yapılan alıntıda, alıntının aslından farklı olarak, alıntıyı daha anlaşılır hale getirmek amacıyla; “keşfetme” kelimesi yerine “örtüsüzleştirme” kelimesi, “zati” kelimesi yerine “kendine özgü” kelime öbeği, “ifade etmelerde” kelime öbeği yerine “yargılarda” kelimesi, “keşfedici” kelimesi yerine “örtüsüzleştirici” kelimesi, “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi, “minval” kelimesi yerine “biçim” kelimesi ve “mümkün” kelimesi yerine de “olanak” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 239-240.

bilgisini vermeye çalıştık. Ayrıca Heidegger'in, geleneksel doğruluk anlayışını nasıl anladığını ve bu anlayışı nasıl söküme uğrattığını vurguladık. Daha sonra ise Heidegger'in doğruluk anlayışını; birbirinin eş anlamlıları olan açığa çıkmışlık, örtüsüzleşmişlik, gizinden sıyrılmışlık ifadeleriyle ilişkilendirdik ve yorumladık. Açığa çıkmışlığı; Dasein, varlık ve varolan üzerinden anlamaya çalıştık. Ve tüm bunlarla birlikte Dasein ve doğruluk arasındaki ilişkiyi de çözümledik. Böyle bir yol izleyerek de Heidegger'in , "*Doğruluğun varlığı, Dasein'la birincil bir bağ içinde bulunmaktadır.*"⁶¹ ve "*Dasein var olduğu sürece doğruluk da vardır.*"⁶² düşüncelerini vermeye çalıştık.

⁶¹ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk" kelimesi, "asli" kelimesi yerine "birincil" kelimesi ve "rabita" kelimesi yerine de "bağ" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 242.

⁶² Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak, "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk" kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 242.

VARLIK VE ZAMAN'DA ALETHEIA OLARAK DOĞRULUK

Heidegger'in geleneksel doğruluk anlayışını söküme uğratarak daha başka bir doğruluk anlayışı geliştirmeye çalıştığının altını bir önceki bölümde çizmiştik. Heidegger'e göre geleneksel doğruluk, yargı ve nesnenin uzlaşım ilişkisine dayanan bir doğruluk anlayışı üzerine kurulmuştur, fakat bu ilişki, doğruluğun aranacağı birincil yer olmamalıdır. Batı metafiziği ve felsefesi, geleneksel doğruluk anlayışını benimseyerek, doğruluğu yanlış yerde aramakta ve bu kavramı yanlış anlamaktadır. Bu nedenle varlığı anlamaktan da uzaklaşmaktadır. Grek felsefesinde varlık ve doğruluk beraber ele alınan kavramlardır. Heidegger, bu birlikteliğe dikkat çekerek varlık ve doğruluğun birlikte anlaşılması gerektiğinin bilgisini verir. Bu yüzden varlığın ve doğruluğun günümüzde tekrar düşünülmesi gerektiğini vurgular. Heidegger'e göre, "*Varlığın kendisi, insan için düşünülmeğe değer olmayı hala beklemekte*"⁶³dir.

Varlık ve Zaman'a baktığımızda Heidegger, doğruluk kavramını Greklere özgü olan "Aletheia" kavramı ile ilişkilendirerek açıklar. Peki, Heidegger neden böyle bir ilişkilendirme yapmıştır? Günümüzden oldukça uzun zaman önce kullanılmış olan bu kavram, yani Aletheia, günümüzdeki doğruluk söz konusu olduğunda neden bu kadar önemli olmaktadır?

"*'Alētheia'* Grekçe'de 'hakikat; doğruluk, dürüstlük, samimilik' anlamına gelir. '*Alēthēs*' 'doğru; samimi, dürüst; gerçek, gerçek olan (actual)'dir. '*Alētheuein*' fiili, 'doğru söylemek, vb' dir (krş. XIX, 21, vd.). Bu sözcükler eski şekli '*lēthein*', 'gözden kaçmak, görünmez, farkedilmez olma', '*lēthe*' 'unutma, unutkanlık' ile birlikte '*lanthanein*' ile ilişkilidirler. İlk harf 'a-' Grekçe'de Latince'deki 'in-' veya Almanca'daki 'un-' gibi olumsuzluk ekidir. ('Olumsuzluk eki alfa' Grekçe'den türemiş birçok sözcükte bulunur: 'anonim', 'ateizm' vb.) '*Alēthēs*', '*alētheia*' genellikle 'gizlenmiş veya unutulmuş olmayan', veya 'saklanmayan ya da unutulmayan' kişi anlamında 'a-lēthes', 'a-lētheia' olarak kullanılır."⁶⁴

⁶³ Martin Heidegger, *Hümanizm Üzerine*, (çev. Yusuf Örnek), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 2013, s.14.

⁶⁴ Inwood, "Alētheuein" fiilinin "doğru söylemek" vb. anlamları geldiğini göstermek amacıyla "19. Cilt: *Platon'un Sofist'i / Platon: Sophistes*, ed. I. Schüssler (1992) ve 1924-5 dersleri / *Plato's "Sophist"*, İng. çev. R. Rojcewicz ve A. Schuwer (Bloomington: Indiana University Press, 1997)" adlı eserlerin karşılaştırılmasını istemektedir; bu bilgiyi vererek, yapılan alıntıda parantez içinde belirtilen ve karşılaştırılması istenilen eserleri belirtmiş bulunmaktayız. Michael Inwood, "Heidegger Düşüncesinin Temel Kavramları", (çev. Metin Bal), *Özne*, Sayı 16, 2012, s. 257.

Aletheia kelimesi, Lethe kelimesinin “a-” olumsuzluk eki alarak türemiş halidir. O halde Aletheia ifadesini daha iyi anlayabilmek için öncelikle, Lethe'nin anlamına bakmak gerekir. Heidegger, Herakteitos'un metinlerini yorumlarken bu ünlü Grek düşünürün varlığın açığa çıkmışlığından daha çok onun gizli kalmışlığıyla ilgilendiğini fark eder. Bu yüzden varlığın giz içinde oluşu ve onun gizliliği göz ardı edilmemelidir.⁶⁵ Varlığın giz içinde kalıp unutulmuşluğu, Lethe'nin anlamından bağımsız anlaşılabilir. Lethe, Grek mitolojisinde cehennem nehirlerinden birinin ismidir ve unutkanlığın sembolüdür.⁶⁶ Kişi öldükten sonra ortaya çıkan ruh, bu nehrin suyundan içerek her şeyi unuttur. Platon, *Devlet*'in X. kitabında, bu unutkanlık nehrinden şöyle bahseder:

*“Bütün ruhlar geçince hepsi birden boğucu, korkunç bir sığağın altında Lethe ovasına girmişler; ne ağaç, ne ot varmış bu ovada. Akşam olunca Ameles ırmağı kıyısında konaklamışlar. Bu ırmağın suyu hiçbir kap içinde durmazmış; oysa herkes de bu sudan biraz içmek zorundaymış. Bazı ruhlar ölçüyü fazla kaçırıp içermiş, içer içmez de, her şeyi unutturmuş.”*⁶⁷

Heidegger, Greklerden aldığı Aletheia kavramını Almancada “Unverborgenheit” kelimesine karşılık olarak kullanır. Unverborgenheit kelimesinin içinde, tıpkı A-letheia kelimesinin içinde bulunan Lethe kelimesinin gizlemek ve unutmak anlamına geldiği gibi, “verborgen” kelimesi yani gizlenmiş ve saklı anlamı bulunur. Aletheia kelimesi, içinde olan Lethe kelimesinin “a-” önekini almasıyla gizinden sıyrılmışlık anlamına karşılık gelir; buna benzer olarak Almancadaki “Unverborgenheit” kelimesi de “un-” önekiyle “gizinden sıyrılmış”, “açığa çıkmış” olanı temsil eder. Peki, Unverborgenheit kelimesini gizinden sıyrılmış veya açığa çıkmış olarak değil de “gizlenmemişlik” anlamında çevirmemiz ve onu gizlenmemişlik olarak anlamamız uygun olur mu?

Bir bahçemiz olduğunu ve orada çiçek yetiştireceğimizi düşünelim. Yetiştirmeye karar verdiğimiz çiçeğimiz de “lale” olsun. Lale soğanlarını alıp toprağın içine yerleştirmeye başlayalım. Soğanların dikimini bitirip toprağa baktığımızda bir tane soğanı toprağın içine gizleyemediğimizi ve soğanın bir

⁶⁵ Martin Heidegger, *Early Greek Thinking*, (çev. D.F. Krell & F.A. Capuzzi), New York: Harper & Row Publishers, 1975, s. 104-105.

⁶⁶ Robin Hard, *The Routledge Handbook Of Greek Mythology*, New York, Routledge Taylor & Francis Group, 2004, s. 109-110.

⁶⁷ Platon, *Devlet*, (çev. Sabahattin Eyüboğlu & M. Ali Cimgöz), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 367.

kısının açıkta kaldığını görelim. Bu durum bir tane lale soğanının gizlenmemişliğinin, yani diğerleri gibi, toprağın içinde saklı veya örtülü bulunmayışının göstergesidir. Fakat karşımızda bu gizlenmemiş haliyle bulunan varolan, doğruluk söz konusu olduğunda başvurulacak olan varlığın gizinden sıyrılmışlığını temsil eder mi?

Heidegger'e göre gizlenmemişlik, gizinden sıyrılmışlık anlamıyla varlığın gizli olduğu yerden bir çaba ile açığa çıkmasıdır.⁶⁸ Gizlenmemiş haliyle karşımızda duran varolan, görünürde biz bir çaba göstermeden karşımızda durmaktadır. Çünkü gizlenmemiş olan lale soğanı, gizli olduğu toprağın altından, bizim bir çabamızla gün yüzüne çıkmamıştır. Gizlenmemiş haliyle lale soğanı, bizim için karşımızda duran, elde-bulunan bir varolandır. Hatta "*Heideggerci bir biçimde söylersek, felsefi gelenek dünyayı ve içinde bulunan nesnelere anlamaya çalışırken onları yalnızca elde-bulunan birer nesne olarak görme eğiliminde olmuştur.*"⁶⁹ Dolayısıyla, sanki varolanlar kendi başlarına öylece elde-bulunan durumda durmakta ve bizim ise bunda hiçbir çabamız, rolümüz olmamaktadır. Oysaki Heidegger'in de vurguladığı gibi, yalnızca Dasein'in örtüsüzleştirici (entdeckend) karakteri sayesinde varolanların örtüsü kaldırılarak onlar elde-bulunan hale gelir. Bu, Dasein'in varolanları karanlıktan çekip çıkartması, onları gizinden, örtüsünden sıyırması ile mümkündür. Aslında lale soğanı elde bulunandan ziyade el-verirdir; fakat o, el-verir de elde-bulunan da olsa bir varolandır, varlık değildir. Bulunan olan yani el-altında olan varolanlar, tıpkı el-verir varolanlar gibi, varlığa eş sayılamaz. Böyle bir durumda da, varlığı gizlenmemiş olmakla bir tutarsak, varlığı bir varolan gibi olarak anlama yanlısına düşeriz. Varlık söz konusu olduğunda onu bir varolan olarak anlama yanlısı, felsefi gelenekte kendine yer edinmiştir. Fakat varlık, gizli olduğu yerden çaba gösterilerek açığa çıkartılmayı beklemektedir. O halde varlık söz konusu olduğunda, onun gizinden sıyrılabilen olması gerekir. Burada şöyle sorular akla gelebilir: Sadece varlık mı gizinden sıyrılmaktadır? Varolanların gizlenmemişliği,

⁶⁸ Martin Heidegger, *Sein Und Zeit*, Max Niemeyer Verlag Tübingen, 1979, 33, s. 219.

⁶⁹ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; "mevcut-olan" kelime öbeği yerine "elde-bulunan" kelime öbeği kullanılmıştır. Murat Baç & Çağlar Çömez, "Hakikat, Dünya, Sınırlı Gerçeklik: Çağdaş Ontolojik Tartışmalar Çerçevesinde Heideggerci Bir Yorum Denemesi", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 325.

gizinden sıyrılmışlığı ifade edemez mi? Bu soruların cevaplarını, şimdi değil ama bölümümüzün ilerleyen paragraflarında vermeye çalışacağız.

Varlığın gizinden sıyırılması; bir çaba gerektirmesinin yanı sıra onun gizli, örtülü ve saklı bir halde olduğunun da bilgisini bize verir. Varlığı gizinden sıyırmak için onun gizli olması gereklidir. Az önce verdiğimiz örneğe dönecek olursak; lale yetiştirmekten vazgeçtiğimizi düşünelim, bu nedenle toprağın altına yerleştirdiğimiz lale soğanlarını topraktan çıkarmamız gerekir. Bunun için toprağı kazarız ve lale soğanlarını gizlendikleri yerlerden tek tek gün yüzüne çıkarırız. Açığa çıkarılacak her lale soğanı için, içinde gizli bulunduğu, örtüldüğü ve saklı olduğu toprak tabakası kaldırılmalıdır. Varlığın açığa çıkartılması, tıpkı bu örnekte varolanın içinde bulunduğu toprak tabakasının kaldırılıp lale soğanlarının gün yüzüne çıkması gibi, üstünü örten, onu gizleyen tabakalardan kurtulmasıyla mümkündür. Varlığın bu şekilde gizli bulunması onun gizinden sıyırılmasının en önemli koşuludur. Varlık gizliyle birlikte. Açığa çıkartılacak olan varlık, gizinden ayrı düşünülemez fakat bu giz içinde olan hali, varlığın unutulmasına sebep olmaktadır. Heidegger; Grek düşünürlerinden Anaksimandros'un bir fragmanını yorumlarken, varlığın kendini gizleyen doğasıyla birlikte olduğunu ve unutulmuşluğunun varlığın bu doğasına ait olduğunu söylediğinin altını çizmektedir. Varlık, unutulmuşluğu ile birlikte vardır.⁷⁰

Kısaca ifade edecek olursak varlık, gizlenmişliği sayesinde gizinden sıyrılmakta ve gizinden sıyrılarak hep bir tarafını gizli bırakmaktadır. Gizinden sıyırılması sürekli devam edeceği için gizlenmişliği, yani örtülü hali, hep korunacaktır. Bu yüzden varlığın gizinden sıyırılması, sürekli olarak bir çaba gerektirmektedir. Çünkü unutulmaya yüz tutmuş olan varlığın üstünü örten katmanlar kaldırılmalı ve varlık gizinden sökülüp alınmalıdır. Peki, gizinden sıyırmaya çabası içine sadece varlık söz konusu olduğunda mı girilmektedir? Varolanlar da gizlerinden sıyrılarak açığa çıkmış olamazlar mı?

Hayatında hiç bilgisayara sahip olmamış bir kişiye, bir bilgisayar hediye ettiğimizi düşünelim. Bu kişi, gün geçtikçe bilgisayarın içinde var olan özelliklerini öğrenir. Bilgisayarın bilgisayar olmasını sağlayan özelliklerini öğrenerek bilgisayarın nasıl bir varolan olduğunu kavramış olur. Önceleri bilgisayar, onun için sadece yazı

⁷⁰ Barry Allen, "Heidegger, Or The Truth Of Being", Truth in Philosophy, London, England: Harvard University Press, 1993, s.87.

yazma işlevine sahiptir; fakat zamanla onunla birlikte, büyük binaların çizimini bile yapabileceğinin farkına varır. Böylece bilgisayar; kişi için gizliliğini, bilinmezliğini kaybetmeye başlamıştır. Artık bu varolan örtüsüzleşmektedir ve bu varolana ilgi devam ettikçe bilgisayarın örtüsüzleşmeyi bekleyen fakat daha örtüsüzleşmemiş olan bir sürü yanı da örtüsüzleştirilecektir. Burada kişinin bilgisayarı örtüsüzleştirerek yaptığı şey, bir varolanı kendi için gizinden sıyırmaktır.

Şimdi, bilgisayarı bir varolan olarak tekrar ele alıp bilgisayarın ilk kez örtüsüzleştirilmesini düşünelim. Charles Babbage⁷¹, günümüz bilgisayarlarına benzer bir makineyi ortaya çıkarmaya çalışmış ilk kişi olarak bilinmektedir. Babbage yapmaya çalıştığı bir makine ile daha önce hiç bilinmeyen bir şeyi açığa çıkarmaya çalışmıştır. Babbage'nin bilgisayarı ilk kez örtüsüzleştirilmesi ile başlayan süreç, zamanla geliştirilerek, günümüzde bilgisayar dediğimizde aklımıza gelen aletlerin açığa çıkmasına neden olmuştur. Bu örnekte görüleceği üzere, daha önce hiç bilinmeyen ve giz içinde olan örtüsüzleşmiştir ve o örtüsüzleştirme daha önceden bilinmeyen birçok varolanın da açığa çıkmasına neden olmaktadır.

O halde örtüsüzleşme, hem bir varolanın gizinden sıyırılmasına hem de daha önceden var olmayanın bir varolan olarak ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Heidegger, varolanların gizinden sıyırılmasını "Entdecktheit" kelimesi ile ifade etmektedir. Bu Almanca kelimeyi 'örtüsüzleştirme' olarak çevirerek, Türkçede kullandığımız, 'ortaya çıkarma', 'örtüsünü kaldırma' anlamlarını karşılayabiliriz.⁷² Varolanların örtüsüzleştirilmişliği de onların bir nevi gizinden sıyırılmasına ve örtülerinin kaldırılması anlamına denk gelmektedir. Bu yüzden Entdecktheit kelimesi, geniş anlamda, varolanların gizlerinden sıyırılıp ortaya çıkmasını yani onların örtüsüzleştirilmişliğini ifade etmektedir.

⁷¹ Charles Babbage, insanların matematiksel tabloları oluştururken çok fazla yanlış yaptığının farkına varmıştır. Bu yüzden hataları çok daha aza indirmek amacıyla bir hesap makinesi tasarlamıştır. Yaptığı hesap makinesiyle yetinmeyen Babbage, günümüz bilgisayarlarının mantığını oluşturan depolama birimi, giriş çıkış üniteleri ve mantıksal işlem birimi olan bir makine daha yapmayı planlamış fakat projesini hayata geçiremeden hayattan ayrılmıştır. Tüm bu yenilikçi girişimleri nedeniyle Babbage, bilgisayarın keşifçisi olarak düşünülmektedir. Bkz. <http://www.elektrikport.com/teknik-kutuphane/bilgisayarın-babası-charles-babbage/11362#ad-image-0> (erişim tarihi: 09.06.2018).

⁷² Yapılan alıntıda, alıntının aslından farklı olarak "keşif" kelimesi yerine "örtüsüzleştirme" kelimesi kullanılmıştır. Kaan H. Ökten, "Giriş'e Giriş: Varlık ve Zaman'ın 'Giriş' Kısmı Hakkında Notlar", *Cogito*, Heidegger: Varlığın Çobanı sayı: 64, Güz 2010, s.103.

Peki, örtüsüzleştirilmiş olan bu varolanlar nasıl dile getirilmektedir? Burada yargı ve varolan ilişkisine dikkat çekmek gerekecektir. Çünkü “*Varolanın örtüsüzleştirilmişliği, yargının dile getirilmişliği sayesinde dünya-içinde el-verir olanın varlık biçimine taşınır.*”⁷³ Yargı, örtüsüzleşen varolanı dile getirendir. Aslında yargı, varolanı dile getirerek onu bir nevi gizinden de sıyırmaktadır; fakat yargı, daha çok, gizinden sıyrılmış olan bir varolanı dile getiren bir araç olarak düşünülmelidir. Çünkü bu aracın bir kullanıcısı bulunur ve o kullanıcı Dasein’dir. Yargı varolanı dile getirerek onu, dünya-içinde, el-verirlik ilişkisi üzerinde biçimlendirir ve Dasein’in varolanlarla olan ilişkisi çoğunlukla el-verirlik ilişkisi üzerine olmaktadır. Burada Dasein’in varolanlarla olan el-verirlik ve elde-bulunurluk ilişkisinin nasıl biçimlendiğini tekrar anlatmaya gerek yoktur, çünkü tezimizin ilk bölümü olan “Heidegger’in Varlık Felsefesinde ‘Doğruluk’ Kavramının Bağlamı: Varlık, Dasein ve Doğruluk” adlı bölümümüzde bu konuyu ele almış bulunmaktayız.

Şuana kadar yaptıklarımızı toparlayacak olursak varolan ve varlık için “Aletheia”nın nasıl bir anlam ifade ettiğini belirlemeye çalıştık, sadece varlık değil varolanların da gizlerinden sıyrıldığını ve yargının varolanları dile getirme özelliğine sahip olduğunun bilgisini verdik. O halde şimdi yapılması gereken, şimdiye kadar Dasein ve Aletheia ilişkisine pek değinmediğimiz için, Dasein’in Aletheia yani gizinden sıyrılmışlıkla olan ilişkisini çözümlenmeye çalışmaktır.

Heidegger *Varlık ve Zaman*’da, iki önemli Almanca kelime kullanır; bunlardan biri “Erschlossenheit”dir. “Erschlossenheit”, dünyanın Dasein’a kendini gizinden sıyırması anlamına gelmektedir. Dasein, varlığın gizinden sıyrılaacağı tek ve en önemli varolandır. Fakat gizinden sıyrılmışlık, varlık ve varolanlar söz konusu olduğunda, Dasein bir çaba göstermeden vuku bulamaz. “*Gizinden sıyrılmışlık ortaya çıkan bir varolanın özelliği değildir. Daha önceden belirtildiği üzere, bir olaydır: insan varlığına, orada varlığa (Dasein).*”⁷⁴ Bu nedenle Dasein, çözümlenmesi gereken bir varolan olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷³ Yapılan alıntıda; alıntının aslında bulunan “keşfedilmişliği” kelimesi yerine “örtüsüzleştirilmişliği” kelimesi, “ifade” kelimesi yerine “yargı” kelimesi, “el-altında” kelime öbeği yerine “el-verir” kelime öbeği ve “minval” kelimesi yerine de “biçim” kelimesi kullanılmıştır. Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 237.

⁷⁴ Jani Koskela, “Truth as Unconcealment in Heidegger’s Being and Time”, *Minerva- An Internet Journal of Philosophy*, Sayı 16, 2012, s. 118-119.

“Örtük ve sahici olmayan bir anlamadan apaçık ve sahici olan bir anlamaya geçmek, insan varoluşunun en temel dramını oluşturur. İnsanın bu en belirgin özelliğini, yani varlığı apaçık (ontolojik) ya da örtük (Heideggerci anlamıyla önontolojik) bir şekilde kavrayan bir varolan olma özelliğini şimdilik bir kenara bırakalım. Zaten insan, varlığı anlayabildiği için ontolojik sorgulamanın tam ortasında yer alır. Bu yüzden varlık probleminin hangi ufuktan doğduğunu gözler önüne serecek olan şey insanın incelenmesidir: çünkü varlığın anlaşılması burada vuku bulur.”⁷⁵

Dasein, hem ontik hem de ontolojik bir çözümlemenin konusu olmalıdır. Ontik çözümleme, Dasein’ı bir varolan olarak ele alır ve onu bilimsel olarak inceler. Bir kişinin Dasein’ını, örneğin Ayşe’nin Dasein’ını, fizyolojik, biyolojik ya da antropolojik açıdan incelemek, Ayşe’yi ontik olarak incelemek anlamına gelir. Ontolojik çözümleme ise, Ayşe’nin Dasein’ının kendine varlığı konu etmesi üzerine olmalıdır. Ontolojik çözümleme, varlığı kendine konu etmiş olanı ele alır. Yalnız unutulmaması gerekir ki Dasein’ın ontolojik çözümlenmesi kadar ontik çözümlenmesi de değerlidir. Çünkü varlık, bir tek Dasein’a gizinden sıyrılmakta ve Dasein hem kendi varlığını hem de varlığı kendine mesele etmektedir. Bu yüzden Dasein, bu iki çözümlemenin de konusu olması gereken kendine has bir varolandır. Tüm bu söylediklerimizin yanı sıra “Dasein öteki varolanlar arasında yer alan bir varolan değildir sadece. Dasein’ın ontik olarak müstesna oluşu, onun bir varolan olarak kendi varlığını icra ederken bizatihi kendi varlığını ‘mesele’ etmesinden kaynaklanır. [...] Dasein’ın ontik müstesnalığı, onun ontolojik ‘olmasında’ yatar.”⁷⁶

Ontolojik ve ontik olarak çözümlenmesi beklenen Dasein, “dünyada-varlık” olarak konumlanır. Varlığın ve varolanın Dasein’a gizinden sıyrılmamasının en temel şartı, onun dünyada-varlık olmasıdır. Fakat Heideggerci bir anlamda “dünya” dendiğinde ne kastedildiğini anlamamız gereklidir, çünkü dünyada varlığın ontolojik çözümlemesi yapılırken bahsi geçen dünya ile dünya fenomeni aynı anlama gelmemektedir. Dünya da tıpkı Dasein gibi hem ontolojik hem de ontik bir anlama sahiptir. Ontik anlamıyla dünya, dünya içinde olan tüm varolanları kapsar ve içinde yaşadığımız alana karşılık gelir. Ontolojik anlamıyla dünya ise, Dasein’ın özü gereği

⁷⁵ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen; “gayri sahihlik” kelime öbeği yerine “sahici olmama” kelime öbeği, “sahih” kelimesi yerine de “sahici olan” kelime öbeği kullanılmıştır. Emmanuel Levinas, “Martin Heidegger ve Ontoloji”, (çev. Elis Simson), *Cogito*, Heidegger: Varlığın Çobanı sayı: 64, Güz 2010, s. 27.

⁷⁶ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s.12.

vardır. Fakat Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da dünyaya ontolojik bir anlam yüklemek istediğinde “dünyasallık” ifadesini kullanır.

“*Dünyasallık*’ ontolojik bir kavram olup, dünyada-varlığın meydana getirici etmeninin yapısını kastetmektedir. Biz bunu Dasein’in varoluşsal belirlenimi olarak biliyoruz. Buna göre dünyasallık, bizatihi bir varoluşsaldır. Ontolojik olarak ‘dünya’ya ilişkin soru sorduğumuzda, Dasein’in analitiğinin tematik alanını hiç de terk ediyor değiliz. Zira ‘dünya’, Dasein ‘olmayan’ bir varolanın belirlenimi olmayıp bizatihi Dasein’in bir karakteridir.”⁷⁷

O halde dünyasallık kavramı, dünyada-varlığın yani Dasein’in hem ontolojik hem de varoluşsal karakteri olmaktadır. Fakat dünyada-varlık olarak Dasein’in hep başkalarıyla birlikte var olma halinde bulunduğu unutulmamalıdır. Dasein, dünyada hep başkalarıyla birlikte var olmakta olan bir varolandır. “*Dünyada-varlığın bu birlikteselliğinin zemini üzerindeki dünya, zaten hep başkalarıyla paylaştığım dünya olmak durumundadır. Dasein’in dünyası ‘birlikte dünyadır’. İçinde-varlık demek, başkalarıyla birlikte-olmak demektir. Onların dünya-içindeki bizatihi varlığına ‘birlikte-Dasein’ denir.*”⁷⁸ Öyleyse birlikte varlık olma karakteristiğine sahip olan Dasein, hem varlığın hem de varolanların gizlerinden sıyrılmışlıkları içinde yaşamaktadır; bu durum, Dasein’in kaderidir.

“*Dünyada-varlık olarak Dasein, tesadüflerin yarattığı ‘şanslı’ durumların ve korkunçlukların ‘başta gelişine’ gizinden sıyrılmış olmaktadır, çünkü o, naklolunmakta olan kararlılık içinde kaderine açık biçimde varolmaktadır.*”⁷⁹ Peki, Heidegger nasıl bir kararlılıktan bahsetmekte ve kararlılığı ne ile ilişkilendirmektedir?

Heidegger’in *Varlık ve Zaman*'da iki tane Almanca kelimenin önemle üzerinde durduğu altını önceki paragraflarımızda çizmiştik; buna ek olarak varlığın Dasein’a dünyanın gizinden sıyrılmışlığı için “Erschlossenheit” kelimesini

⁷⁷ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen; “dünya-içinde-varolma” kelime öbeği yerine “dünyada-varlık” kelime öbeği ve “Eksistensiyal” kelimesi yerine de “varoluşsal” kelimesi kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 66.

⁷⁸ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen; “dünya-içinde-varoluş” kelime öbeği yerine “dünyada-varlık” kelime öbeği ve “içinde-var-olmak” kelime öbeği yerine de “içinde-varlık” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s.124.

⁷⁹ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen; “dünya-içinde-varolma” kelime öbeği yerine “dünyada-varlık” kelime öbeği, “açımlanmış” kelimesi yerine “gizinden sıyrılmış” kelimesi ve “kapalılığı-açma-kararlılığı” kelime öbeği yerine de “kararlılık” kelimesi kullanılmıştır. Almancası “Entschlossenheit” olan kelime, Kaan H. Ökten’in *Varlık ve Zaman* çevirisinde “kapalılığı-açma-kararlılığı” olarak Türkçeye çevrilmiştir. Fakat tez boyunca bu kelime, “kararlılık” olarak Türkçeye çevrilip kullanılacaktır. Heidegger, *a.g.e.*, s.408.

kullandığından da bahsetmiştik. Heidegger'in Dasein ile ilgili olarak kullandığı bir diğer ifade ise "Entschlossenheit" olmaktadır. Entschlossenheit, Dasein'in kendisinin sahici (eigentlich) oluşuyla ilgilidir. Ayrıca bu kelimenin anlamı; Dasein'in kendi önünü açması, tıkanık ve kapalı olanın açılması anlamlarına denk gelmektedir. Dasein'in olanaklarının toplamı olan bir varolan olarak karşımıza çıkar; o, olanaklarını gerçekleştirme olanağına sahip olan tek varolandır. Aslında tam bu esnada Dasein, kararlılığı sayesinde olanaklarını belirlemeye çalışır. Dasein, önceleri onun için olanakları belirsiz iken, kendinden emin olarak olanaklarını gerçekleştirme gücüne sahiptir. Aslında bunu yaparak Dasein, sahici olmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki Dasein'in hangi olanağını gerçekleştirmek üzere kararlılık göstereceği sadece kendi Dasein'i tarafından belirlenmelidir. Gerçek anlamda kararlılık, her Dasein'in kendi Dasein'inin kararlılığına uymasıyla mümkündür.

*"Kararlılık, benliği tam da üzerinde ilgilene durduğu el-verir-olanların varlığıyla yakınlaştırır ve başkalarıyla itina-gösterici birlikte-varlığa sevkettirir. Kendi seçtiği varlık olanağının ne-uğrunaldığından hareketle Dasein, kararlılığındaki Dasein olarak kendini kendi dünyasına serbest bırakır. Dasein kendine dair kararlılığında olarak ancak, birlikte-varlık olduğu başkalarını onların kendi en zati olanakları içinde 'var' bırakabilmekte ve ileriye atılan ve hürriyet-bağışlayan itina-göstermeklik dâhilinde onlarla birlikte gizinden sıyrabilmektedir."*⁸⁰

O halde Heidegger, Dasein'in kararlılığına büyük bir anlam yükler çünkü bu kararlılığı Dasein'in hem birlikte varlık olmasına hem de varolanlarla ilgili ilişkilerinin el-verirlik üzerinden şekillenmesine sebebiyet vermektedir. Varolanlar ile kurulan el-verirlik ilişkisi, dünyada-varlığın varolanları gizlerinden sıyrılması sonucu dünya içinde kurulur. Bu yüzden dünyanın çözümlenmesi gereklidir; fakat varolanları gizinden sıyrmasının yanı sıra, varolanların da ona gizinden sıyrıldığı varolanın, yani Dasein'nin, kendi gizinden sıyrılması gereklidir. *"Dünyada-varlık olarak Dasein var olmaktadır. Heidegger'e göre bunun anlamı, gizinden sıyrılmışlık sadece dünyanın değil insanın da bizzat şartıdır."*⁸¹

⁸⁰ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen; "kapalılığı-açma-kararlılığı" kelime öbeği yerine "kararlılık" kelime öbeği, "el-altında-olan" kelime öbeği yerine "el-verir olan" kelime öbeği, "birlikte-var-olma" kelime öbeği yerine "birlikte-varlık" kelime öbeği, "imkân" kelimesi yerine "olanak" kelimesi ve "açımlanabilmek" kelimesi yerine de "gizinden sıyrılabilmek" kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, *a.g.e.*, s. 314-315.

⁸¹ Jani Koskela, "Truth as Unconcealment in Heidegger's Being and Time", *Minerva- An Internet Journal of Philosophy*, Sayı 16, 2012, s. 119.

Bu bölümde Heidegger'in erken başyapıtı olan *Varlık ve Zaman*'da kullanmış olduğu Aletheia kavramını ele aldık ve çözümledik. Bu çözümlmeyi yapar iken hem Aletheia'nın Greklerde nasıl bir anlama karşılık geldiğini hem de Heidegger'in Aletheia kavramına nasıl anlamlar yüklediğinin bilgisini verdik. Aletheia; gizinden sıyrılmışlık, örtüsüzleşmişlik ve açığa çıkmışlık gibi manalara gelmektedir. Fakat Heidegger için gizinden sıyrılmaya hali, sadece varlık söz konusu olduğunda gerçekleşecek bir durum değildir; varlık gibi varolanlar da gizlerinden sıyrılmaktadır. Yalnız bir şeyin gizinden sıyrılmışlığı, her zaman olduğu gibi, bir çekip çıkarmadır.⁸²; bu çekip çıkarmayı yapacak olan varolan da Dasein'dir. Dasein çaba göstererek giz içinde kalmış olan varlığın ve varolanın örtüsünü kaldırmakta bununla birlikte varolanı bir nevi örtüsüzleştirmektedir. Aynı zamanda varlık ve varolanlar da gizlerinden Dasein için sıyrılmaktadır. Fakat şuna kadar tüm bu bahsi geçen gizinden sıyrılmaların temel şartı Dasein'in sahiciliği ile olanaklı olmaktadır. Dasein'in kendi sahiciliği, onun kararlılığıdır.

⁸² Martin Heidegger, *Being and Time*, (çev. J.Macquarrie & E.Robinson), Oxford, Blackwell, 1962, s.294.

HEIDEGGER'İN PLATON DERSİ'NDE ALETHEİA OLARAK DOĞRULUK

Heidegger "Freiburg Üniversitesi"nde, profesörlük yaptığı 1928-1944 yılları arasında, çeşitli dersler vermiştir. Bu derslerinden biri de "Platon" üzerinedir. "Heidegger dersine, Antikçağ Yunan düşüncesinde doğruluğun 'kapalı-olmamaklık', 'örtülü-olmaktan-çekip-çıkarılmış-olmaklık' olarak anlaşıldığını vurgulayarak başlamaktadır."⁸³ Bunun yanı sıra Aletheia kavramını, Platon'un meşhur "mağara alegorisi" üzerinden ayrıntılı olarak açmıştır. Platon'un mağara alegorisi, gizinden sıyrılmışlığın yani Greklerin Aletheia kavramının ortaya çıkması ve bu kavramın daha iyi anlaşılabilmesiyle ilişkilendirilecek önemli süreçleri içermektedir. Tıpkı dünya ve Dasein'in hem ontik hem de ontolojik anlaşılabilirliği mümkün olduğu gibi Aletheia kavramı da ontik ve ontolojik anlamaya müsait kavramlardır. Fakat Aletheia'nın ontik anlaşılması, kavramın bize vermek istediği asıl anlamından uzaklaşmaya neden olmaktadır. Çünkü ontik anlam, herhangi bir varolanın varlığının olanaklılık koşullarını kendine mesele etmeden varolanı öylesine bir inceleme imkânı sunar.⁸⁴

Aletheia kavramı, "Lethe" kelimesine "a-" olumsuzlayıcı öneki eklenerek yapılan bir değilleme ile türetilmiştir; bu nedenle kavram, ontolojik bir anlamdan ziyade daha çok ontik bir anlamda anlaşılmaktadır. Burada söylemek istediğimizi daha iyi anlatabilmek amacıyla bir değilleme örneği verebiliriz. "Güneş, siyahtır." önermesini ele alıp değillediğimizde "Güneş siyah değildir." önermesi oluşmaktadır. Aynı biçimde "var" ifadesinin değilini aldığımızda da "var değildir" ifadesini oluştururuz. Fakat yapılan bu değillemeler, ontik bir anlam çerçevesine bizi hapseder. "Güneş siyah değildir." önermesinin doğruluğu ya da "var değildir" ifadesinin doğruluğu ontik bir inceleme alanı içinde değerlendirilir. Lethe kelimesinin, a- önekini alarak, yapılan değillemesi de Aletheia olarak karşımıza

⁸³ Yapılan alıntıda, alıntının aslında geçen "hakikat" kelimesi yerine "doğruluk" kelimesi kullanılmıştır. Kaan H. Ökten, *Heidegger'e Giriş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2012, s.7.

⁸⁴ Özgür Aktok, "Platon'un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 50-55.

çıkar. Fakat Lethe kelimesinin anlamını “saklı”, “gizli”, “gizlenmişlik” veya “unutulmuşluk” olarak karşıladığımızda; Aletheia, yapılan değilleme ile “saklı olmayan”, “gizli olmayan”, “gizlenmemişlik” veya “unutulmuş değildir” gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Tüm bu anlamlarıyla da Aletheia, ontik bir düşünme biçimine taşınmaktadır. Heidegger için pozitif bilimler, ontik anlayışın birer örneğidir ve varolanlar bu ontik anlayış içinde ele alınır. Ontik anlayışın varolanlara yönelimi onların varlığıyla ilgili bir soru sormak yerine üstü kapalı olarak onların varlığının belirli bir yorumlamasını yapmaktır.⁸⁵ Bu yorumlamayı yaparken de belirli varolanlar üzerinden varolanları açıklamaya meyillidir. O halde ontik anlayış, bir varolanı ondan başka bir varolan üzerinden anlamaktadır. Örneğin “hava” varolanı üzerinden “yağmur” varolanı anlaşılmasına çalışılmaktadır. Hava varolanı, yağmur varolanını açıklamak üzere önceden var sayılmış bir varolan olarak karşımıza çıkar. Fakat Heidegger’in önemle üzerinde durduğu ontolojik anlayış, varolanın varlıkla ilişkisini o varolanın olanaklılık koşulu üzerinden anlamaya çalışmakta bunu yaparken de varlığın anlamını kendine mesele etmektedir. Varolanların olanaklılık koşulu üzerinden anlaşılmasına çalışılması, bizi varlığın anlamına yaklaştırır. *“Dolayısıyla, Heidegger açısından baktığımızda, varlık, varolanları bize zaman üzerinden açan ve görünüşe getiren bir olanaklılık koşulu olarak düşünülmelidir.”*⁸⁶

Şuana kadar ontik ve ontolojik anlayış arasındaki bir takım farklara değinmiş olduk. Şimdi ise Aletheia’nın ontolojik anlaşılmasının gerekliliğinin neden daha önemli olduğunun bilgisine tekrar dönebiliriz. Aletheia’yı ontik olarak anlamak, onun varlıkla olan ilişkisini göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Aletheia, varlıktan bağımsız düşünülecek bir anlama asla sahip olmamıştır. Çünkü o, varlığın bir karakteristiğidir. Fakat unutulmaması gerekmektedir ki varlık, ontik ve ontolojik anlayışla daimi olarak ilişkilidir. Varlık, ontik katmanlarla üstü örtülü şekilde bulunmaktadır. Bu ontik katmanlar, ontolojik sorgulama ile gitgide kaldırılabilir. Burada, bir örnek olarak toprağın katmanlarını verebiliriz. Toprak, en basit olarak dört katmandan oluşur. Toprağın koyu renkli olan kısmı A tabakası, daha açık renkli olan ve A tabakasının bir alt tabakası olan B tabakası, B tabakasının altında bulunan

⁸⁵ Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, Max Niemeyer Verlag Tübingen, 10. Basım, 1963, s. 8-15.

⁸⁶ Özgür Aktok, “Platon’un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia”, *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 52.

ve toprağın ana maddesini teşkil eden C tabakası, ilk üç tabakayı oluşturmaktadır. Bunlardan en sonuncusu olan D tabakası ise toprağın ana kayası olarak düşünülür ve daha ayrışmamış kısmını teşkil eder. O halde toprağı, fakat burada toprağın bir varolan olduğı unutulmamalıdır, ontolojik bir sorgulamaya sokacak olursak ilk olarak ontik bir incelemeyle üzerindeki A katmanını kaldırırız. Tek bir katmanı kaldırmamız ve incelemeyi bitirmemiz ontolojik bir anlayışta bulunmadığımızın işaretidir. Bu yüzden incelememiz devam etmeli ve A katmanının ardında bulunan B katmanını da kaldırmaya çabalamalıyız. Bu çabamız, katmanları kaldırmaya yönelik olarak sürekli devam etmelidir. Buradaki uğraşımız, varlığa yaklaşabilmek için sürdürülen bir çabadır. Fakat katmanları kaldırmakla biz varlığa ulaşırız ve varlık en saf haliyle karşımızda durur gibi bir yanılgıya da düşmemek gerekir. Çünkü varlık, üzerindeki her ontik katman kalktıkça, açığa çıkmamak adına kendini sürekli olarak geri çekmektedir.⁸⁷

Tüm bunların yanı sıra varlığın üzerindeki katmanlar, varlığı bize unutturmaktadır, onun üstünü örtmekte ve onu gizlemektedir. O halde unutulmuşluk içinde olan varlık, Greklerin Lethe ifadesini karşılar. Unutulmuş olan varlık, katmanlarından bir çeşit değilleme yapılarak kurtulmaktadır. Bu yüzden Lethe'nin değillemesi yapılmalıdır. Fakat burada şöyle bir soru sorulmalıdır: “Yapılan değilleme ile karşımıza çıkan Aletheia, kendine has anlamını koruyup anlaşılabilen midir?” ya da “Aletheia'yı yalnızca bir değilleme olarak anlamak ne kadar uygundur?”

Heidegger'in felsefesinde Dasein kadar adı geçen ve üzerinde durulan diğer bir önemli kavramda “das Man” olarak karşımıza çıkar. Das Man'nın Türkçede karşılığı “herkes”dir. Tezimizin birinci bölümü olan “Heidegger'in Varlık Felsefesinde ‘Doğruluk’ Kavramının Bağlamı: Varlık, Dasein ve Doğruluk” adlı bölümümüzde, das Man'ın özelliklerinden ve onun gündelik yaşamda kullandığı dilinden söz etmiştik. Bu yüzden burada bu konuya değinmeyeceğiz. Fakat das Man, gündelik yaşamında, Aletheia'yı yalnızca bir değilleme olarak anlamakta ve onu böyle kullanmaktadır. Onun için Aletheia, varolanlar üzerindeki ilişkiler ile

⁸⁷ Ontik ile ontolojik sorgulama biçimlerinin mutlak olmayıp birbirine görece kavramlar olarak iş gördükleri, her ontolojik sorgulamanın, ona görece olarak daha derin varlık katmanlarını araştıran bir sorgulamaya göre “ontik” düzeyde kaldığı düşüncesi Özgür Aktok'un “Platon'un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia” adlı makalesinde bulunabilir.

anlaşılmaktadır. Şöyle ki “Kömür beyaz değildir.” önermesi, kömürün beyaz olmadığını doğruluğunu verir. Fakat doğruluğunu; kömür ile beyaz rengin, zihin dışı dünyadaki, uzlaşım ilişkisine bakarak kazanmaktadır. Bu şekilde yaptığımız bir değilleme ise ontik bir anlayış içinde gerçekleşmekte ve basit bir değilleme olarak kalmaktadır. Aletheia’yı basit bir değilleme olarak düşünmek, Platon’un Aletheia’sını, das Man’ın gündelik yaşamındaki ontik ilişkiler içinde anlamaya sebep olmaktadır. Peki, Platoncu Aletheia ile ne kastedilmektedir?

“ Platoncu ‘aletheia’, Herakleitos’un ‘aletheia’sına göre varlığa daha uzaktır; idealar öğretisiyle ortaya çıkan ağır bir metafiziğin boyunduruğu altına girmiştir. Öncesiz ve sonrasız bir mevcudiyet olan iyi ideası karşısında güçten düşmüş, dolayısıyla bir anlamda göreceli olarak ‘ontikleşmiş’ bir kavramdır.”⁸⁸ O halde Aletheia, hem metafiziğin boyunduruğu altında hem de das Man’ın boyunduruğunda ontikleşmiş bir haldedir. Tüm bu nedenlerden dolayı Heidegger, Aletheia’nın üzerini örtmüş olan ontik katmanları kaldırıp onu ontolojik olarak anlamaya çalışmanın gerekliliğini metinlerinde sürekli olarak vurgulamaktadır.

Peki, Aletheia yalnızca basit bir değilleme değilse nasıl anlaşılmalıdır? Daha önce, tezimizin ilk bölümlerinde, Aletheia’nın Greklerin doğruluk anlayışını karşılayan bir kavram olarak gizinden sıyrılmışlık anlamında anlaşılmasının gerekliliğinden bahsetmiştik. Aletheia, gizinden sıyrılmışlık anlamıyla aslında “doğru”yu bize vermektedir. Fakat tam bu noktada, Aletheia’nın daha aslına uygun olarak anlaşılabilmesi adına; Heidegger’in metinlerinde, doğruluk mevzu bahis olduğunda, kullandığı “Wahrheit” kelimesi üzerinde durmamız gerekmektedir.

“Wahrheit” hem “doğruluk” hem de “hakikat” anlamına gelebilecek bir kelimedir. Fakat kelimeyi doğruluk anlamıyla karşılamamız daha uygun olacaktır. Kelimenin içerisinde Almancada “doğru” anlamına gelen “wahr” kelimesi bulunur ve yanlış olarak karşılığı da “unwahr” ya da “falsch” kelimeleridir. Bu haliyle “Wahrheit”, epistemolojik bir anlam kazanmakta ve ontolojik olmaktan çok ontik ilişkiler ağının bir kavramı olarak görülmektedir. Bu anlayış da, tam da Heidegger’in söküme uğratmaya çabaladığı, geleneksel doğruluk anlayışının dayandığı uzlaşım

⁸⁸ Aktok, a.g.m., s. 54.

ilişkisinin dayanağıdır. Çünkü geleneksel doğruluk anlayışına göre doğru ya da yanlış, yargının dış dünyada kendisine ait karşılık bulup bulamamasıyla ilgilidir. O halde “Wahrheit” kavramını, “hakikat” olarak çevirmek daha mı uygun olacaktır?⁸⁹

“Bizim için önemli olan, daha ziyade, bir sözcüğün erken anlamına ve bu anlamın değişimlerine bel bağlayarak, sözcüğün söz ettiği soru konusu meseleye ait olan alanı göz önüne getirmektir. Önemli olan, bu özsel alanı, içerisinde sözcük aracılığıyla adlandırılan meselenin dolaştığı bir alan olarak enine boyuna düşündürmektir.”⁹⁰

Bu nedenle “Wahrheit”ı, “doğru” anlamına gelecek şekilde karşılamaya çalıştığımızda kelimenin etimolojik kökenine inmemiz gerekecektir. Heidegger’in de vurguladığı gibi, “Etimoloji dilin düşünceye sağladığı olanaklarla düşünmeyi hareketlendirmek adına önemli bir işlev görür ve onun dediği gibi, bu çözümleme felsefeye düşünmeye bir tutamak oluşturur.”⁹¹

İsmet Zeki Eyuboğlu’nun *Türk Dilinin Etimolojisi* ve Sevan Nişanyan’ın *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi* sözlüklerine baktığımızda, “doğru”nun eski Türkçede bulunan doğmak anlamındaki “togmak” ve doğrulmak anlamındaki “togrumak” sözcüklerinden türetilmiş olduğu görülür.⁹² Bu nedenle doğmak ve doğurmak, “doğuru” sözcüğüyle birebir ilişkilidir. Aktok’un *Platon’un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia* makalesinde işaret ettiği gibi, doğru sözcüğünün arkasında, doğurmak fiilinden isimleşmiş olan “doğuru” sözcüğü içindeki “u” sesinin düşmüş olması ihtimali göz ardı edilmeyecek kadar kuvvetlidir.⁹³ Bunun yanı sıra doğmak, bir şeyin ortaya çıkması, belli olması ve kendini göstermesi gibi anlamlara sahiptir. O halde Aletheia, gizinden sıyrılma anlamıyla bir nevi karanlıkta olanın meydana çıkmasıyla doğmak anlamındadır. Aynı zamanda doğmak sözcüğünün kaynaklandığı doğuru, doğmanın gerçekleşmesi ve doğma işlemiyle meydana gelenin kendini göstererek ayağa dikilmesi anlamlarını taşımaktadır; tüm bu süreçler, Aletheia’nın kendine has anlamına da uzak değildir. Bu

⁸⁹ Aktok, *a.g.m.*, s. 55-64.

⁹⁰ Martin Heidegger, *Bilim Üzerine İki Ders*, (çev. Hakkı Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 1998, s. 17-18.

⁹¹ Hakan Poyraz, “Heidegger: Etikten Önce”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, Heidegger Özel Sayısı 30, Haziran 2016, s. 305.

⁹² <http://www.nisanyansozluk.com/?k=do%C4%9Fru> (erişim tarihi: 08.06.2018) ve İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2004, s. 193.

⁹³ “Doğru” sözcüğünün “doğuru” sözcüğü içindeki “u”nun düşmesi ile ortaya çıktığı yönünde geliştirilen etimolojik sav, Özgür Aktok’a aittir. Bkz. Özgür Aktok, *Heidegger*, (ed. Özgür Aktok & Metin Bal), Ankara, Doğu-Batı Yayınevi, 2010, s. 19-20.

durumda, “Wahrheit”ı doğru ya da doğruluk anlamlarına gelecek şekilde anlamamız, Türkçede Aletheia’yı kendine has anlamıyla anlamamızı kolaylaştırmaktadır.⁹⁴

“Wahrheit”ı doğru ya da doğruluk olarak anlamamızın bir faydası daha bulunmaktadır. Çünkü böyle bir anlamıyla “Wahrheit”a yaklaşmamız, Aletheia’nın yalnızca basit bir değilleme olduğu inancından da bizi uzaklaştırır. Şöyle ki bir bitkinin ilkbaharla birlikte toprağı delerek filiz verişini düşünelim. Bitki filiz vererek toprağın üstüne çıktığında bir nevi dünyaya doğrulmaktadır. Bu doğrulmayı hem bitkinin dünyada kapladığı bir alanının olması hem de daha önce dünyada olmayan bir canlının örtülü ya da saklı olduğu yerinden, yani toprağın altından, meydana çıkması olarak anlamalıyız. Aslında toprağın altında saklı olan bitki, saklı olduğu yerinden açığa çıkmıştır. Hatta bu doğrulma sürecinde doğrulacak olan bitkinin bir çabası da söz konusudur. Bitki, toprağı kendi gücüyle yarararak filiz vermektedir. Bitki toprağın altından çıktığı zaman, dünyada bir yere sahip olmaya başlayacak ve dünyada kendini gösterecektir. Burada yapmaya çalıştığımız alegori, Aletheia’nın kendine has anlamından uzak değildir. Aktok’un belirttiği gibi, Aletheia’yı yalnızca basit bir değilleme olarak düşünmek, onu salt negatif bir olay olarak yanlış ve ontik biçimde anlamamıza neden olur. Örneğin yerin altında gömülü bir defineye aradaki toprağın kazılarak ve bertaraf edilerek erişilmesi, o definenin önceden orada elde-bulunan olarak varolduğunun varsayılmasını gerektirir. Dolayısıyla, Aletheia, aradaki toprak değillenerek, aradaki engel kaldırılarak, zaten bir varlığa önceden sahip olan defineye “erişmek” anlamında düşünüldüğünde, ontolojik bir anlam taşımaz, çünkü erişilen varolan zaten çoktan varlığa sahiptir ve erişim süreci onun varlığa gelme koşullarından bağımsız anlaşılmıştır. Bu, Aletheia’nın ontolojik değil, ontik ve salt epistemolojik, yani aradaki engelin basitçe değillenmesi anlamında ele alındığı bir yorumdur. Oysaki Aletheia’nın ontolojik olarak anlaşılmasında, bir bitkinin filizlenerek dünyaya ilk kez gelmesinde, toprağın içinden dışarıya doğru gerçekleşen değilleme, bir varolana dünyada ilk kez varlık kazandırma ve ona yer açmak, ona bir pozisyon sağlamak anlamında düşünülür.⁹⁵

⁹⁴ Özgür Aktok, “Platon’un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia”, *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 64.

⁹⁵ Aktok, a.g.m., s. 67.

Aslında Aletheia'yı varolana dünyada bir pozisyon sağlamasıyla ilgili olarak anlamak, bizi düşünüldüğü gibi basit olmayan bir değillemeye götürmektedir. Az önce verdiğimiz örnekle ilişkili olarak bitkinin toprağın altından filiz verişi, bir değillemedir. Fakat bu değilleme, daha önce dünyada varolmayan bir varolana pozisyon da sağlamaktadır. Bu noktaya kadar altını çizmiş olduğumuz ontik ve ontolojik anlama biçimleri arasındaki ayrımı, şimdi de Heidegger'in Platon dersindeki Aletheia yorumu ile ilişkilendirerek bu sefer de Aletheia'yı mağara alegorisi üzerinden anlamak, bu kavramı daha da iyi anlamamızı sağlayacaktır. Heidegger'in Platon'un alegorisini yorumlarken kullandığı "Vor-bilden" kavramı, değillenmenin pozitif karakterini anlamamızda yardıma koşar.

*"Heidegger'in, Freiburg Üniversitesi'nde 1931/1932 kış semesterinde verdiği ve 'Vom Wesen der Wahrheit: Zu Platons Höhlengleichnis und Theätet' başlıklı kitapta yayımlanan dersinde, Platon'un doğruluk (aletheia) anlayışını incelerken, arka planda 'ön-oluşturma' olarak ifade edebileceğimiz 'Vor-bilden' kavramını kullandığı göze çarpacaktır. Heidegger, dersinde öncelikle 'gizlenmemişlik' [Unverborgenheit] kavramını Platon'da ve genel olarak Greklerde bulduğumuz haliyle 'aletheia'nın karşılığı olan en temel kavram olarak ortaya atar (10). Daha sonra, 'gizlenmemişlik'i gizinden-sıyrılabilirlik [Entbergsamkeit] kavramı üzerinden ačímlayarak, doğruluğa daha kesin bir belirlenim kazandırır. 'Gizlenmemiřliđin özü, gizinden sıyrılabilirliktir' (73). Bundan birkaç sayfa önce, yorumunda önoluşturma (Vor-bilden) kavramının yardımına başvurur (70)."*⁹⁶

Burada gördüğümüz gibi, ön-oluşturma, görülen şeyi ilk kez oluşturmaktadır. O, bir varolanı ilk kez oluşturup gizinden sıyrarak ona bir pozisyon sağlar. Ön-oluşturma, bakılan şeyin özgün olarak kurulmasını sağlar ve diğer bakılan şeyleri önceleyen kurucu bir bakış olarak karşımıza çıkar. Platon yapmış olduğu mağara alegorisinde, aslında iki önemli husus üzerinde durmaktadır. Bunlardan biri "Paideia" yani "Eğitim" diğer i se "Aletheia"dır. Alegoriyi kısaca hatırlamamız bu esnada faydalı olacaktır. Alegori, Sokrates ile Glaukon arasında geçen bir sohbetten oluşmaktadır. İnsanlar yerin altında bir mağarada, bacaklarından ve boyunlarından kelepçelenmiş şekilde yaşamaktadırlar. Bu nedenle görebilecekleri tek şey, gözlerinin önünde olanlardır. Fakat mağaranın içinde biraz ışık bulunmaktadır. Bu ışık, arkalarında yanmakta olan ateşten gelmektedir. Tutuklu olan bu insanlar, sadece

⁹⁶ Aktok'un makalesinden yapmış olduğumuz alıntının içinde bulunan parantez içi rakamlar, birer sayfa numarasıdır ve Heidegger'in "Vom Wesen der Wahrheit: Zu Platons Höhlengleichnis und Theätet" eserine gönderme yapmaktadır; bu bilgi Aktok'un makalesinde belirtilmiştir. Özgür Aktok, "Heidegger'in 'Platon'un Doğruluk Anlayışı' üzerine bir inceleme: Ön oluşturma ve Gizlenmemişlik", *Bir arada – Önay Sözer Armağanı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013, s. 589.

ateşten gelen ışığın duvara yansıttığı bir takım gölgeleri görürler. Böyle bir atmosfer içerisinde yaşayan tutuklulardan birinin özgür bırakıldığını ve ışığa doğru yürüdüğünü düşünelim. Işığın parlaklığı nedeniyle tutuklunun gözleri kamaşacak ve bu durum ona acı verecektir. Fakat daha önce gölgelerini gördüğü nesnelerin kendileriyle karşılaşacak ve yüzünü artık varolanın kendisine döndürmüş olacaktır. Bu sayede zincirliken görmüş oldukları ve şimdi görmüş oldukları arasında ikileme düşüp şaşıracaktır. Hatta biraz daha ileriye giderek bu eski tutuklunun mağaranın dışına çıktığını düşünelim. Güneş ışığına çıkan tutuklu, acı ve öfke hissedecek ve mağaranın dışındaki bu alana alışması şüphesiz zor olacaktır. Fakat zamanla bizzat güneşin kendisine olduğu gibi bakabilecektir; sonunda anlayacaktır ki aslında güneş, mağarada yaşayan tutukluların gördükleri tüm gölgelerin hepsinin nedenidir. Özgür kalmış tutuklu mağaraya tekrar geri döndüğünde ve başından geçen süreçleri mağaradaki diğer tutuklulara anlattığında ona kimse inanmayacaktır. Hatta diğer tutuklular, bu kişiyi öldürmeye bile kalkışacaklardır.⁹⁷ Platon'un bu alegorisini kısaca hatırladıktan sonra, şimdi alegoriye Heidegger'in çözümlemeleriyle tekrar bakabiliriz.

Aslında alegorinin içinde anlatılan mağara, bizim gündelik yaşamımızın geçtiği bir alanı temsil etmektedir. Mağarada yanan ateş, güneşi temsil eden bir imge olarak anlaşılabilir ve mağaranın içinde görülen gölgeler ise gündelik yaşamımızda karşılaştığımız varolanlardır.

“Diğer yandan, ‘alegori’de, mağaranın dışında görüldüğü söylenen şeyler, varolanın asıl varolmasının [das eigentlich Seiende des Seienden] dayandığı şeyler için kullanılan bir imgedir. Bu, Platon’a göre varolanın ‘görünür biçimleri’nde gözükmelerini sağlayan şeydir. Platon’un bu ‘görünür biçimleri’, yalnızca bir ‘bakış açısı olarak’ kabul etmez. Ona göre ‘görünür biçim’ ilaveten biraz da, bir şeyin kendi kendisini ‘ortaya koymasını/sunmasını/präsentiert’ sağlayan, ‘açığa çıkış’a sahiptir. Bizzat varolan, kendisini ‘görünür biçim’inde gösterir. Grekçede ‘görünür biçim’, εἶδος [eidos] ya da ἰδέα [idea]’dır.”⁹⁸

O halde idea, kendini gösteren şeyler tarafından temsil edilmektedir; kendini gösteren şeyler ideaların sembolü olmaktadır. “Platon’a göre tüm ideaların ideasına

⁹⁷ Platon, *Devlet*, (çev. Sabahattin Eyüboğlu & M. Ali Cimcoz), Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 231-234.

⁹⁸ Yukarıda vermiş olduğumuz alıntının Zeynep Berke Çetin tarafından yapılan çeviride geçen “açığa çıkış” kelime öbeği, “Platons Lehre von der Wahrheit” adlı makalenin 1942 yılında yapılmış olan “Geistige Überlieferung” ayrı basımında “yani özünü-burada sürdüren” anlamıyla kullanılmıştır. Martin Heidegger, “Platon’un Hakikat Doktrini”, (çev. Zeynep Berke Çetin), *Kutadgubilig Felsefe- Bilim Araştırmaları*, Heidegger Özel Sayısı 30, Haziran 2016, s. 31-32.

ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα [hē tou agathou idea] adı verilir ki bu ifadenin 'harfi harfine' ancak oldukça yanılıcı olan çevirisi 'iyi ideası'dır."⁹⁹ Mağaranın dışındaki güneş, tüm ideaların ideasını temsil etmektedir.

Anlattığımız alegoride göze çarpan vurgular bulunmaktadır. Bunlardan biri de süreç vurgusudur. Zincirlerinden kurtulan tutsağın ateşe bakıp varolanların varlıklarına daha yakın varolanlarla karşılaşması durumunda gözleri acıyacak ve duruma alışması bir süreç gerektirecektir. Bunun yanı sıra özgürleşen tutsağın mağaradan dışarı çıkıp güneşi görmesi de gözlerine acı verir. Bu acıyı benimsemesi ve mağaranın içine tekrar girip, yani mağaranın karanlığına, diğer tutsaklara başından geçenleri anlatması da bir sürece tekabül eder. Fakat, unutulmaması gerekir ki, yaşanan süreç kısa bir zaman dilimine tekabül edemez. Aynı zamanda sürecin, süreklilik ile birlikte yaşanması gerekmektedir. Zincirlerinden kurtulan tutsak, kısa aralıklarla aydınlıkta ya da karanlıkta bulunmamalıdır. Aydınlığa ya da karanlığa alışmak, sürekliliğin getirisiidir. Aslında "*İnsanın özünün, her seferinde, atandığı alana göre yönünü değiştirdiği ve ona uyum sağladığı bu süreç, Platon'un παιδεία [paideia] (eğitim) adını verdiği şeyin özüdür.*"¹⁰⁰

Tam bu esnada ön-oluşturma kavramına tekrar dönmemiz faydalı olacaktır. Çünkü ön-oluşturma kavramı, eğitim kavramının daha iyi anlaşılabilmesinde bize yol gösterici bir kavram olarak karşımıza çıkar. Ön-oluşturma yani "Vor-bilden" kavramı, "vor-bild" kavramı üzerinden türemektedir. "Vor-bild", bir kişiye geliştirebileceği bir karakter vermek anlamını karşılayan bir kavramdır. Ayrıca Almancadaki "Bildung" kelimesi; "biçimlendirme", "oluşturma" gibi anlamalara gelmesinin yanı sıra "eğitim" anlamına da gelmektedir.¹⁰¹ O halde eğitimin, biçimlendirme olduğu söylenebilir. Fakat eğitim, insanların kendilerine yönelmelerini özgün bir biçimlendirme olanağını ile sağlamalıdır. Eğitim ontolojik karakterli olmalı ve insanın gerçekleştirebileceği olanaklarına yönelik kılavuzluk etmelidir. Eğitim ham olan bir ruha, bilgilerin döküleceği bir kaynak olmamalıdır.

⁹⁹ Heidegger, *a.g.m.*, s. 32-33.

¹⁰⁰ Heidegger, *a.g.m.*, s. 33.

¹⁰¹ Heidegger, *a.g.m.*, s. 34. ve Bkz. Özgür Aktok, "Heidegger'in 'Platon'un Doğruluk Anlayışı' üzerine bir inceleme: Ön oluşturma ve Gizlenmemişlik", *Bir arada – Önay Sözer Armağanı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013.

Aksine eğitim, olgunluğa erişmiş bir ruhu varlığa yönelten daha doğrusu varlığı anlamaya yönelten bir kaynak olarak görülmelidir. O halde varlığı anlamaya girişmek için, ruhun eğitilmesi gerekmektedir.

Şuana kadar, son birkaç paragraftır, mağara alegorisindeki eğitim vurgusuna değinmiş bulunmaktayız; şimdi ise alegoriyi Aletheia ile ilişkilendirip değerlendireceğiz. Alegoride eğitimi imgeleyen, bariz bir anlatım bulunmaktadır. Zincirlerinden kurtulan kölenin, yani yüzünü hiç ateşe dönmemiş olan kölenin, daha önceden gölgelerini gördüğü varolanların varlığına daha yakın varolanlara bakması ve daha sonra da mağaranın dışına doğru olan yolculuğu eğitim sürecini imgelemektedir. Bu süreç, Aletheia'nın çeşitli türlerine karşılık gelir. O halde Paideia yani eğitim, Aletheia ile birlikte düşünülmesi gereken bir anlamada karşımıza çıkmaktadır.

Mağarada daha özgürlüğüne kavuşamamış olan tutsak, sadece varolanların ateşten yansıyan gölgelerini görmektedir. Bu görülen varolanlar, ontik katmanlarla örtülmüş varolanlardır. Tutsaklar gördükleri gölgeler yani varolanlar üzerine konuşmakta ve kullandıkları yargılar ile varolanların karşılık düşmesi üzerinden epistemolojik bir doğruluk anlayışı içinde Aletheia'yı ontolojik anlamaktan uzak olarak yaşamaktadırlar.

Daha sonraki süreçte tutsak artık zincirlerinden kurtulduğunda, ateşe yüzünü döner ve başını istediği yöne oynatabilir. Onun için karanlık artık kaybolmaya başlamıştır. Bu sayede özgürleşen tutsak, varlığına daha yakın olan yani ontik örtüleri daha az olabilecek varolanların gizlerinden sıyrılmış hallerine daha da yaklaşmıştır. Fakat unutulmaması gerekir ki, zincirinden kurtulmuş olsa bile tutsak hala mağaranın içindedir; bu nedenle Aletheia, ontik karakterli olarak anlaşılmaya devam edecektir, çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi henüz daha değilme tek yönlüdür ve negatiftir; bir varolanın çıkmasına yeterli olması için tutsağın önce dışarı çıkıp sonra tekrar mağaraya dönerek ikinci değilmeyi (değillenmenin değilmesini) yapması gerekir.

Zincirlerinden kurtulmuş olan tutsak, sahici anlamda özgürlüğüne mağaranın dışına çıkarak ulaşabilir mi? Aktok'un da altını çizdiği gibi, gerçi alegorinin üçüncü evresinde, mağaradan dışarıya çıkmak, mağarada kalmaya göre Aletheia'nın daha olgunlaşmış bir haline işaret etse bile, henüz daha hala değilme tek yönlüdür ve

negatiftir. Karanlık değillenerek aydınlığa çıkma söz konusudur. Aletheia'nın pozitif bir anlam kazanması için, mağaranın dışına çıkan kişinin dördüncü evreye geçerek mağaraya geri dönmesi ve karanlığı, dışarıdan aldığı ışık ile değillemesiyle, yani "değillemenin değilmesi" ile pozitif bir duruma çevirmesi gerekir. Üçüncü evrede kalırsa, Aletheia da tamamlanmamış bir olay olarak kalacak ve negatif bir anlama sahip olacakken, dördüncü evre ile, yani mağaradaki karanlığın değillenmesiyle, pozitif bir olay olarak kendini tamamlar.¹⁰²

Mağaranın dışına ulaşmak mağaranın içindeki karanlığın değillenmesi ile varlığın gizinden sıyrılabileceği bir alandır. Fakat burada Aletheia'nın pozisyon verici bir karakterinden bahsedilemez. Çünkü mağaranın dışına çıkararak yapılan değilleme, tam manasıyla ontolojik karakterli bir değilleme değildir. Mağaranın dışına çıkmış olan eski tutsak karanlığı değillemiştir. Fakat değillemenin değillemesini yapmak zorundadır. Bu sayede Aletheia, pozisyon sağlayan bir anlamıyla karşımıza çıkar. Çünkü eski tutsak, mağaraya geri döner ve oradaki karanlığı biçimlendirmeye çabalar. Tabii ki mağaraya geri dönmek ve oradaki karanlıkla bir mücadele içine girmek eski tutsağın canı pahasına yaptığı bir harekettir. Fakat bu hareketin yapılması ile Aletheia, gizinden sıyrılmış olan varlığı mağaranın içindeki varolanlara pozisyon veren bir anlamıyla karşımızda durmaktadır.

Görüleceği üzere mağara alegorisinde iki çeşit değilleme barizdir. Bunlardan birincisi, zincirlerinden kurtulan tutsağın mağarayı değilmesi ve onun dışına çıkmasıdır. Ancak bu hala negatif bir değillemedir. İkinci değilleme ise, mağaranın dışındaki ışıktan mağaranın içindeki karanlığa tekrar dönmesidir. Bu değillemede ışıktan karanlığa doğru gerçekleşmektedir ve değillemenin değilmesi olduğu için pozitifdir.

Platon bu iki tür değillemeyi, akıl hocası olan Sokrates'in yaşamından tecrübe etmiş olduğunu düşünmek burada temelsiz bir düşünce olmayacaktır. Çünkü Sokrates'in yaşamı mağara alegorisindeki imgelere uyarlanabilmektedir. Onu mağaranın içindeki eski bir tutsak olarak düşündüğümüzde, mağaranın dışındaki ışığı

¹⁰² Özgür Aktok, "Platon'un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 74-77.

mağaranın içindeki tutsaklara getirmeye çalışan zincirlerini kırıp özgürlüğünü kazanmış biri olarak düşünebiliriz. Sokrates, ölümü pahasına mağaranın içindeki tutsakları mağaranın dışından getirdiği ışıkla aydınlatmaya çalışmıştır. Bilindiği gibi bu girişimi, ölüm cezasına çarptırılmasıyla son bulmuştur. Bir nevi mağaranın içindeki diğer tutsaklar tarafından öldürülmüştür. Fakat yaşadığı zaman diliminde de Sokrates, defalarca uyarılmasına ve yargılanmasına rağmen, Atina'nın gençlerini gizli kalmış olanı gizinden sıyırmaya yönelik olarak eğitmeye çabalamıştır.

“Doğruluk, aslen gizlenmişlikten zorla çekip alınmış şey anlamına gelir. Bu yüzden doğruluk, her durumda, açığa çıkarma anlamında bir çekip almadır. Gizlenmişliğin pek çok farklı türü olabilir: yolunu tıkamak, saklamak, kılığını değiştirmek, üstünü örtmek, maskeleyerek, örtbas etmek. Platon'un 'alegori'sine göre, gizinden sıyrılmış olanın asli ve inatçı bir gizlilikten çekip alınması gerekir, bu yüzden de kişinin mağaradan açık alana ve gün ışığına çıkması bir ölüm kalım mücadelesidir.”¹⁰³

Bu bölümümüzü kapatırken yaptıklarımızı kısaca hatırlamak faydalı olacaktır. İlk olarak “Aletheia”nın hem “ontik” hem de “ontolojik” karakterli bir anlama sahip olduğuna değindik. Fakat Aletheia çoğunlukla ontik olarak anlaşılmakta ve “das Man”nın gündelik yaşamında da, bu ontik anlam hüküm sürmektedir. Aletheia, “Lethe” kelimesinin değillenmesi ile türetilmiştir. Bu değillenme, düşünüldüğü kadar basit bir değillenme değildir. Bu yüzden Aletheia'nın, varlığın gizinden sıyrılmış olan varolana “pozisyon” sağlayıcı bir anlamı olduğunu vurgulayıp kavramı ontolojik olarak anlamamız gerekliliği üzerinde durduk. Bunların yanı sıra Aletheia'yı, doğruluk anlamında kullanabilmemiz amacına yönelik olarak “doğru” kelimesinin etimolojik anlamını sorguladık. Heidegger'in doğruluk söz konusu olduğunda metinlerinde kullandığı “Wahrheit” kelimesini, Aletheia ve doğruluk kavramları üzerinden anlamlandırdık. “Vor-bilden” yani “ön oluşturma” kavramının Aletheia'yı anlamak için önceliğe sahip bir kavram olduğundan bahsettik. Çünkü ön-oluşturma ile varlığının gizinden sıyrılmış olan varolanı, dünyada bir biçim kazanmaktadır. Ön-oluşturma kavramını, Heidegger'in Platon üzerine vermiş olduğu ders ve Platon'un mağara alegorisi ile ilişkili olarak anlamaya çalıştık. Platon'un

¹⁰³ Yukarıda vermiş olduğumuz alıntının Zeynep Berke Çetin tarafından yapılan çeviride geçen “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi, “gizlenmemiş olan” kelime öbeği yerine de “gizinden sıyrılmış olan” kelime öbeği kullanılmıştır. “Platons Lehre von der Wahrheit” adlı makalenin 1942 yılında yapılmış olan “Geistige Überlieferung” ayrı basımında bizim bu alıntıda “doğruluk” diye çevirdiğimiz “hakikat” kelimesi, “hakiki olan” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca bu baskıda, “gizlenmişlik” kelimesi de “gizlenme” anlamında kullanılmaktadır. Heidegger, *a.g.m.*, s. 38.

mağara alegorisinde geçen “Paideia” yani eğitim ve Aletheia ilişkilerini peşi sıra çözümledik. Eğitimin süreç ve süreklilik istemesinin yanı sıra ruha kılavuzluk sağladığına da değindik. Ayrıca mağara alegorisinin aşamalarının Aletheia’yı ne şekilde içerdiğine baktık ve mağaranın dışındaki ışıktan mağaranın içindeki karanlığa dönen eski tutsağın zorlu görevini Sokrates’in yaşamıyla ilişkilendirmiş olduk.

ÖZGÜRLÜK VE TEKNİKTE ALETHEIA OLARAK DOĞRULUK

Heidegger felsefesinde doğruluk problemini incelerken, ilk olarak kendisinden önce bu problemin nasıl ele alındığına bakmaktadır. Bu yüzden attığı ilk adım, geleneksel doğruluk anlayışının dayanaklarını tekrar değerlendirmektir. Değerlendirmesini yaparken, geleneksel anlayışın içinde kalmaya devam edip, bu anlayışın eksikliklerini ortaya koyar; fakat Heidegger, geleneksel doğruluk anlayışının göz ardı edilemeyecek olumlu yönlerini de kabul etmektedir. Doğruluk anlayışının tam anlamıyla kabul edilemeyecek ve felsefeyi çıkmaza sürükleyen yanlarını, doğruluk kavramının kökenine inerek ayıklamaya çabalamıştır. Son adım olarak Heidegger, geleneksel doğruluk anlayışından daha farklı bir doğruluk anlayışı ile karşımıza çıkmaktadır.

Daha önceki bölümlerimizde belirttiğimiz üzere Heidegger, ontik bir doğruluk anlayışıyla ilgilenmez; ya da herhangi bir bilim dalının doğruluğa vermiş olduğu anlamlarla. Aslında bizler, gündelik yaşamda doğruluk ile doğru ve yanlış üzerinden ilgileniriz. Fakat felsefenin yaptığı ve yapacağı gibi doğruluğun temeline ilişkin bir soruşturma içerisinde bulunmayız. Doğruluğun temeline ilişkin yapılacak olan sorgulama, gündelik yaşam içindeki bütün doğruluk anlayışlarını da içermelidir; bu anlayışlardan yola çıkmadan temele inmek uygun olmaz. Bu yüzden Heidegger, her ne kadar, ontik bir doğruluk anlayışıyla ilgilenmiyor gibi görülse de ontik doğruluk anlayışı üzerinden ontolojik bir anlayışın temelinin atmaktadır.

Heidegger'e göre; doğru üzerine sorular sormak zorunlu ve gereklidir. Günümüzde bu soruların yanıtlarını ve ne halde olduklarını belirlememiz gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek, insandan bağımsız bir biçimde olamaz. Öncelikle şuan hüküm süren doğruluk anlayışını, sonra da doğrunun kendisini araştırmalıyız.¹⁰⁴ Bu nedenle, günümüzde fonksiyonları oldukça geniş olan, geleneksel doğruluk anlayışını çözümlememiz gerekmektedir. Çünkü günümüzdeki doğruyu bilmek, doğruluğun temeline doğru yapacağımız yolculuğu kolaylaştıracaktır.

¹⁰⁴ Martin Heidegger, *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s. 18.

Heidegger için doğru (hakikat) [Wahrheit], hakiki olanı hakiki yapan şeydir.¹⁰⁵ Peki, bir şeyi hakiki yapan nedir? Burada Heidegger'in "altın" üzerinden vermiş olduğu örneği ele almamız uygun olacaktır. O halde, "Altını hakiki yapan şey nedir?" diye soralım. Geleneksel doğruluk anlayışına göre altın, fiili olarak zihin dışı dünyada bulunmalıdır. Bunun yanı sıra altın, altını oluşturan bileşenlere karşılık gelmelidir; yani onu o yapan bir atom sayısı, atom ağırlığı ve erime ısısı olmalıdır. Böylece hakikat, altın maddesi ile ona karşılık gelenlerinin uyuşmasıdır. "Bu altın hakikidir." yargısı, altının fiili olarak var olması ve bu maddenin bileşenlerine karşılık düşmesiyle karşılanır. Fakat tam bu noktada, "doğruluk" ve "hakikat" kavramlarını kullanımımızdaki ikircilik eleştirilebilir. Farkına varılırsa bizler, Türkçede altının doğruluğundan çok hakikatinden söz ederiz; "Bu altın doğrudur." gibisinden bir yargı da bulunmayız. Hal böyleyse doğru kavramını kullanmak yerine hakiki ve hakikat kavramlarını mı kullanmalıyız? Aslında bu konuya, tezimizin bölümlerinden biri olan "Platon Dersi'nde Aletheia Olarak Doğruluk" adlı bölümümüzde doğrunun etimolojik kökenine inerek cevap vermeye çalıştık. Heidegger, doğru kavramını bir pozisyon sağlayıcı ve ön-oluşturma fonksiyonlarına sahip olarak açıklamaktadır. Bu fonksiyonlarının farkına varılarak kullanıldığında doğru, bu anlamlarıyla, "Bu altın doğrudur." yargısını garipsemeden dile getirmemize olanak sağlar.

Şimdi, "Bu altın hakikidir." yargısını çözümlemeye devam edelim. Heidegger'in vurguladığı üzere böyle bir yargıda; ilk olarak altın maddesinin ne olduğunu karşıımızdaki maddeden bağımsız olarak düşünürüz, ikinci olarak yargı ile öne sürülen düşüncenin maddeye karşılık gelmesi doğruyu bize vermektedir.¹⁰⁶ O halde geleneksel doğruluk anlayışı içinde doğru, hem varolanın düşünceye hem de düşüncenin varolana uygunluğu üzerinden şekillenir.

Heidegger, doğruluğun bu ikili uygunluk ilişkisine bağlı olmasını eleştirmektedir. Çünkü Hristiyan teolojisi açısından bakarsak, yaratılmış olan madde, düşünsel olanla bir uygunluk ilişkisi içinde karşı karşıya konmaktadır. Hristiyan teolojisi inancında varolanlar, Tanrı'nın düşüncesinde algılanmış olan idealarin

¹⁰⁵ Martin Heidegger, "On the Essence of Truth", *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s. 119.

¹⁰⁶ Heidegger, a.g.m., s.119.

görünümüdür. İnsan düşüncesi de Tanrı tarafından yaratılmış olan bir varolandır. Durum böyleyse Tanrı'ya dayalı bir doğruluk anlayışı içinde, bizler için nasıl bir doğruluk anlayışı söz konusu olmalıdır. Varolan ve insan düşüncesi yaratılmışsa doğruluk anlayışı, iki yaratılmış olan arasındaki uygunluk üzerinden olmalıdır.¹⁰⁷ O halde doğruluk, Tanrı'ya dayandırılmalıdır. Ayrıca bahsi geçen doğruluk anlayışında, insan bilgisinin madde ile uyumu söz konusu olmalıdır. Eğer böyle bir uyum olmazsa bilgi yani düşünsel olan yanlış sayılacaktır. Ancak insan zihni ile madde arasındaki uyumun, karşılık düşmenin nasıl söz konusu olduğu sorusu da karanlıkta kalmaktadır.

Yargının varolanlar ile karşılıklı bir uygunluğu var ise uygunluğu, yargının bir varolan ile o yargının içinde geçen varolanı karşılayıp karşılamadığı üzerinden mi anlamak gerekmektedir? Bunun üzerine Heidegger, uygunluk ilişkisini yargı ve madde üzerinden anlaşılabilir bir öz gibi anlaşılmasının gerekliliğini ifade eder.¹⁰⁸

Yargı, bir varolanın bir varolan olarak temsil edilmesini bize söylemektedir ve onun ile varolana doğru, bir yönelme söz konusudur. Aslında yargı bir araçtır; hatta gizinden sıyırmaya yarayan bir araçtır. Bu gizinden sıyıran araç, zihin dışı dünyada bir varolana karşılık gelerek, varolanı doğru olarak bize verir. Bu yüzden Heidegger, yargıya önemli bir görev vermektedir. Geleneksel doğruluk anlayışı içindeki doğru, bizim için değerlidir. Fakat doğruluğun özü, her ne kadar geleneksel anlayış içinden hareket edilse de, geleneksel anlayış içinde kalınarak bulunamaz. Heidegger, kendisine yapılabilecek bir eleştiriye de böylece cevap vermiş olur; çünkü o, geleneksel doğruluk anlayışını yok saymamaktadır. Aslında bu anlayıştan hareket ederek ve onun eksiklerini üzerine eğilerek yeni bir anlayış üretmeye çabalamaktadır. Peki, durum böyleyken, Heidegger için doğruluğun özü nerede ortaya çıkmaktadır?

Heidegger, doğruluğun özünü "özgürlük"te bulur.¹⁰⁹ *"Heidegger, sadece özgür olduğumuz için, yargılarda şeyleri doğru bir biçimde temsil etmeye açık olduğumuzu iddia eder. Biz karşılaştığımız şeyleri kabul edip, onları kendileri gibi olmaya"*

¹⁰⁷ Heidegger, a.g.m., s. 120.

¹⁰⁸ Heidegger, a.g.m., s. 123.

¹⁰⁹ Heidegger, a.g.m., s. 125.

*birakabiliriz.*¹¹⁰ Fakat özgürlük, insandan temellenemez; yani insanın kendi gündelik hallerinden yola çıkarak kolayca tanımlayacağı bir şey değildir. Heidegger, çoğunlukla gündelik yaşamın içine sıkışıp kaldığımızdan dolayı, das Man halinde bulunmamızın ontolojik soruşturmalardan bizi uzaklaştırdığını vurgular. Bu yüzden özgürlük, das Man'ın belirlemelerinden ötede bir anlama sahiptir. Özgürlük için insan varolanlarla her ne ise, o olarak ilgilenmelidir. Yalnız bu düşünce, insanın basit bir tutumu olarak görülse bile, aslında oldukça önemlidir. Çünkü özgürlük, varolanların gizinden sıyrılma olanağı içinde gerçekleşir.¹¹¹ O halde aradığımız özgürlük, insanın özgürlüğüyle sınırlandırılmaz. Aslında özgürlük, doğruluk gibi özünün soruşturulması gereken bir kavramdır. Özgürlük, var olanın varlığını anlamının olanaklılık koşuludur.

*“Bir başka deyişle, Heidegger var olanın ancak ve ancak özgürlük tarafından sarıp sarmalandığında ve bu sarıp sarmalanma sayesinde var olanın varlığını, yani var olanın zaten her seferinde varlığında kendisini gösterdiğini anladığında yönelimin (‘intentio’) bir nesnesine dönüşebildiğini öne sürer.”*¹¹²

Özgürlük, insanın elinde bulundurduğu bir şey değil de insanı elinde bulduran bir anlamda anlaşılmalıdır. Dasein hem varlığın hem de özgürlüğün içinde yaşamaktadır; fakat aynı zamanda Dasein sayesinde varlık gizinden sıyrılmaktadır. Dasein'in karakteristik özelliklerinden biri olarak onun özgürlüğü, Dasein'in varlığı anlamaya dair bir yönelime sahip olmasını sağlar.

Heidegger'e göre özgürlük, doğruluğun olanaklarının belli başlı ilk ögesidir. Doğruluk, kendine has benliğini özgürlükten almaktadır. Varlığın var olana gelmesi özgürlük içinde olmaktadır. Fakat varlığın var olana gelmesi, diğer varolanlar ile birlikteliğinden kopuk gerçekleşmez; hatta diğer varolanlarla birlikte bulunma varlığın var olana gelmesinin temelidir.¹¹³ Burada Aletheia yani gizinden sıyrılmışlığı özgürlük ile birlikte düşündüğümüzde, Aletheia daha iyi anlaşılacaktır. Şöyle ki Dasein'in çabasıyla gizinden sıyrılmaya çalışılan varlık, gizinden sıyrılarak varolan olarak açığa çıkar. Fakat onun sıyrılmışlığı ve Dasein'in

¹¹⁰ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak, “hakiki” kelimesi yerine “doğru” kelimesi kullanılmıştır. Patricia Altenbernd Johnson, *Heidegger Üzerine*, (çev. Adnan Esenyel), Ankara, Sentez Yayıncılık, 2013, s. 69.

¹¹¹ Werner Brock, “Hakikatin Özü Üzerine”, *Heidegger*, (çev. Ahmet Aydoğan), 2008, s. 216.

¹¹² Umut Öksüzan, “Heidegger Ve Özgürlük Sorunu”, *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 460.

¹¹³ Martin Heidegger, “On the Essence of Truth”, *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s. 127.

onu gizinden sıyırması, özgürlükte gerçekleşir. Gizinden sıyrılan varlık, varolan olarak özgürlük alanının içinde diğer varolanlarla birlikte ilişkilenerak anlaşılabilir. Bu anlamıyla özgürlük, gizinden sıyrılan varlığın gizinden sıyırılmasıyla var olur.

Aslında Heidegger'in özgürlük anlayışı, felsefe tarihi içinde yapılmış olan çeşitli özgürlük tanımlarının yaratmış olduğu karışıklıkları da çözücü bir niteliğe sahiptir. Öncelikle özgürlüğün kötü ya da iyi anlamları, bu anlayış içinde eritilir, yani özgürlüğün iyi ya da kötü bir şey olduğu sorgulama dâhilinde değildir. Özgürlük, "Genel olarak, kişinin kendi kendini belirlemesi; bireyin kendisini, dış baskı, etki ya da zorlamalardan bağımsız olarak, kendi arzu edilir ideallerine, motiflerine ve isteklerine göre yönlendirmesi"¹¹⁴ olarak tarif edilir. Fakat Heidegger'in özgürlük anlayışı, sanıldığı kadar, kişiyi merkeze almayan; onun yerine Dasein'in varlığı gizinden sıyırmasında ve varolanlarla ilişki bütününde kendini kendi var etmesi ile açığa çıkmaktadır. Bu yönüyle de özgürlük, doğruluğun özüne ilişkin olarak anlaşılmalıdır.

Özgürlük gibi doğruluğun özüne ait olan bir diğer kavram da yanlışlıktır. Hatta Heidegger'in doğruluk anlayışının eleştirilerinden biri de yanlışlık üzerinedir. Heidegger doğruluğun önemle üzerinde durmaktayken, yanlışlık üzerine bu kadar çok kafa yormadığı gibi yanlış bir izlenim ortaya çıkabilir. Heidegger'in doğruluk ve yanlışlık arasındaki ayrımı belirsizleştirdiğine dair güçlü bir eleştiri Ernst Tugendhat tarafından yapılmıştır ve bu eleştiriye tezimizin bölümlerinden biri olan "Heidegger'in Doğruluk Anlayışına Yöneltilen Eleştiriler: Tugendhat ve Friedländer" adlı bölümümüzde değinilmiştir. Bu yüzden burada, yanlışlık eleştirisi kapsamlı bir şekilde ele alınmayacaktır. Yanlışlık; varlığın, gizinden sıyırılarak varolan olarak, açığa çıkışının unutulması ve kendinin sürekli olarak yanlış anlaşılması üzerinde temellenmektedir.¹¹⁵ Yanlış, varlığın gizlendiği ya da örtülmüş olduğu yerde bulunur. Varlığın bu örtülmüş hali, Dasein'ı yanlışla yönlendirir. Bu yanlışlık içinden doğru, Dasein'in çabasıyla çekip açığa çıkartılır; çünkü Dasein gizlenmişliğin içinde, varolanı gizinden sıyırıp açığa çıkarabilen biricik varolandır. Aslında yanlışlık içinde olma hali, Dasein'in varlığın üzerindeki örtülü katmanları

¹¹⁴ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma, 2005, s. 1305.

¹¹⁵ Martin Heidegger, "On the Essence of Truth", *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s. 136.

kaldırma çabasıyla varlığa bağlanmasını sağlar. O halde, Heidegger'in de altını çizdiği gibi, Dasein, hem doğruluk hem de yanlışlık içinde bulunur. Dasein hem kendini hem de varlığı gizinden sıyırdığı ölçüde varlığa yani doğruluğa yakındır. Böyle bir süreç yaşamaktan kaçınan Dasein, unutulmuşluk içinde kalır ve yanlış geleneksel doğruluk anlayışının vurguladığı üzere düşüncenin oluşturduğu yargı ile zihin dışı dünyanın uyuşmaması üzerine temellenir. O halde Heidegger yanlış doğruluğun olanaklılık koşulu olarak görmesiyle, geleneksel doğruluk anlayışının hatalarına düşmeyerek, yanlış negatif bir anlamda ele almaktan da uzaklaşmaktadır. Yanlış, Dasein'in doğruluğa giden yollarının olmazsa olmaz taşlarından.

*“Ne zaman insan yanlış ve gizemli olanın kendisini tecrübe ederse, o zaman, insan yanlış ve gizemli olanı reddetme gücüne sahip olabilir diyen Heidegger, sakınma ve kurtulmanın yanlış ortaya çıkardığını ve yeniden anımsanmasını sağlama olanağını verdiği ileri sürer; böylece, insan yanlışın kendisini, yanlış olarak algılayabilir.”*¹¹⁶

Yanlış ve doğruyu Heidegger'in öne sürdüğü anlamda anlamamak, geleneksel doğruluk anlayışına göre anlamak, bizi ontik ilişkiler alanı içinde bırakmaktadır. Batı düşüncesi, doğru ve yanlış sabitlemeye çalışmaktadır. Bu sabitleme çabası nedeniyle varlığın üstü örtülmüştür, doğal olarak da doğruluğun. Heidegger, geleneksel doğruluk anlayışının yanı sıra, varlığın üstünü örten ve Greklerdeki anlamına yönelik olarak tekrar ele alınması gereken bir kavram daha öne sürer. Bu kavram “teknik”tir.

*“Grekler göre karşılaşılan her şey ‘elde-bulunan’dır; fakat ‘elde-bulunan’, ‘gizinden-sıyrılmış-olmayan’dan çıkar, o öne çıkmış bir şeydir. Gizinden sıyrılmış olmayandan elde-bulunana çıkma ise ‘poiesis’tir. Bu öne-çıkma, her şeyden önce ‘physis’te yani şeyin kendi içerisinden patlayıp çiçeklendiği elde-bulunmada kendisini gösterir. ‘Tekhne’ de bu elde-bulunmanın formudur. Fakat ‘tekhne’deki patlayıp çiçeklenme, şeyin kendisinde değil, fakat başka bir şeyde yatar.”*¹¹⁷

Aslında Greklerin anladığı anlamda tekhné, bir gizinden sıyrılmaya halidir. Fakat Greklerin tekhné anlayışından türetildiğine inanılan teknik, geçmişte sahip olduğu anlamını kaybetmiştir. Bu nedenle, tıpkı doğruluk ile bağlantılı olan özgürlüğün özüne ait bir soruşturmaya giriştiğimiz gibi, günümüzde hüküm süren tekniğin de

¹¹⁶ A. Kadir Çüçen, *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*, İstanbul, Sentez, 2012, s. 161.

¹¹⁷ Yapılan alıntıda alıntının aslından farklı olarak; “mevcut-olan” kelime öbeği yerine “elde-bulunan” kelime öbeği, “mevcut-olmayan” kelime öbeği yerine de “gizinden sıyrılmış olmayan” kelime öbeği kullanılmıştır. Martin Heidegger, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul, Paradigma, 1998, s.16.

özüne ait bir soruşturmaya girişmemiz gerekmektedir. Çünkü tekniğin özüne ait bir soruşturma, özgürlüğün dolayısıyla da doğruluğun özüne ait bir soruşturmadır.

Teknik de tıpkı doğruluk ve özgürlük gibi, özüyle aynı anlama sahip değildir. Tekniğin tasarladığı her hangi bir tikel varolan, onun özünü bize veremez. Teknik ile fiziksel dünyada karşılaştığımız varolanlar, tasarlanmış bir halde birer makine ve araç olarak bulunurlar. Tabii ki bu araç ve makinelerin yapımında insanın etkinliği esastır. Fakat tekniği bir insan etkinliği ve araç yapımı olarak düşünmek, modern teknik söz konusu olduğunda eksik kalmaktadır. Çünkü modern teknik, bir araç olarak görülme anlamına sahip olmasına rağmen insanın egemenliğinden kurtulup ona egemen olma tehlikesine sahiptir. Bu duruma örnek olarak, modern tekniğin “sanayi devrimi” ile başlayan ve günümüze kadar gelen sürecini verebiliriz. Buhar makinelerinin yaygınlaşmasıyla başlayan süreç günümüzde insanı özelliklerin çoğunu kendisinde barındıran robotların yapılmasıyla devam etmektedir. Bu haliyle modern tekniğin gelişimi, bu araçları yapanların amaçlarının ötesine geçebilme tehlikesine sahiptir. Fakat böyle bir hal içinde bile, modern teknik hala araç olma özelliğini korumaktadır.

“Şurası doğrudur: Modern teknik de amaçlara bağlı bir araçtır. Bu nedenle tekniğin araç olduğu tasarımı, insanı teknikle doğru bir bağlantıya sokmaya yönelik her girişimi koşullandırır. Her şey, tekniği araç olarak uygun şekilde manipüle etmeye bağlıdır. Söylenildiği gibi, ‘tekniği tinsel yönde elde tutmak’ gerekir. Ona hâkim olunmalıdır. Tekniğe hâkim olma iradesi ne kadar elzem hale gelirse, teknik de o kadar insanın denetiminden kaçıp kurtulma tehdidinde bulunur.”¹¹⁸

Tekniği bir araç olarak anlamalı ve onun üzerinde hâkimiyet kurmalıyız. Fakat böyle yapmakla tekniği, geleneksel doğruluk anlayışı içinde kalarak değerlendirmiş oluruz. Çünkü fiziksel dünyanın içinde yer alan ve teknikten üretilmiş olan tüm tikel varolanlar, tekniğin tanımında söylendiği üzere birer araç olarak kabul edilir. Bu kabulümüz, doğruyu bize vermektedir. Fakat bu doğru, Heidegger’in gizinden sıyrılmışlığı temel alan doğruluk anlayışının sağlamış olduğu doğru değildir. Tekniğin araç anlamı bulunmaktadır ve tekniğin tüm varolanları birer araç olarak düşünülmektedir. Fakat buradaki doğru, tekniğin özüne ait doğru ile ilişkilendirilemez. Bu ilişkilendirmeyi yapamıyor oluşumuz, tekniğin özüne ilişkin bir soruşturma yapamayacağımız anlamı da taşımamaktadır. Bu soruşturmayı

¹¹⁸ Heidegger, a.g.e., s. 45.

yapmak için elimizde tekniğe ait bir anlam mevcuttur ve onun araç anlamı bize yol gösterici olacaktır.

Bu esnada, Heidegger'e göre sormamız gereken araçsal olanın kendisine yönelik bir sorudur. Aracın tanımı, bir varolanın etkilendiği ve bu varolanla bir varolana varılan, bir işleve sahip olarak olan, bir varolan olarak yapılabilir. Sonuçta ortaya çıkan varolan, "neden" diye adlandırılır. Fakat bir aracın amacı da neden olarak düşünülür ve araçsallığın olduğu yerde nedensellikten söz edilmelidir.¹¹⁹ Üzerinde oturduğumuz sandalye, bir araçtır; eğer bu sandalye ağacın bize sağladığı keresteden üretilmişse ağaç varolanı etkilenmekte ve sandalye varolanı meydana gelmektedir. Böylece sandalyenin nedeni ağaç varolanı olmaktadır. Fakat neden olarak sadece ağaç varolanı sayılamaz. Sandalyenin kullanılma amaçları da nedeni oluşturur. Üzerine oturup dinlenmek, üstüne çıkıp mutfak dolabının üst rafından bir kavanoz almak gibi amaçlarla sandalyeyi kullanırız. Bu şekilde araçların amaç doğrultusunda kullanılması, bize nedenselliği vermektedir.

Şimdi, felsefe tarihinde "neden" in nasıl açıklandığına bakalım ve vermiş olduğumuz sandalye örneğini ele almaya devam edelim. Uzun zaman boyunca felsefe, modern nedensellik anlayışı ortaya çıkmadan önce Aristoteles'in nedensellik anlayışını takip ederek dört neden üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk olarak "causa materialis" den bahsedilir. Bu, maddi nedendir ve sandalyenin yapıldığı ağaçtan üretilmiş keresteyi temsil eder. İkinci neden, "causa formalis" tir; maddenin içine girdiği şekli bize söyler yani sandalyenin sandalye olarak bulunduğu şekildir. Üçüncü neden, "causa finalis" olarak adlandırılır. Bu, amaçsal nedendir. Sandalyenin şekline ve onu oluşturan maddesi ile ilişkili olarak, sandalyenin üzerinde oturulma amacını temsil eder. Son neden ise, "causa efficiens" olarak düşünülür. Bu neden, etki eden nedendir ve sandalyeyi meydana getiren sandalye ustasını işaret etmektedir. Heidegger'e göre, bu dört neden üzerinden tekniğin araç anlamı meydana çıkabilir. Fakat burada kuşkulandırılması gereken nedenselliğin anlamının, yukarıda bahsedilen dört öge ile karşılanıp karşılanamayacağıdır.¹²⁰

Heidegger, bu dört ögenin ilişkisini borçlu ve sorumlu kelimeleri üzerinden açmayı hedefler ve zamanla amaçsallığın nedensellikle olan bağıni kaybettiğini

¹¹⁹ Heidegger, a.g.e., s. 46.

¹²⁰ Heidegger, a.g.e., s. 46-47.

vurgular.¹²¹ Örneğimizden anlaşılacağı üzere ağaçtan üretilen kereste, sandalyenin kendisinden olduğu şeydir. O halde kereste, sandalyeden sorumludur. Aslında sandalye, keresteye borçludur. Üzerine oturup dinlendiğimiz sandalye, sadece keresteye borçlu değildir; o, onun sandalye şeklinde olması nedeniyle sandalye şekline de borçlu olur. Çünkü o, tahtadan bir kutu ya da tabak şeklinde değildir. Böylece şekli sandalye olan, sandalye olduğu keresteye ve kereste de sandalye olma şekliyle sandalyeden beraberce sorumludur. Fakat kerestenin sandalye olmasında önemli bir nokta daha vardır.

“Sınır çizmek (bir) şeyin etrafını çevirmektir. Şey, bu sınırlarla durup kalmaz; dahası, bu sınırlardan hareketle o, üretildikten sonra ne olacaksa o olmaya başlar. Etrafı çeviren, tamamlayan şey, bu anlamda Grekçede ‘telos’ diye adlandırılır ki, bu sözcük çoğu kez ‘amaç’ veya ‘erek’ olarak çevrilir ve bu yüzden yanlış anlaşılmuş olur.”¹²²

Aslında telos, kereste ve sandalyenin beraber olan sorumluluğundan sorumludur. Sandalye ustası da sandalyeyi düşünüp yapmak istemesiyle; sandalyenin madde, şekil ve amaçsal nedeninin birbirinden sorumlu olması ile birlikte ortaya çıkmasından sorumludur. Yaşanan bu birlikte sorumluluk ile sandalye bir nevi gizinden sıyrılmakta ve öne çıkmaktadır. *“Elde-bulunur-olmayan şeyden elde-bulunmaya geçen ve giden her şey için her vesile ‘polsesis’ tir, öne çıkarmadır (hervorbringen).”¹²³* Fakat Heidegger’e göre, sadece insan yapımı etkinlikler gizinden sıyrılmayla ile karşılanmaz; “physis”de yani doğada bir şeyin gizinden sıyrılmaması da söz konusudur. Herhangi bir ormanın el değmemiş bir yerinde çıkmış olan yabani bir mantar, doğanın gizinden sıyrılmış bir varolan olarak düşünülebilir. “physis”de, onun kendine has karakterinden dolayı, gizinden sıyrılmama insanla ilişkili gerçekleşmez.¹²⁴ Fakat bir sandalyenin gizinden sıyrılmaması, onu yapan ustası olmadan mümkün değildir.

¹²¹ Heidegger, a.g.e., s. 49.

¹²² Heidegger, a.g.e., s. 48.

¹²³ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen “mevcut-olmayan” kelime öbeği yerine “elde-bulunur-olmayan” kelime öbeği ve “mevcut-olma” kelime öbeği yerine de “elde-bulunma” kelime öbeği kullanılmıştır. Doğan Göçmen’in çevirisi üzerinden yaptığımız alıntının aslında, “hervorbringen” fiili üzerine bir dipnot bulunmaktadır. Dipnota göre bu fiil Almancada; “öne çıkarmak”, “açığa vurmak”, “açığa çıkmak/çıkarmak”, “üretmek”, “yaratmak”, “doğurmak”, “ifade etmek”, “aydınlatmak” anlamlarını karşılar. Heidegger, burada “öne-çıkarmak” anlamında kullanmıştır; fakat diğer anlamları da düşünülmelidir. Heidegger, a.g.e., s. 50.

¹²⁴ Werner Marx, *Heidegger and Tradition*, (çev. Theodore Ksiel, Murray Greene), Northwestern University Press, 1971, s. 141.

Doğada ya da bir insan etkinliğini de bağlı olsa gizinden sıyırma ile gizli olan, gizli olmamaya doğru meydana gelir. Bu gizlilikten çıkışı, Heidegger gizinden sıyırma anlamıyla “Entbergen” kelimesiyle adlandırır ve gizinden sıyırılma anlamı ile kullandığımız Greklerin Aletheia’sı ile eşit bir anlamdadır. Daha önce bahsi geçen tekniğin birbirinden sorumlu olan nedenleri, Aletheia’nın alanında gerçekleşir. “*O halde teknik yalnızca bir araç değildir. Buna dikkat ettiğimiz takdirde, tekniğin özü hakkında tamamen başka bir alan bize kendini açar. Bu alan, gizini-açmanın, yani doğru olmanın (Wahrheit) alanıdır.*”¹²⁵

Tekniğin özünü doğruluk ile ilişkilendiren Heidegger’e göre, “*Teknik, gizini sıyırmanın bir tarzıdır. Teknik gizini sıyırmanın (Entbergen) ve gizlilikten çıkmış olmanın (Unverborgenheit) vuku bulduğu, yani A-letheia’nın, doğruluğun olup bittiği alanda vücut bulup sürer (west).*”¹²⁶ Doğruluğun olup bittiği alanda, teknik ve özgürlük arası bir ilişkiden söz edilebilir. Çünkü daha önce değindiğimiz gibi özgürlük de doğruluğun olup bittiği alanda bulunur. Özgürlük, özgür olandan doğar ve orada gizli olan gizinden sıyırılır.

“*Özgürlüğün özü, kökeni bakımından, iradeyle veya insani iradenin nedenselliğiyle bağlantılı değildir. Özgürlük (Freiheit), açık hale gelmiş ve aydınlanmış, yani gizinden sıyırılmış olan anlamında serbest kalmış olanı (Freie) yönetir. Özgürlük, gizinden sıyırmanın, yani doğruluğun olup bitmesiyle en yakın ve en içli dışlı akrabalık içerisinde durur. Her açığa-çıkma, bir sığınma ve bir gizlenme içerisine aittir. Serbestleşip özgürleşen şey, -giz-, gizlenmiştir ve daima kendisini gizlemektedir. Her gizinden sıyırma, serbest kalmış olandan çıkar, serbest kalmış olana doğru gider ve serbest kalmış olana yönelir. Serbest kalmış olmanın özgürlüğü ne kösteksiz bir keyfildir, ne de salt*

¹²⁵ Yapılan alıntıda, alıntının aslında geçen “hakikat” kelimesi yerine “doğruluk” kelimesi kullanılmıştır. Doğan Göçmen’in çevirisi üzerinden yaptığımız alıntının aslında, “Wahrheit” kelimesi üzerine bir dipnot bulunmaktadır. Dipnotta göre “Wahrheit”, gizinden sıyırılmanın devamlı olmasını işaret eder. Bu kelime, bir biçimde sürüp gitme anlamındadır ve Dasein bu sürecin içinde farkındadır. Böylece Heidegger, Greklerin doğruluk kavramı ve Batı felsefesinin anladığı anlamıyla doğruluk kavramını birbirinden ayırmaktadır. Martin Heidegger, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul, Paradigma, 1998, s.52.

¹²⁶ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen “gizini-açma” kelime öbeği yerine “gizinden sıyırma” kelime öbeği, “gizlilikten-çıkılmış-olma” kelime öbeği yerine “gizinden sıyırılmışlık” kelime öbeği ve “hakikat” kelimesi yerine de “doğruluk kelimesi kullanılmıştır. Doğan Göçmen’in çevirisi üzerinden yapmış olduğumuz alıntıda, “west” fiili üzerine çevirenin vermiş olduğu bir dipnot mevcuttur. Dipnotta göre; “west” fiili, “wesen” fiilinin üçüncü tekil şahıs çekimidir. Bu fiil, her şeyin bir “öz”ü (das wesen) olduğunu fakat bu özün “ne ise o” olarak durmadığını, açığa çıkmasıyla birlikte zaman içinde bir akışta kavranması gerektiğini vurgular. Bu yüzden alıntıladığımız çeviride, “vücut bulup sürmek” kelime öbeğini kullanılmıştır. Heidegger, a.g.e., s. 54.

yasaların zorlamasından oluşur, özgürlük, aydınlığa açılan bir yolda gizleyen şeydir.”¹²⁷

O halde daha önceki bölümlerimizde bahsettiğimiz üzere; varlığın, tikel varolanların ve Dasein’in olduğu gibi tekniğin ve özgürlüğün özü de Aletheia’dır. Heidegger, Aletheia’yı merkeze alan felsefesiyle, Aletheia’yı temele yerleştirerek doğruluğun özünü tekniğin ve özgürlüğün özünü soruşturarak anlamaya çalışmaktadır.

Burada Heidegger’in modern tekniğe ilişkin eleştirisinden, bu eleştiri çok kapsamlı olmasına ve tezimizin ilgi alanında olmamasına rağmen, kısaca söz etmemiz faydalı olacaktır. Heidegger’e göre modern teknik, gizinden sıyırma anlamıyla, doğayı boyunduruğuna altına ve onu düzene sokma eğilimdedir. Şöyle ki ormanlık alanları düşünelim. Eğer bir orman alanı yeryüzünde dışarıdan hiçbir etki altında olmadan kendini açığa çıkardıysa, bu orman yeryüzündeki bir alanda kendini gizinden sıyırmıştır ve kendini istediği hektar kadar genişletebilir. Fakat bir amaç uğruna, mesela hava kirliliğinin yoğun olduğu bir şehre daha fazla oksijen sağlamak amacıyla, herhangi bir sivil toplum örgütü, yirmi hektarlık bir toprak parçasını ormanlık araziye çevirmek için kampanya başlatmış ve bu kampanya sayesinde bir orman oluşturulmuşsa, gizinden sıyrılarak açığa çıkan orman, doğayı düzene sokmaya çalışarak oluşturulmuştur. Ormanın yetişeceği yirmi hektarlık alan ve o alanın konumları önceden belirlenmiştir. Orman, hava kirliliğinin yoğun olduğu şehre, daha fazla oksijen sağlamak amacıyla, bir varolan olarak “el-verir”dir.

“İnsanı, kendi gizinden sıyrılanı el-verir olarak düzenlemek için oraya toplayan meydan okuyucu talebi, şimdi ‘çerçeveleme’ (Ge-stell) diye adlandırıyoruz.”¹²⁸ Çerçeveleme ile gizinden sıyrılan varolan, el-verir olarak açığa

¹²⁷ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen “gizi-açılmış” kelime öbeği yerine “gizinden sıyrılmış” kelime öbeği, “gizini-açma” kelime öbeği yerine “gizinden sıyırma” kelime öbeği ve “hakikat” kelimesi yerine de “doğruluk kelimesi kullanılmıştır. Doğan Göçmen’in çevirisi üzerinden yapmış olduğumuz altında, “kökeni bakımından” kelime öbeği, “Freiheit” ve “Freie” kelimeleri hakkında dipnotlar bulunmaktadır. Bu dipnotlara göre kullanılmış olan “kökeni bakımından” ifadesi, “özgürlük” kavramının kökünü düşünmeye sevk eder. Eski Almancada “Frijan”, “sevilen” ve “sevgili” anlamlarını karşılar. Kelime önceleri “akraba” zamanla ise “aynı soydan gelen” anlamında da kullanılmıştır. Heidegger’e göre “Frijan” kelimesinin kökenini düşünmek, özgürlüğün “kaderin sesini dinlemek, kadere sevgi duymak, kadere akraba olmak” anlamlarını da düşünmeyi gerektirir. “Freiheit” (özgürlük) ve “Freie” (serbestlik) birbirine soydaş kelimelerdir. “Freie” günümüzdeki Almancada “açık hava”, “açık mekân” gibi anlamlara gelir. Bu yüzden “Freie”, “serbest kalma” olarak Türkçeleştirilmiştir. Heidegger, a.g.e., s. 54.

¹²⁸ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen “el-altında duran” kelime öbeği yerine “el-verir” kelime öbeği ve “gizini-açma” kelime öbeği yerine de “gizinden sıyrılan kelime öbeği kullanılmıştır.

çıkar. Çerçeveleme, gizinden sıyrılmamanın bir tarzıdır ve tekniğin herhangi bir makinesi gibi anlaşılmalıdır. Peki, gizinden sıyrılmamanın bir tarzı olarak çerçeveleme, insan ile nasıl bir ilişki içindedir?

*“Çerçeveleme, insana saldıran ve insanı, düzenleme tarzında el-verir olarak reel olanın gizinden sıyrılan konumuna yerleştiren saldırıya ait olan bir biraraya toplayıcıdır. Bu şekilde meydan okunan biri olarak insan, çerçevelemenin özsel alanı içinde durur, insan hiçbir zaman çerçevelemeyle yalnızca sonradan bir bağlantıya girmez. Fakat bizim, kendimizi, gerçekten kamusal ya da özel olsun her yerde etkinliklerine çerçeveleme tarafından meydan okunan kimseler olarak deneyimleyip deneyimlemediğimiz sorusu hiçbir zaman geç kalmış bir soru değildir.”*¹²⁹

O halde insan, çerçevelemenin tehditi altındadır. Çünkü çerçevelemenin alanında olan insan, gizinden sıyrılarak açığa çıkmış olan varolanları düzene sokma amacıyla ilgilenir. Bu yüzden insan, doğruluktan uzaklaşır ve modern tekniğin doğrusu olan çerçevelemenin altında ezilir. Bu durum, özgürlüğün özüne ait alandan, yani Aletheia'nın kendine has alanından, uzaklaşmaya sebep olmaktadır.

*“Tekniğin mevcudiyete çıkması gizinden sıyırmayı tehdit eder; o gizinden sıyırmayı her gizinden sıyrılmamanın düzenlemede tüketilmesi ve her şeyin yalnızca el-verir olanın gizinden sıyrılmışlığında kendisini sunması imkânıyla tehdit eder. İnsani etkinlik bu tehlikeye asla dolaysız bir şekilde karşı koyamaz. Tek başına insani yapıp etme, bu tehlikeyi asla bertaraf edemez.”*¹³⁰

Bu bölümde, Heidegger'in “doğruluğun özüne ait soruşturması” geleneksel doğruluk anlayışı içerisinde doğru ve yanlış kavramlarına değinilerek ele alınmıştır. Bunu yaparken, Heidegger'in vermiş olduğu “hakiki altın” örneğinden bahsedilmiş ve doğruluğun, geleneksel anlayış içerisinde kalınarak, “uygunluk” olarak anlaşıldığı vurgulanmıştır. Fakat doğruluğun özü, yargı ile dile gelmiş olan düşüncenin zihin dışı dünya ile uygunluğunda bulunmamaktadır. Doğruluğun özü, bu uygunluk

Doğan Göçmen'in çevirisi üzerinden yapmış olduğumuz altında, “Ge-stell” kelimesi üzerine bir dipnot bulunmaktadır. Dipnota göre bu kelimenin “çerçeveleme” olarak Türkçeleştirilmesi, Almanca olan kelimenin tam anlamını yansıtmamaktadır. Kelime yalnız “çerçeve” anlamında da düşünülmemelidir. “Çerçeveleme”, bir meydan okumadır; o, gizinden sıyıracak şekilde “toplayan” (versammelnde) olarak anlaşılmalıdır. Topladığı ve bir araya getirdiği için çerçeveler, şekillendirir ve düzenler. “Ge-stell” kelimesi tire koymadan “Gestell” olarak yazıldığında; “raf”, “kitaplık rafı”, “çerçeve” gibi anlamlara gelir. Heidegger “ge” ön ekini ayrı yazarak, kelimenin “bir araya toplama” işlevine sahip olduğunu vurgulamak ister. Bu vurgulamanın amacı, modern tekniğin bir “işlevlendirme” anlamına sahip olduğunun unutulmamasıdır. Heidegger, a.g.e., s. 62.

¹²⁹ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen “el-altında duran” kelime öbeği yerine “el-verir” kelime öbeği ve “gizini-açma” kelime öbeği yerine de “gizinden sıyrılmama” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, a.g.e., s. 67.

¹³⁰ Yapılan alıntıda alıntının aslında geçen “el-altında duran” kelime öbeği yerine “el-verir”, “gizini-açma” kelime öbeği yerine “gizinden sıyrılmama” ve “gizinden-çıkılmışlık” yerine de “gizinden sıyrılmışlık” kelime öbeği kullanılmıştır. Heidegger, a.g.e., s. 79.

ilişkisinden daha ötede “Aletheia” ile ilişkilendirilmelidir. Bunun yanı sıra Heidegger, doğruluğun özünü “özgürlük” ile de ilişkilendirir. Heidegger’e göre özgürlük, günümüze kadar yapılan tanımlarından daha öte bir anlamda kavranılmayı gerektirir. Bu yüzden “özgürlüğün özü” de soruşturma konusu olmalıdır. Özgürlük, gizinden sıyrılmışlığın yani Aletheia’nın alanındadır; doğruluğun olanaklılık koşulu özgürlükte gerçekleşir. Heidegger özgürlüğün özünü sorgularken, onun alanında gizinden sıyrılarak açığa çıkan “teknik”i de sorgulamaktadır. Teknik, en bilindik anlamı olan, “araç” anlamından daha ötede bir anlama sahiptir. Bunun için Heidegger, tekniğin açığa çıkardığı varolanı felsefenin öne sürdüğü “dört neden”den (maddi, şekli, amaçsal ve etki eden) daha çok “sorumluluk” üzerinden çözümlenmekte ve tekniğin “amaç” anlamını sorgulamaktadır. Heidegger’e göre, teknik de tıpkı özgürlük gibi gizinden sıyrılmışlığın yani Aletheia’nın bir biçimidir. Bu nedenle doğruluğun özü, özgürlükle bağlantılı olarak tekniğin özünün soruşturulmasını gerektirmektedir.

HEIDEGGER'İN DOĞRULUK ANLAYIŞINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER: TUGENDHAT VE FRIEDLÄNDER

Tezimizin daha önceki bölümlerinde geleneksel felsefenin doğruluğu zihin dışı dünyadaki uzlaşım ve karşılık olma ilişkileri üzerinden düşündüğünün bilgisini vermiştik. Uzlaşım olarak doğruluk, düşüncenin dile getirilmesi olan yargının zihin dışı dünyada karşılık bulması olarak söylenebilir. Bu şekilde doğru, uzlaşım (agreement) ve sağ düzenlilik (correctness) manasıyla yargıda, önermede ve düşüncede oluşur.¹³¹ Düşüncenin dile getirilmesiyle oluşan yargının dış dünyadaki karşılığıyla ilişkisi üzerinden kurulan doğruluk anlayışı, ilk kez Platon'un Sofist diyalogunda karşımıza çıkar.¹³² Bahsi geçen anlayış, “*Skolastik formülasyonu*yla doğruluğun zihin ile şeylerin uyuşmasından, düşüncenin şeylere uygunluğundan (“*veritas est adaequatio rei et intellectus*”) meydana geldiğini ifade eder.”¹³³

Bu bağlamda doğru, düşünsel olanın düşünsel olmayana yani zihin dışı dünyada olana karşılık düşmesinde bulunur. Şöyle ki “ Bu pencere dikdörtgendir.” yargısı, düşünsel olanın yani zihinde bulunan dikdörtgen imgesinin fiziksel bir varlığa yani pencereyi karşılması durumunda “doğru”yu vermektedir. Dolayısıyla “yanlış”ı verecek olan, pencerenin dikdörtgene değil de kareye ya da daha farklı bir şekle karşılık olması hatta gösterdiğim yerde bir pencerenin bulunmaması olur. Aslında burada düşünsel olanın, varolan ile temsili söz konusudur. Heidegger'in anlamasıyla temsil, her durumda bir şeyin başka bir şeye bağlıdır.¹³⁴ Bu bağ, varolanı kendi varolanı olarak açar. Başka bir ifadeyle varolan, kendini kendi gibi temsil etmektedir ve doğru olmaktadır. Kendini kendi gibi temsil etmemesi ise “yanlış”a sebep olmaktadır.

Konumuz doğru ve yanlış kavramlarına değindiği için bu esnada, Heidegger'in geleneksel felsefenin doğruluk anlayışını söküme uğratmak amacıyla yaptığı girişimlerinin bir eleştiricisi olarak karşımıza çıkan, Ernst Tugendhat'ın görüşlerine

¹³¹ Martin Heidegger, “On the Essence of Truth”, *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s. 120-121.

¹³² Platon, *Sofist ya da Varlık: Dil Üstüne*, (çev. Ömer Naci Soykan), İstanbul, Remzi, 2011, s. 616-617.

¹³³ Ahmet Cevizci, *Bilgi Felsefesi*, İstanbul, Say Yayınları, 2015, s. 35.

¹³⁴ Walter Biemel, *Martin Heidegger: An Illustrated Study* by Walter Biemel, (çev. J.L. Mehta), Printed in USA: Harcourt Brace Jovanovich, 1976, s. 80.

bakmamız faydalı olacaktır. Tugendhat, uzlaşımın yargıda gerçekleşmesi yoluyla doğruluğun açığa çıkmasının ne demek olduğunu çözümlenmesi gerektiğini vurgular.¹³⁵ Bu çözümlenme oldukça önemlidir; çünkü Heidegger için, doğruluğu anlamaya çalışmak varlığın anlamına ilişkin sorulacak olan sorunun oluşturulmasında önemli bir işleve sahiptir.

Heidegger'e göre yargı, gizinden sıyırma karakteristiğine sahiptir; çünkü o, karşılık düşmenin ve uzlaşımın dile getirilmiş halidir. Yargı, varolanları gizinden sıyırma işleviyle doğru ve yanlış olanaklı kılar. Aynı zamanda yargının, karşılık gelme olanağı vardır; varolana karşılık gelememesi yanlışın varlığını ortaya çıkarır. Daha önce ele alındığı gibi, bir önceki örneğimize geri dönecek olursak, "Bu pencere dikdörtgendir." dediğimizde bu yargının zıttı yönündeki bir olguyla karşılaşılıyor olmamız yani pencerenin dikdörtgen şeklinden başka bir şekilde bulunuyor olması ya da pencerenin bulunmuyor olması; yanlış olduğunu söylememize neden olacaktır. Çünkü yargı, dış dünyada karşılığını bulamamaktadır. Aslında bu durum, epistemolojik bir doğruluk anlayışı içinde kaldığımızın göstergesidir. Fakat Heidegger'in düşüncesine göre yanlışın ortaya çıkması, dile getirilen herhangi bir yargının gizinden sıyırma karakteristiğine sahip olmasıyla ilişkili olarak, varolanın her ne ise o olmadığı olarak karşılık bulmamasından değil de gizinden sıyırılmanın kendi karakteristiğine uygun olarak gerçekleşmemesinden kaynaklanır.¹³⁶ O halde pencerenin dikdörtgen olduğu yanlış ise, pencerenin dikdörtgen olduğu bilgisi gizinden sıyırılmanın karakteristiğine uygun olarak gizinden sıyırılıp açığa çıkmış değildir. Yanlış, yargıda dile getirilen varolanın zihin dışı dünyada karşılığının olmamasından daha çok, varolanın gizinden sıyırılmışlığı ile ilgilidir.

Heidegger'e göre yargıda yerini bulan doğru, yargının söylediğinden çok söylemediğinde bulunur. O halde "Bu pencere dikdörtgendir." dediğimizde doğru, yargının dış dünyadaki karşılığından bağımsız olarak, varlıkla bağına koparmamış olan varolanı ne kadar gizinden sıyırdığıyla ilişkili olmalıdır. Böyle bir yargıyı dile getirdiğimizde düşünmemiz gereken, yargının kurulmasını ve oluşmasını sağlayan varolanların ne ölçüde gizlerinden sıyırılıp açığa çıkabildikleri olmalıdır. Orada duran

¹³⁵ Ernst Tugendhat, "Heidegger's Idea of Truth", *The Heidegger Controversy (A Critical Reader)*, (ed. Richard Wolin), Massachusetts London England, The MIT Press Cambridge, 1993, s. 253-254.

¹³⁶ Tugendhat, a.g.m, s. 253.

ve pencere olarak dile getirdiğimiz hatta dikdörtgen şeklinde olduğunu söylediğimiz varolan, bizim onları gizinden sıyırmamız halinde yargının içinde bulunur. O halde yanlış ya da doğru, varlığıyla bağlantısını koparmamış olan varolanın gizinden sıyırılmasıyla açığa çıkmaktadır; ancak tam da böyle bir yaklaşımdan sonra, yanlıştan söz etmek de önemini kaybeder gibi gözükmektedir. Tugendhat'a göre Heidegger'in bu yaklaşımı, doğruluğu spekülâtif ve boş bir kavrama dönüştürmektedir. Yanlış ve doğru birbirlerinden ayırt edilememektedir.¹³⁷

Tugendhat'ın bu eleştirisi, doğruluk ile yanlışlık arasındaki normatif ayrımın aşındığı ve her yargının az ya da çok bir varolanı gizinden sıyırdığı gibi iddialı bir doğruluk anlayışının yanlış yargıları doğru olanlardan ayırmamızı güçleştirdiği şeklinde özetlenebilir. Ancak Heidegger'in düşüncesinde bu normatif, kritik ayrım yok olmamaktadır, varlığın kendisini gizlemesi, çekmesi, karanlıkta kalması gibi karakteristiklerde, bu normatiflik korunmaktadır. Heidegger'e göre das Man'ın gündelik kullandığı dil, doğruluğun üstünü örter; çünkü o, geleneksel doğruluk anlayışının belirlemiş olduğu doğru ve yanlış normlarına göre yaşamaktadır. Bu tür normlar içinde yaşayan das Man, doğruluğun gizinden sıyırılma karakteristiğini göz ardı ederek, alışılmış olan gündelik dil içinde sıkışıp kalmıştır. Bu haliyle das Man, doğruluktan uzaklaşmakta, toplumdaki miras aldığı dilsel gelenek içinde kalarak, gündelik dildeki doğru yanlış normlarını kendine alışkanlık edinmektedir. Böylece das Man, gündelik yaşamında varlığı, doğruluğu gizinden sıyırma karakteristiğinden uzak kalarak, belli açılma biçimleri üzerinden düşünür ve doğruluğun üstünün kapalı kalmasının devamlılığını sağlar. Das Man'ın bu tutumu sayesinde doğruluk, gizlendiği yerde kalıp gizinden sıyrılmayı bekler halde bulunur. Tüm bu nedenlerden dolayı Heidegger'in amacı, daha orijinal, daha kaynakçal bir doğruluk anlayışı geliştirmektir.¹³⁸ Bu amacı nedeniyle Heidegger, geleneksel doğruluk anlayışının dayandığı doğru ve yanlış kolaylıkla dile getirmeye yarayan benimsemelerin felsefeyi çıkmaza sürüklediğini ve bu yüzden kendisinin ontolojik bir doğruluk anlayışı geliştirmeye çabaladığını önemle vurgular.

¹³⁷ Ernst Tugendhat, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*, Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1970, s. 405.

¹³⁸ Özgür Aktok, *Ontoparadigms: A De-Struction Of Social Constructionism In The Context Of Heidegger's Conception Of Truth*, Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2012, s. 14-15.

Dieter Mans'a göre; bilim adamları doğruluğu aramaktadır, hatta ara sıra da bulmaktadır. Sanatçılar ise doğruluğu aramazlar, bu yüzden de bulamazlar. Fakat felsefe, bilim ve sanat arasında yer almaktadır. Filozoflar, hep doğruluğu arar ama bulamazlar.¹³⁹ Çünkü Heidegger'e göre doğruluk, ontik bir anlayıştan daha öte ontolojik bir anlayışla kavranmalıdır. Bu yüzden varlık, katman katman gizinden sıyrılmaya devam etmeli ve her katmanın sıyrılmamasıyla varlığa yaklaşılmalıdır. Bu süreç, sanılanın aksine uzun ve meşakkatlidir. Bu nedenle Heidegger için varlık, açıkça dile getiremediğimiz bir şeydir.¹⁴⁰

Aletheia yani gizinden sıyrılmışlık, Heidegger'in ontolojik doğruluk anlayışının merkezini oluşturur. Greklerin doğruluk anlayışı, bu kavram üzerinden şekillenmektedir. Değillenmeden önceki haliyle Aletheia, "Lethe"ye karşılık gelir ve insan zihnindeki doğruluk algısının unutulması anlamındadır. Moules'e göre Aletheia, unutmanın tersidir. Aletheia unutulmuş olanı, ferî kaybolmuş olanı, üstü örtülmüş olanı geri getirir.¹⁴¹ Heidegger ise, üstü örtülü olanı gizinden sıyrıp doğruya ulaşmak istemektedir. Fakat Paul Friedländer, Heidegger'in Greklerden miras aldığı Aletheia kavramını yanlış anlayıp yanlış yorumladığını iddia etmektedir. Friedländer'a göre;

"1. Alēthēs'in a- ve 'lanthanein'den gelip gelmediği belirsizdir. 2. Böyle olsa bile, Homeros'daki, Hesiodos'daki ve sonraki yazarlardaki 'gizlenmemiş' anlamına gelmesi neredeyse imkânsızdır, fakat üç temel anlamı vardır: konuşmanın ve inancın doğruluğu (epistemolojik); varlığın gerçekliği (ontolojik); bir bireyin ya da karakterin otantikliği, hakikiliği ve özenliliği ('varoluşsal'). 3. Alēthēia'nın bu üç özelliği Platon'da bir araya getirilmiştir. Mağaradan çıkış, varlığın, bilginin ve varoluşun yükselişidir. Heidegger bunu yanlış anlar. Heidegger, eğer Platon hakikati, kavrayışın doğruluğu olarak anlıyorsa, onun hakikatin diğer anlamlarını bir tarafa attığını, ancak böyle olmasına rağmen, Platon'da hakikatin başka bir anlamı tekrar ortaya çıkıyorsa, bunun nedeninin Platon'un kararsızlığı ve 'muğlaklığı' olduğunu düşünür. Bu üç anlam Platon'da bir arada eritilmiştir. 4. Hakikati gizlenmemiş olarak yorumlamak onu modern öznelcilikten kurtarmayacaktır; gizlenmemişlik bir kimseye gizlenmemişliktir."¹⁴²

¹³⁹ Dieter Mans, *Intersubjectivitätstheorien der Wahrheit*, Dissertation, J. W. Goethe Universität, Frankfurt, 1974, s.1.

¹⁴⁰ Kenneth Maly, "Reading and thinking: Heidegger and the hinting Greeks", (çev. Senem Kurtar), *Posseible Journal Of Thinking*, Cilt: 1, No:1, Haziran 2012, s. 72.

¹⁴¹ Nancy J Moules, "Aletheia: Remembering And Enlivening", *Journal Of Applied Hermeneutics*, April, s.2.

¹⁴² Michael Inwood, "Heidegger Düşüncesinin Temel Kavramları", (çev. Metin Bal), *Özne*, Sayı 16, 2012, s. 258.

Heidegger, Friedländer'in ikinci ve üçüncü eleştirilerini kabul eder görünmektedir.¹⁴³ Antik Yunanda Aletheia, çoğunlukla, yaşanan durumlarla ilişkili bir konuşma ifadesi olarak kullanılmıştır. Homeros, Hesiodos ve Herodotos'un metinlerinde bunun örneklerini görürüz. Metinlerden yola çıktığımızda Aletheia; olana sadık olma ve dürüstlük anlamıyla, gündelik yaşamdaki kullanım haliyle, karşımıza çıkar. Aletheia'nın eski metinlerde bu tür anlamlara gelecek şekilde kullanılmış olması, Heidegger'in kavramı yanlış anladığına dair yapılan eleştiriyi güçlendirmektedir. Çünkü Aletheia gizinden sıyrılmışlık anlamından daha çok, uzlaşım ilişkisine yönelik bir anlamda kullanılır görülmektedir. Ayrıca Friedländer, örtülmüşlükten ziyade gizlilik ve sahtelik kelimelerinin daha fazla kullanıldığına dikkat çekmektedir.¹⁴⁴ Çünkü gizlilik ve sahtelik kelimeleri, gündelik yaşamdaki uzlaşım ilişkilerini daha iyi tasvir edebilecek kelimelerdir. Tüm bunların yanı sıra Friedländer'a göre, Aletheia'nın "Lethe"nin değillenmesi ile oluşmuş bir kavram olduğuna dair etimolojik bir kanıtta bulunmamaktadır. Çünkü bu eski metinlerde, "pseudos" ve "apate" gibi kelimeler Aletheia'nın karşıt anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Fakat Aletheia, Lethe'nin karşıt anlamlısı olarak kullanılmamaktadır.¹⁴⁵

Aletheia'nın Sokrates öncesi dönemin gündelik yaşamında sözüne sadıklık, doğruluk ve dürüstlük gibi anlamları mevcuttur. Aslında bu durum bir karşılıklı ilişkisini yani ampirik bir ilişkiyi göstermektedir; hatta kavram, Platon'un metinlerinde de bu tür anlamlara gelecek şekilde geçmektedir. Platon, her ne kadar, bu kavramın anlamının çeşitli değişik biçimlerini metinlerinde vermiş olsa da kavram hala gizlenmemişlik ve bunun yanı sıra gizinden sıyrılmışlık anlamını korumaktadır. Platon'un metinleri kaynaklı anlamlar yüklenen Aletheia, Batı felsefesi ve metafiziğinde gizinden sıyrılmışlık anlamının üstü örtülmüş bir biçimde değerlendirilmektedir. Ancak Aktok'un saptadığı gibi, tüm bu eleştiriler karşısında Heidegger'in Aletheia ile ilgili tezinden vazgeçtiği iddiasının, Heidegger'in bu eleştirilere yanıt verdiği metin dikkatle incelendiği vakit geçersiz olduğu;

¹⁴³ Bkz. Martin Heidegger, "Felsefenin Sonu ve Düşünmenin Görevi", (çev. Deniz Kant), *Felsefe Tartışmaları*, 27. Kitap, 2000, s. 156-169.

¹⁴⁴ Paul Friedländer, *Platon I*, Berlin, Walter de Gruyter, 1954, 1964, s. 234.

¹⁴⁵ Özgür Aktok, *Ontoparadigms: A De-Struction Of Social Constructionism In The Context Of Heidegger's Conception Of Truth*, Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2012, s. 99-100.

Heidegger'in Aletheia ile öne sürdüğü tarihsel tezden vazgeçerken, felsefi tezinden vazgeçmediği görülebilir. Tarihsel tez, Heidegger Sokrates öncesi filozofların Aletheia'yı orijinal haliyle deneyimlerken, Sokrates'le başlayıp Platon felsefesinde zirve noktasına ulaşan bir deneyimlememe, bu temel kavramın anlamında bir dejenerasyon ortaya çıktığı yönündedir. Aktok'un altını çizdiği gibi, işte Heidegger Sokrates öncesi Greklerde orijinal olan bir deneyimin, Sokrates öncesi Greklerin bile kendi kelimelerine belli ölçüde yabancı, uzak kaldığı yönünde bu tezi değiştirmiştir. Buna karşılık, Aletheia'nın anlamıyla ilgili olan felsefi tezini korumuştur; bu anlamda zamanla bir yozlaşma olmuş değildir; en başından beri kavramı anlayamama sorunu söz konusudur.¹⁴⁶

Bu bölümde Heidegger'in Aletheia anlayışına, Tugendhat ve Friedländer'in yapmış olduğu eleştirileri ele aldık. İlk olarak doğru ve yanlışın, geleneksel doğruluk anlayışı içinde nasıl bir yerinin olduğuna değindik. Yargının zihin dışı dünyada karşılık bulması "doğru"yu sağlarken karşılık bulamaması "yanlış" olmasına sebep olmaktadır. Geleneksel doğruluk anlayışından farklı olarak Heidegger, doğruluğu Aletheia ile ilişkilendirmekte ve bir varolan gizinden sıyrılmadan payını alması doğrultusunda doğru olarak düşünülmektedir. Tugendhat, bu anlayışın doğru ve yanlış arasındaki gerilimi kaldırdığını düşünür ve Heidegger'i eleştirir. Fakat Heidegger'in bu eleştiriyi, felsefesinde "doğruluğun normativitesi"nden vazgeçmeyen boyutu öne çıkarılarak, Dasein'in sahici olmayan das Man halinde bulunmasıyla normativite sorununu ilişkilendirilerek püskürtebileceğini gösterdik.¹⁴⁷ Bunun dışında, Friedländer da Heidegger'in Aletheia kavramını yanlış anladığını öne sürer ve onu eleştirir. Aletheia, Antik Yunan metinlerinde söze sadık olma ve dürüstlük gibi anlamlarda kullanılır. Bu haliyle Aletheia, Friedländer'a göre zaten tam da geleneksel doğruluk anlamını taşımaktadır. Heidegger buna karşılık, belirttiğimiz gibi, tezinin tarihsel boyutundan geri adım atsa bile, felsefi boyutunu koruyarak bu eleştiriye yanıt verebilir.¹⁴⁸ Bu yanıt bağlamı açısından baktığımızda,

¹⁴⁶ Heidegger'in Aletheia'ya ilişkin geliştirdiği tezin tarihsel ile felsefi olmak üzere iki farklı şekilde ele alınabileceği görüşünü öne süren Aktok, tarihsel tezden vazgeçilirken felsefi tezin sürdüğünün altını çizer. Bkz. Özgür Aktok, *Ontoparadigms: A De-Struction Of Social Constructionism In The Context Of Heidegger's Conception Of Truth*, Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2012.

¹⁴⁷ Aktok, a.g.e., s. 14-16.

¹⁴⁸ Aktok, a.g.e., s. 98-112.

Aletheia, gizinden sıyrılma anlamını muhafaza eden bir kavramdır ve bu anlamı üzerinden değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Heidegger'in felsefesindeki doğruluk anlayışı açığa çıkartılarak, geleneksel doğruluk anlayışının kabul görmüş belirlenimleri Heidegger'in önemle üzerinde durduğu Aletheia kavramı ile ilişkilendirilerek ortaya çıkarılmış ve Heidegger'in bunları nasıl söküme uğrattığı gösterilmiştir. Heidegger'in metinlerine bakıldığında Aletheia, merkez bir kavram olarak karşımıza çıkar ve bu merkez kavram üzerinden varlık kavramı da, doğruluk ile içinde bulunduğu sıkı ilişki üzerinden açığa çıkarılabilmektedir.

Sonuç olarak, tezin ana hedefi, Heidegger'in kendi ontolojik doğruluk anlayışının olabildiğince açık biçimde ortaya konması olduğu ölçüde, öncelikle *Varlık ve Zaman*'da Heidegger'in doğruluk üzerine olan görüşlerini, geleneksel doğruluk anlayışıyla olan ayrımı üzerinden almak birinci can alıcı adımı oluşturmuştur. Ancak kavramı daha derinliğine anlamamız açısından Heidegger'in olgunluk dönemine ait bir diğer metni olan Platon dersi metninde Aletheia'yı nasıl yorumladığını göstermek bu tezdeki ikinci önemli adım olmuştur; çünkü bu sayede Aletheia'nın neden salt bir değilme değil de, değilmenin değilmesi olarak, varolanlara bir pozisyon kazandıran, ontolojik bir anlam taşıyan bir değilme olduğunu ortaya koyma şansını elde etmiş olduk. Aletheia'yı doğru anlamamız açısından tezde attığımız üçüncü adım, doğruluğu özgürlük ve teknik konuları ile ilişkilendirerek Heidegger'in teknik eleştirisi ışığında bu kavramı daha da zenginleştirmek oldu. Ve en nihayetinde, Heidegger'in Aletheia yorumuna yönelen ciddi iki eleştiriyi ele alarak bu kavramı bu eleştiriler üzerinden daha anlaşılır hale getirmek de bu tezin dördüncü ve son adımını oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Allen, Barry, "Heidegger, Or The Truth Of Being", *Truth in Philosophy*, London, England: Harvard University Press, 1993, s.73-95.
- Aktok, Özgür, *Heidegger*, (ed. Özgür Aktok & Metin Bal), Ankara, Doğu-Batı Yayınevi, 2010.
- Aktok, Özgür, "Heidegger'in 'Platon'un Doğruluk Anlayışı' üzerine bir inceleme: Ön oluşturma ve Gizlenmemişlik", *Bir arada – Önay Sözer Armağanı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013, s. 589-609.
- Aktok, Özgür, *Ontoparadigms: A De-Struction Of Social Constructionism In The Context Of Heidegger's Conception Of Truth*, Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2012.
- Aktok, Özgür, "Platon'un Mağarasına Dönüş Yolunda: Heidegger, Platon ve Aletheia", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 47-79.
- Baç, Murat & Çömez, Çağlar, "Hakikat, Dünya, Sınırlı Gerçeklik: Çağdaş Ontolojik Tartışmalar Çerçevesinde Heideggerci Bir Yorum Denemesi", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 316-341.
- Biemel, Walter, *Martin Heidegger: An Illustrated Study by Walter Biemel*, (çev. J.L. Mehta), Printed in USA: Harcourt Brace Jovanovich, 1976.
- Brock, Werner, "Hakikatin Özü Üzerine", *Heidegger*, (çev. Ahmet Aydoğan), 2008, s. 205-234.
- Cevizci, Ahmet, *Bilgi Felsefesi*, İstanbul, Say Yayınları, 2015.
- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma, 2005.
- Çüçen, A. Kadir, *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*, İstanbul, Sentez, 2012.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 2004.
- Friedländer, Paul, *Platon I*, Berlin, Walter de Gyurter, 1954, 1964.

- Hard, Robin, *The Routledge Handbook Of Greek Mythology*, New York, Routledge Taylor & Francis Group, 2004.
- Heidegger, Martin, “*Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977.
- Heidegger, Martin, *Being and Time*, (çev. J.Macquarrie and E.Robinson), Oxford, Blackwell, 1962.
- Heidegger, Martin, *Bilim Üzerine İki Ders*, (çev. Hakkı Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 1998.
- Heidegger, Martin, “Düşünmek Ne Demektir?”, (çev. Ahmet Aydoğan), *Heidegger*, 2008, s. 307-317.
- Heidegger, Martin, *Early Greek Thinking*, (çev. D.F. Krell & F.A Capuzzi), New York: Harper & Row Publishers, 1975.
- Heidegger, Martin, “Felsefenin Sonu ve Düşünmenin Görevi”, (çev. Deniz Kanit), *Felsefe Tartışmaları*, 27. Kitap, 2000, s. 156-169.
- Heidegger, Martin, *Hümanizm Üzerine*, (çev. Yusuf Örnek), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 2013.
- Heidegger, Martin, “On the Essence of Truth”, *Basic Writings*, (çev. David Farrell Krell), New York: Harper and Row, Publ, 1977, s. 111-138.
- Heidegger, Martin, *Plato's "Sophist"*, (çev. R. Rojcewicz & A. Schuwer), Bloomington: Indiana University Press, 1997.
- Heidegger, Martin, *Sein Und Zeit*, Max Niemeyer Verlag Tübingen, 1979.
- Heidegger, Martin, *Sein und Zeit*, Max Niemeyer Verlag Tübingen, 10. Basım, 1963.
- Heidegger, Martin, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul, Paradigma, 1998.
- Heidegger, Martin, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011.
- Heidegger, Martin, *Vom Wesen der Wahrheit. Zu Platons Höhlengleichnis und Theätet*. GA XXXIV, Frankfurt a. M: Vittoria Klostermann, 1998.
- <http://www.nisanyansozluk.com/?k=do%C4%9Fru> (erişim tarihi: 08.06.2018).

<http://www.elektrikport.com/teknik-kutuphane/bilgisayarın-babası-charles-babbage/11362#ad-image-0> (erişim tarihi: 09.06.2018).

Hühnerfeld, Paul, *heidegger bir filozof, bir alman*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul, İnkılâp, 2006.

Inwood, Michael, "Heidegger Düşüncesinin Temel Kavramları", (çev. Metin Bal), *Özne*, Sayı 16, 2012, s. 255-306.

Johnson, Patricia Altenbernd, *Heidegger Üzerine*, (çev. Adnan Esenyel), Ankara, Sentez Yayıncılık, 2013.

Kockelmans, Joseph J., *On the Truth and Being*, Bloomington, Indiana University Press, 1984.

Koskela, Jani "Truth as Unconcealment in Heidegger's Being and Time", *Minerva-An Internet Journal of Philosophy*, Sayı 16, 2012, s. 116-128.

Levinas, Emmanuel, "Martin Heidegger ve Ontoloji", (çev. Elis Simson), *Cogito*, Heidegger: Varlığın Çobanı sayı: 64, Güz 2010, s.19-49.

Maly, Kenneth, "Reading and thinking: Heidegger and the hinting Greeks", (çev. Senem Kurtar), *Possible Journal Of Thinking*, Cilt: 1, No:1, Haziran 2012, s. 70-96.

Mans, Dieter, *Intersubjectivitätstheorien der Wahrheit*, Dissertation, J. W. Goethe Universität, Frankfurt, 1974.

Marx, Werner, *Heidegger and Tradition*, (çev. Theodore Ksiel, Murray Greene), Northwestern University Press, 1971.

Moules, Nancy J., "Aletheia: Remembering And Enlivening", *Journal Of Applied Hermeneutics*, April, s. 1-4.

Öksüzan, Umut, "Heidegger Ve Özgürlük Sorunu", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı 8, Heidegger, Nisan 2017, s. 450-479.

Ökten, Kaan H., "Giriş'e Giriş: Varlık ve Zaman'ın 'Giriş' Kısmı Hakkında Notlar", *Cogito*, Heidegger: Varlığın Çobanı sayı: 64, Güz 2010, s.89-105.

Ökten, Kaan H., *Heidegger'e Giriş*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2012.

Platon: *Sophistes*, (ed. by I. Schüssler), Frankfurt a.M., 1992.

Platon, *Sofist ya da Varlık: Dil Üstüne*, (çev. Ömer Naci Soykan), İstanbul, Remzi, 2011, s. 545-625.

Poyraz, Hakan, "Heidegger: Etikten Önce", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, Heidegger Özel Sayısı 30, Haziran 2016, s. 301-316.

Tepe, Harun, *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk Ya Da Hakikat*, Ankara, BilgeSu, 2016.

Tugendhat, Ernst, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*, Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1970.

Tugendhat, Ernst, "Heidegger's Idea of Truth", *The Heidegger Controversy (A Critical Reader)*, (ed. Richard Wolin), Massachusetts London England, The MIT Press Cambridge, 1993, s. 245-263.